

BELANGRIJKE BRIEVEN.

(Vervolg van N°. 3, bladz. 156.)

Wanneer men vergelijkt wat thans van de cavalerie, wil zij aan hare roeping voldoen, ten aanzien van het volhouden van sterke gangen, van af te leggen afstanden, van overwinnen van hindernissen, van onafhankelijkheid en geschiktheid van onderbevelhebbers en van toepassing van het gevecht te voet moet worden gevorderd, bij hetgeen nog niet lang geleden geëischt werd, dan is het verschil verbazend groot. »Dat verschil is zoo groot,» schrijft Prins HOHENLOHE, »dat een van onze oudere cavaleristen en beste ruiters bij de inspectie van een eskadron, waarover hij zeer tevreden was, op mijn vraag, wat men vroeger, toen hij luitenant was, wel gezegd zou hebben, wanneer een chef verlangd had wat hier heden al spelende werd verricht, lachend antwoordde: men zou hem onmiddellijk in een krankzinnigengesticht opgesloten hebben.»

Met aangrijpend realisme wordt door Prins HOHENLOHE geschetst met welke fysieke en moreele moeilijkheden de hoogere en lagere aanvoerders bij de cavalerie te kampen hebben, wanneer zij hun wapen willen laten beantwoorden aan de eischen, welke men er aan stellen moet. De brief, welke handelt »over de bezwaren, waarmede de cavalerie te kampen heeft» is een der meest belangwekkende van het geheele werk en moet ontegenzeggelijk ieder cavalerie-officier met dankbaarheid vervullen tegenover den man, die op zoo mensch- en zaakkundige wijze het moeitevolle maar ook het grootsche en roemvolle van de taak der ruiteraanvoerders weet voor te stellen. Het kost moeite aan de verleiding weerstand te bieden den geheelen brief hier weer te geven; men kan en mag er echter den zakelijken inhoud niet van mededeelen, daar het aantrekkelijke van het betoog in de voorstellingswijze is gelegen. Men leze dus het oorspronkelijke; vooral hij leze het, die geneigd is aan de ruitery elke tekortkoming zwaar aan te rekenen; hij zal dan wellicht dezelfde meening gaan omhelzen als de Schrijver, dat

iemand, die zich een duidelijke voorstelling maakt van de buitengewone eigenschappen, die het deel moeten zijn van den commandant eener grootere ruitermassa, zich daarover wel niet verwonderen zal, dat de SEYDLITZEN zoo zeldzaam zijn.

Hoe groot nu ook de eischen zijn, die de hedendaagsche oorlogvoering aan de cavalerie stelt, toch mag men daarvan niets laten afdingen. Trouwens de ruitery heeft er vroeger reeds aan voldaan en zij kan dit dus in de toekomst weer doen. In 't algemeen laten zij zich, wat betreft het vermogen om groote afstanden af te leggen, volgens Prins HOHENLOHE als volgt samenvatten:

»Een eskadron moet een Duitsche mijl (7½ KM.) in snelle gangen (draf en galop) kunnen afleggen en dan nog krachten genoeg hebben om een aanval te doen en van zijn welslagen partij te trekken.

»Eenige uitgezochte paarden moeten tot een groote inspanning en wel tot het afleggen van 80 ja 100 KM. op één dag in staat zijn, om ver uitgestrekte patrouilles te kunnen rijden. De aanvoerders dezer (officiers-)patrouilles moeten tactisch zoo gevormd zijn, dat zij over het terrein en den vijand meldingen kunnen doen, geschikt om voor de legeraanvoering den grondslag voor hare maatregelen te vormen.

»De grootere cavalerie-massa's moeten in staat zijn dagelijks groote afstanden af te leggen en wel, om in getallen te spreken, gedurende drie achtereenvolgende dagen 45 à 50 KM. dagelijks. Gedurende een langeren tijd achter elkaar, zoude de dagelijks af te leggen afstand minder groot moeten worden, en wanneer eens op een dag een hooger eisch gesteld wordt, dan moet de volgende dag een rustdag zijn of er moet althans minder vermoeienis te verwachten wezen.

Bij deze inspanning mag de gevechtsvaardigheid, noch van elk eskadron afzonderlijk, noch van de cavaleriedivisie als geheel, iets lijden."

De reden waarom van een cavaleriedivisie het evengezegde gevorderd moet worden is hierin gelegen, dat een leger van een zekere basis afmarcheerend, van de cavalerie, welke het vooruitzendt, verwacht, dat zij binnen 3 dagen een voorsprong van 2 à 3 dagmarschen hebbe. Als nu dat leger zelf dagelijks 20 KM. voorwaarts komt, is het noodig, dat de cavalerie, ten einde den gewenschten voorsprong te erlangen, dagelijks 40 à 50 KM. aflegt. Na deze marschen komt zij echter waarschijnlijk met den vijand in aanraking en zij moet dan over hare volledige gevechtsvaardigheid kunnen beschikken en dus door de voorafgegane marschen niets van haar vermogen verloren hebben. Dit is, volgens Prins HOHENLOHE de eenige zaak, waarin de Duitsche cavalerie niet geoefend is en toch vereischt zij niet alleen oefening, maar *veel* oefening en beleid, vooral in de leiding. De wenken, die door den Schrijver gegeven worden om elke onnutte vermoeienis gedurende de verzameling en den marsch aan de troepen te besparen, zijn de oude bekenden op dit punt; zij zijn in elk leer- en handboek te vinden, maar toch kost de toepassing,

blijkens de ervaring, dat er telkens tegen gehandeld wordt, veel moeite.

Niet onbelangrijk is het te vernemen, hoe de Schrijver een marsch van 50 KM. zou indeelen naar aanleiding van de ervaring, welke bij een marsch, die onder zijn commando door een sterke afdeeling veldartillerie van nabij Weenen naar Berlijn (hemelsbreed 320 KM.) in 1866 uitgevoerd werd, is opgedaan. Aanvangende met $\frac{1}{2}$ uur te stappen, volgt daarna $\frac{1}{2}$ mijl ($3\frac{1}{2}$ KM.) draf, $\frac{1}{2}$ uur stap, 1 mijl draf, $\frac{1}{2}$ uur stap, met een rust tusschenbeide van $\frac{1}{2}$ uur. Zoo zijn 4 mijlen (30 KM.) achter den rug. Hierop volgt een rust van 2 à 3 uur, gedurende welke de manschappen eten, de paarden gevoerd en gedrenkt worden. De laatste 20 KM. worden door afwisselend $\frac{1}{2}$ uur te stappen en $\frac{1}{2}$ mijl te draven in 3 uur afgelegd en de geheele marsch van 50 KM. in 10 uur volbracht. Gedurende de eerste marschen werd de afwisseling van stap en draf om het $\frac{1}{4}$ uur en $\frac{1}{4}$ mijl genomen.

Wij hebben in het vorenstaande reeds den voet gezet op een terrein, dat Prins HOHENLOHE aanleiding geeft tot vele belangrijke beschouwingen, alle daartoe strekkende om de middelen te overwegen welke moeten worden toegepast, om de cavalerie op de doelmatigste wijze met zekerheid voor de vervulling harer taak voor te bereiden.

Het eerste, wat daarbij te bespreken valt, is de detailvorming van ruiter en paard. Wij zullen Prins HOHENLOHE in zijn gedachtengang dienaangaande, die nauw verband houdt met de Deutsche toestanden, niet volgen. Van meer algemeen belang is de uiting en verdediging der meening, dat de remontepaarden, al zijn zij pas 4 jaar oud, wanneer zij bij de regimenten aankomen, toch onmiddellijk in dressuur genomen moeten worden. »Vele regimenten,» aldus zegt Schrijver, »volgen de denkbeelden van den Generaal VON SCHMIDT en beginnen met de dressuur der jonge remonte, zoodra zij bij den troep aankomen. Ik heb daarvan verwondering wekkende uitkomsten gezien. De paarden verkregen een meegaandheid, gedweeheid, vertrouwelijkheid jegens den ruiter en een gewilligheid, zooals men ze in andere kringen bij dit dier een onmogelijkheid acht. De aldus toegereden jonge remonte leverden als oudere remonte bij de fijnere dressuur minder bezwaren op, waren in gang en beenen meer gespaard, ontwikkelden zich gunstiger en werden fraaier en krachtiger.» Met nadruk wordt echter gewezen op de grootst mogelijke voorzichtigheid en beleid bij de dressuur. Waar gunstige resultaten met de jonge remontepaarden verkregen waren, daar had de eskadronscommandant zich persoonlijk, met den meest rijkunstig ontwikkelden officier van het eskadron, van af den eersten dag de jonge remonte aangetrokken. Het verdient te dezer plaatse opmerking, dat bij de wijzigingen in ons voorschrift op de africhting (in 1882 uitgevaardigd) het vroegere gebod om de paarden niet voor hun volle 5de jaar te *berijden*, ter zijde is gesteld.

Opmerkelijk is de groote waarde, welke Prins HOHENLOHE er aan hecht, dat aan de detailoefeningen tot en met die in de eskadronsschool een geruime tijd worde besteed. Bij den zeer systematischen gang van zaken,

die, zooals men weet, in Duitschland gevolgd wordt, heeft hij, wanneer hij door zijn militaire positie in de gelegenheid werd gesteld, daarop invloed uit te oefenen, steeds gestreefd naar een verlenging van de periode der evenbedoelde oefeningen. En dit niet zoozeer ter wille van den ruiter, die wellicht in korten tijd weder geheel op de hoogte van de detailoefeningen te brengen ware, als wel om de gelegenheid te hebben het paard stelselmatig aan hogere eischen te onderwerpen en het zoodoende de geschiktheid te doen verkrijgen om zonder bezwaar voor zijn gezondheid de langdurige draf- en galop-reprises te kunnen volhouden, welke hij, blijkens het vroeger gezegde, meende te moeten vorderen. Verder hecht Prins HOHENLOHE groot gewicht aan het beoefenen der ruiterschool te paard na iedere exercitie in het eskadron.

Telkens wanneer de gelegenheid zich daartoe aanbiedt, wijst de Schrijver op het verderfelijke om de cavalerie noodeloos opgezeten te laten wachten. Om dit, zelfs bij inspectiën, te voorkomen liet hij de eskadrons onder zijn toezicht uitrukken, hetgeen hem verder het voordeel verschafte, dat hij van het eerste oogenblik af aan den tijd tot het houden der inspectie kon benutten.

Prins HOHENLOHE toont zich verder een groot voorstander te zijn van het exerceeren van het eskadron uitsluitend op wenken van den eskadronscommandant. Het grootste nut dezer handelwijze is gelegen in de uitstekende oefening van den troep in de grootst mogelijke opmerkzaamheid, die daarbij vereischt wordt. De Schrijver zegt opgemerkt te hebben, dat zoodanig eskadron naderhand op commando exerceerende, dit beter deed dan vroeger. Het is bekend dat ons cavaleriereglement het exerceeren op teekens van den eskadronscommandant voorschrijft, waarbij echter de leiding door de pelotonscommandanten met de stem mag geschieden. Voor grootere afdeelingen wordt hiervan niet gerept. Toch doen zich stemmen hooren, die het exerceeren zonder commando van den commandeerenden officier ook voor het regiment voorgeschreven wenschen te zien. Het nut, dat van een africhting eener cavalerie-afdeeling op deze wijze op het gevechtsveld te verwachten is, is inderdaad niet te miskennen. Bij de toepassing zij men echter voorzichtig met, het goede willende, niet verwarring en misverstand in de hand te werken. Men moet het exerceeren op wenken weten te beperken tot die bewegingen, welke onmiddellijk voorafgaan aan den aanval op den vijand, dus tot den opmarsch in linie. Vooral omdat de cavalerie het wapen is, waarbij (in tegenstelling van de andere wapens) evolutioneeren op het gevechtsterrein kan voorkomen, is het gevaar groot, dat men, strevende naar een stelsel van teekens voor alle bewegingen, welke van practische toepassing op het gevechtsveld kunnen wezen, deze te veel op elkaar doet lijken. Daarmede zou een groote fout begaan worden en daarvan in de werkelijkheid groot gevaar te duchten zijn. Het aantal voor het gevechtsveld werkelijk bruikbare teekens is niet groot en men bedenke hierbij,

dat wat op het exercitie-terrein nog bruikbaar is, soms te eenenmale faalt, als men den vijand tegenover zich heeft!

Van zeer groot belang is wijders ook de oefening in het aanrijden op een zich bewegend object. Blijkens de ervaring is dit zeer moeilijk, zoo zelfs dat het doel *gemeenlijk* gemist wordt, en dit zelfs veelvuldig, wanneer het stil staat. De verbetering die daarin bij de Duitsche cavalerie te verwachten is — gelukkig bestaat de reden ook bij ons — wordt door de richting op het midden zeer in de hand gewerkt; toch blijft veel oefening noodig voor een genoegzame bedrevenheid in deze gewichtige zaak. Daarmede dient gepaard te gaan oefening in het gesloten blijven bij den aanval; vooral bij aanvallen na evolutiën ziet men dit zeer dikwijls niet; de aanleiding daartoe is, dat de vermelde gang te spoedig aangenomen wordt, wanneer na een flankbeweging ingezwonken wordt tot het verkrijgen van de verlangde aanvalsrichting. Zoodoende ontstaat als vanzelf een aanval en débandade.

Prins HOHENLOHE wijst ook nog op het belang van vereenvoudiging der exercitiën en het bij voorkeur beoefenen van die bewegingen, welke te velde gebezigd worden. Hield men zich algemeen daaraan, dan zou de eskadronschool aanmerkelijk vereenvoudigd kunnen worden, zeer in 't belang eener practisch geleide oefening en niet minder in dat van het behoud der paarden.

Opmarschen tot het gevecht, niet uit een rendez-vous-formatie, zooals gemeenlijk geschiedt, maar uit de marschcolonne, moeten vlijtig beoefend worden, daar zij in den oorlog het meest voorkomen. Als een der middelen om in dit opzicht natuurlijke toestanden te verkrijgen, wordt door den Schrijver aanbevolen, de tegen elkander ageerende cavalerie-afdeelingen bij de grootere manoeuvres oorspronkelijk op grootere afstanden van elkander geplaatst, naar elkaar toe te doen marcheeren, zoodat zij na eenige dagen op elkander stooten. Wij mogen er op wijzen, dat deze wijze van handelen bij onze cavalerie-manoevres, met name bij die van het vorige jaar, in toepassing is gebracht.

Evenals in den brief over de detailvorming handelende, worden door Prins HOHENLOHE ten aanzien van een zoo belangrijken tak van oefening als de velddienst is, een aantal nuttige wenken gegeven, waarvan sommige echter geheel met het oog op Duitsche toestanden en eigenaardigheden ter sprake gebracht zijn, en voor Nederlandsche officieren minder onmiddellijke waarde hebben. Zoo b. v. is een bespreking van een methode om op een oordeelkundige wijze de voor elke velddienstoefening door de Duitsche Voor-schriften gevorderde »General-Idee» aan te geven, zonder in de ongerijmdheden te vervallen, welke van dien eisch allicht het uitvloeisel zijn, voor ons van minder belang, omdat men, voor zoover ons bekend is, bij ons in den eeredienst der »General-Idee's» niet zoover gevorderd is, dat men zelfs aan de opdracht van een kleine patrouille onvermijdelijk een zoodanig iets ten grondslag moet leggen.

Van meer belang voor ons is een trouwens zeer bekende wenk, om van elke gelegenheid, dat een eskadron marcheert, gebruik te maken om den marschveiligheidsdienst te beoefenen. Het is duidelijk dat daarbij wel niet altijd waarnemingen te doen zijn ten opzichte van een tegenpartij, maar zij zijn toch altijd mogelijk ten opzichte van het terrein. Door hierop betrekking hebbende mededeelingen en meldingen te vorderen, wordt het waarnemingsvermogen der manschappen geoefend. Hiermede is reeds veel gewonnen om een goeden grond te leggen voor waarnemingen tegenover den vijand.

Prins HOHENLOHE wijst verder op het noodzakelijke van een scheiding tusschen den eigenlijken beveiligings- en den waarnemings- (onzen kondschaps-) dienst. De eerste is uit den aard der zaak in de uitvoering altijd meer gebonden, terwijl het wezen van den anderen in vrijheid van beweging te zoeken is. Zonder daarom evenwel het nauw verband en het voortdurend in elkander grijpen dier beide diensten te willen ontkennen, komt men bij de practische uitvoering van velddienststopgaven het verst, wanneer men bepaald daartoe aangewezen afdeelingen ter waarneming vooruitzendt, andere met de onmiddellijke beveiliging der te dekken troepenafdeeling belast. Te oordeelen naar hetgeen de Schrijver daaromtrent van zijn waarneming van het practische leven in Duitschland zegt, wordt tegen dat beginsel nog al eens gezondigd. Wanneer wij ons niet bedriegen dan huldigen de in ons Voorschrift op den Velddienst neergelegde beginselen de zienswijze van Prins HOHENLOHE dienaangaande; vooral § 138 en § 141 van dat Voorschrift geven de verlangde aanwijzingen.

Meer tot de details van den velddienst overgaande, wordt door den Schrijver sterk de klemtoon gelegd op een ruim gebruik van officierspatrouilles; de algemeen bekende voordeelen van deze kleine, in hunne beweging zoo vrije en minder gemakkelijk te belemmeren patrouilles, tegenover grootere afdeelingen, worden scherp in het licht gesteld. Om zooveel mogelijk aan de officieren de gelegenheid te verschaffen, zich in het rijden dier patrouilles te oefenen, moet men er zelfs niet tegen opzien om bij de manoeuvres daarvan veelvuldiger gebruik te maken, dan in het werkelijke oorlogsleven zou kunnen plaats hebben. Een goed uitgevoerde officierspatrouille heeft meermalen een belangrijken invloed op den gang der krijgsgeschiedenissen in het groot en daarmede op den loop der wereldgeschiedenis uitgeoefend. Tot staving hiervan kan men, wellicht meer nog dan de hoogst gewichtige berichten door officierspatrouilles in 1870/71 verkregen, als voorbeeld noemen den bekenden verkenningssrit van den toenmaligen Pruisischen Majoor VON UNGER op 2 Juli 1866. De afloop van den slag van Königgrätz staat met de uitkomsten van dien tocht in het nauwste verband.

Hoe paradox het naar des Prinsen HOHENLOHE eigene meening klinken moge, zoo kan toch gezegd worden dat een enkele officierspatrouille in de meeste gevallen beter waarneemt en meer ziet dan een geheel eskadron en

grootere afdelingen. Met oordeel des onderscheids opgevat — zooals men paradoxaal klinkende stellingen altijd moet doen — ligt de verklaring van deze echter voor de hand. Het groote struikelblok voor de uitvoering van den kondschapsdienst door grootere afdelingen is gelegen in de moeilijkheid om waar te nemen, zonder zelf waargenomen te worden, terwijl daarin toch de grootste waarborg voor nutdragende waarneming gevonden wordt. In dit opzicht is de kleine officierspatrouille onmiskenbaar in het voordeel. Zij zal uit den aard der zaak tevens beter de klip ontzeilen, die op grootere afdelingen een maar al te groote aantrekkingskracht uitoefent en wel die van het doel te willen bereiken door het *gevecht*. Nergens meer dan hier moet de in het algemeen voor de uitvoering van den velddienst zoo nuttige regel, van bij het geven van elke opdracht te streven naar een minimum sterkte der handelende afdeling, getrouw worden nagekomen.

Bij de bespreking van het exerceeren met de grootere cavalerie-afdelingen wijdt de Schrijver grootendeels zijn aandacht aan de verschillende bij de Deutsche cavalerie in gebruik zijnde aanvalsformatiën. Hij komt daarbij in de eerste plaats op tegen het kunstmatige van een veelvuldig beoefende, maar doorgaans weinig uitkomst belovende wijze van handelen, die evenwel in het Reglement aanbevolen wordt; zij bestaat daarin, dat men van een in linie attakeerend regiment een vleugeleskadron door een halve zwenking met pelotons (dus in half colonne) zijwaarts terrein doet winnen, het daarna de gewone colonne te doen formeeren om vervolgens door een inzwenking der pelotons de linie te formeeren en den vijand in de flank te vallen. Opdat deze manoeuvre met zooveel juistheid uitgevoerd worde als noodig is om haar te doen gelukken, zooals men dit in Duitschland verlangt, dat is, zoodanig dat het regiment en het afgezonden eskadron gelijktijdig op den vijand stooten, is een buitengewoon geluk noodig; daargelaten nog dat het eskadron, hetwelk den flankaanval verricht, wanneer de vijand de bewegingen van het zich van de hoofdmacht afzonderend eskadron ontdekt, op zijn beurt in de flank gevallen kan worden. Gedachtig bovendien aan den door practische ervaring gehuldigten regel, dat een aanval op de vijandelijke flank veel werkzamer is, wanneer hij even *na* het samentreffen der beide op elkander aanvallende cavalerie-liniën plaats heeft, dan wanneer hij met dit samentreffen gepaard gaat (iets wat aan den gang van zaken bij een *mêlée* toe te schrijven is) meent de Schrijver dat de kans van slagen bij deze beweging veel grooter wordt, wanneer men den aangeduiden aanval van het vleugeleskadron eerst laat aanvangen, wanneer de hoofdlinie tot den eigenlijken aanval is overgegaan.

Evenzeer waarschuwt Prins HOHENLOHE tegen kunstmatige bewegingen ter bereiking van 's vijands flank door de eskadrons of regimenten welke bij den aanval eener grootere massa de tweede linie vormen. Om het genoemde doel te bereiken, prijst hij zeer aan een door den Generaal VON SCHMIDT sterk aanbevolen handelwijze, welke in het Deutsche cavalerie-reglement

(en eveneens in het onze; vergelijk Brigade-school bladz. 52 en 53) aangeduid is en welke, niettegenstaande zij den schijn van kunstmatigheid heeft, blijkens de ervaring, steeds gelukte, wanneer zij toegepast werd. Men laat namelijk daarbij door de *eerste* linie tijdig de noodige bewegingen uitvoeren om de vijandelijke flank te winnen; de tegenpartij welke dit bemerkt, voert dienovereenkomstig hare bewegingen uit, opdat zij den flankaanval der vijandelijke eerste linie tot een frontaanval make. De tweede linie, die door de stofwolken door de eerste opgejaagd, voor de tegenpartij onzichtbaar blijft, is inmiddels in de oorspronkelijke richting der beweging voortgereden, ontwikkelt zich en valt den vijand nu in de flank, welke hij door zijne eigene beweging aan de tegenpartij aanbiedt. Prins HOHENLOHE vestigt er echter met nadruk de aandacht op (en wij gelooven dat men wel zal doen dit niet te vergeten) dat men, zal deze manoeuvre gelukken, de beschikking moet hebben over een voortreffelijk geoefende en gedisciplineerde cavalerie. Wij meenen hierbij ook nog te moeten opmerken, dat het middel voor de tegenpartij om een voor haar zoo gevaarlijke wijze van handelen onschadelijk te maken, hierin bestaat, dat zij zich van hare aanvankelijke aanvalsrichting niet te spoedig late afbrengen, maar dat zij het tegenwicht voor de bewegingen der eerste vijandelijke linie zoeker in die van hare tweede linie en wel zoodanig, dat deze, na hare ontwikkeling voorwaarts gaande, de vijandelijke flankbeweging op hare beurt in de flank valt. Daartoe is echter noodig, dat die tweede linie zich aan de vereischte zijde bevinde of tijdig daar gebracht kunne worden, iets wat wederom een vingerwijzing is voor het belang, maar tevens voor de moeilijkheid om de opstelling der tweede linie met een juist tactisch oordeel te kiezen.

Men zal opgemerkt hebben, dat de even besproken beweging min of meer tot de categorie der krijgslinien is te brengen; maar de Schrijver zegt dan ook, dat zulke linien zeer dikwijls gelukken en blijft niet in gebreke daarvan eenige krijgsgeschiedkundige voorbeelden op te noemen. Zoo deed de tegenwoordige Generaal v. HJMMEN, in navolging van den ouden BLÜCHER, in het gevecht bij Blumenau (22 Juli 1866) zijn eskadron keert maken en in twee helften divergeerend terugrijden, ver genoeg om den hem vervolgenden vijand, door het opnieuw keert zwenken en onmiddellijk attackeeren van twee kanten te kunnen treffen; een variatie dus op het oude Romeinsche thema der Horatiussen en Curiaciussen. Bij welslagen van soortgelijke bewegingen had men echter altijd de beschikking over een uitstekende ruitery.

Ieder, die geen vreemdeling is op het gebied van de literatuur van den dag aangaande de cavalerietactiek, zal weten dat de tegenwoordig in het Deutsche cavalerie-reglement gehuldigde drielinien-opstelling voor de grootere cavalerie-afdeelingen het onderwerp uitmaakt van een met warmte gevoerde polemiek. Een der punten, die men daarbij steeds besproken vindt en ook besproken moet vinden, is de vraag hoe groot de afstand der liniën onderling moet zijn. Prins HOHENLOHE kiest hier partij voor het Deutsche reglement,

hetwelk den afstand van de tweede linie tot de eerste op 300 pas vaststelt; hij verdedigt het wenschelijke van dien afstand tegen de aanvallen van hen, die hem te groot vinden, en gaarne aanmerkelijk ingekort zouden wenschen te zien. Het zou ons te ver voeren, zijn betoog dienaangaande hier te volgen; het steunt grootendeels op het verschil tusschen hetgeen de werkelijke oorlog in tegenstelling met de vredesmanoeuvres te zien geeft. Vooral voor hen, die met de, op het besproken punt betrekking hebbende redeneeringen, voorkomende in de met veel talent geschreven »Taktische Direktiven für die Formation und Führung der Kavallerie-Division,» in welke de Pruisische reglementaire bepalingen scherp afgekeurd worden, hebben kennis gemaakt, is het van belang het betoog van Prins HOHENLOHE ook te kennen.

Over het geheel stelt de Schrijver zich op het standpunt van het reglement van 1876, dat, zooals wel bekend zal zijn, voor de tactische bewegingen eener cavalerie-divisie drie liniën, elk ter sterkte van een brigade, als grondslag heeft aangenomen. Had hij voor het schrijven zijner brieven kennis genomen kunnen hebben van de evengenoemde brochure, welke ook tegen die indeeling krachtig te velde trekt, het zou ongetwijfeld aanleiding gegeven hebben tot een zeer leerrijk debat. Terloops zij opgemerkt dat de lezing der brochure het geloof aan de onfeilbaarheid van de 3 Treffen-Taktik van den Generaal VON SCHMIDT wel eenigszins aan het wankelen brengt. Het Pruisische cavalerie-reglement laat nu wel de vrijheid, daarvan af te wijken en geeft zelfs aanwijzingen, die een indeeling, zooals zij door den Schrijver der Taktische Directiven wordt gewenscht en welke meer op de tactische beginselen door FREDERIK DEN GROOTE in toepassing gebracht steunt, mogelijk maakt, maar wij gelooven toch dat de grootere vrijheid welke het Nederlandsche cavalerie-reglement laat, ten aanzien van de beginselen der verdeling eener grootere ruitafdeeling ten aanval, een voordeel van dat reglement boven het Pruisische is. Vrijheid in de indeeling en zeer terecht ook vrijheid in de afstanden tusschen de liniën laat ons reglement toe, de laatste door alleen de maximum afstanden te bepalen. Door eenvoudigheid van vormen en evolutiën zorge men dat de cavalerie een grooten graad van manoeuvreervaardigheid verkrijge. In de toepassing van dit alles, late men nu echter den aanvoerder vrij; hij moet op elk oogenblik weten te beoordeelen, wat de tactische eisch van het oogenblik vordert, en dienovereenkomstig laten handelen. Dit is naar onze meening de ware weg om aan een groote cavalerie-afdeeling de uitvoering harer zware taak, waarbij tal van zeer verschillende gevallen kunnen voorkomen, zoo gemakkelijk mogelijk te maken. Om zoover te komen als op dit gebied noodig is, behoort veel oefening, en bij de aanvoerders méér dan oefening. Want het moge waar zijn wat Prins HOHENLOHE opmerkt, dat de leiding der liniën in eenig opzicht in oorlogstijd gemakkelijker is, dan in tijd van vrede, en wel wegens de aanwijzingen die door den vijand geschieden, in oorlogstijd komen daarentegen weer andere en zeer bezwarende factoren voor de leiding in het spel. Merkwaardig zijn

dan ook de woorden, die de Schrijver, nadat hij de taak van den cavalerie-aanvoerder bij een aanval op groote schaal geschetst heeft, bezigt om diens noodige eigenschappen te omschrijven. »Een goed terreinruiter moet hij zijn en daarin bij niemand achterstaan. Hij moet ook een taai ruiter zijn, die zich noch door de vermoeienissen gedurende dag en nacht, noch door een lange jachtgalop aangetast gevoelt. Hij moet een adelaarsoog hebben, want tot gebruik van den verrekijker heeft hij geen tijd en de bril wordt door stof en regen ondoorzichtig. Hij moet een man van groote besluitvaardigheid en vasten wil zijn, want hij heeft geen tijd tot het bedenken of veranderen van gegeven bevelen. Al deze eigenschappen worden door zijn positie, nevens alle hoofdeigenschappen, die men van ieder officier in elk wapen verlangd, gevorderd!»

De toepassing van het gevecht te voet wordt door Prins HOHENLOHE, zooals wel te verwachten was, in het kader zijner beschouwingen opgenomen. Hij waarschuwt daarbij, naar onze meening zeer te recht, tegen het huldigen van een dier beide uiterste meeningen, waarvan de een van den ruiter een bereden infanterist wil maken en de andere in den te voet vechtenden cavalerist een onding ziet, dat men liefst schouderophalend voorbij dient te gaan. Jaagt de eerste richting in haar streven naar het onafhankelijk maken der cavalerie van de infanterie een utopie na, die, als alle bastaardscheppingen, nooit dat kan geven wat zij belooft, de andere doet afstand van de groote voordeelen, welke het gepast gebruik van het gevecht der cavalerie te voet kan opleveren, voordeelen, welke het in sommige omstandigheden onverantwoordelijk zou zijn, zich te laten ontgaan.

Prins HOHENLOHE toont zich geen voorstander van het gebruik der cavalerie te voet in het aanvallend gevecht. Met veel juistheid toont hij aan tot welke misrekeningen dit gebruik moet leiden en hoe zelfs de gezamenlijke afgezeten ruitery eener Pruisische cavalerie-divisie van normale samenstelling (van de 24 eskadrons ruim 1400 man te voet) daarbij in het nadeel is tegenover 500 man goede infanterie. Niet dan bij groote uitzondering en wanneer men tegenover infanterie staat, die door gebrekkige oefening of moreel ongunstigen toestand weinig waarde heeft, is zoodanig optreden aan te bevelen. In de meeste gevallen zal men anders slechts een parodie op een aanvallend gevecht kunnen leveren; een parodie echter die eindigt in een treurspel.

Verdedigend optredend werkt de cavalerie door schijnvertooning en tijdwinst soms zeer gunstig voor het geheel, en meerdere voorbeelden uit de krijgsgeschiedenis toonen voldingend aan, welke waarde daaraan toegekend moet worden. Om dit doel te kunnen bereiken, behoeft van de cavalerie ook niet meer oefening gevraagd te worden, dan zij zonder schade voor haar vorming als ruitery kan houden, wat niet het geval is, wanneer het streven bestaat om van den ruiter een te paard zittend infanterist te maken. Men verlange dus niet meer dan genoegzame vaardigheid in het bezetten van een stelling en in het schijfschieten. Dat Prins HOHENLOHE in het thans bij de Russische

cavalerie bestaand streven naar volmaking in het gevecht te voet geen vooruitgang, maar een miskennis van den geest der ruitery ziet, is uit het evengezegde wel genoegzaam af te leiden.

Prins HOHENLOHE geeft verder eenige beschouwingen ten beste over de samenwerking der cavalerie met de infanterie en dit voornamelijk met het oog op de gemeenschappelijke oefeningen der verschillende wapens. Zooals wij straks zullen kunnen opmerken, is hij geen voorstander van de organisatie van cavalerie-divisiën in tijd van vrede en een zijner belangrijkste beweegredenen daarvoor is zijn vrees, dat, wanneer de cavalerie ophoudt deel uit te maken van de legerkorpsen, het besef van de zoo noodzakelijke samenwerking met de infanterie bij een geheel zelfstandig georganiseerde en opgeleide ruitery verloren gaat. Acht men het noodig dat de geheele cavalerie telken jare aan groote cavalerie-oefeningen deelneemt, niet minder is het van belang, dat alle onderdeelen van het wapen elk jaar bij de gecombineerde manoeuvres mede werken. Daarbij moet naar Prins HOHENLOHE's oordeel niet te angstvallig toegezien worden of de sterkteverhouding tusschen de drie wapens niet verbroken wordt en of met name de cavalerie soms niet te sterk vertegenwoordigd is, uit vrees dat zich allicht valsche voorstellingen omtrent het gebruik van de cavalerie in den oorlog kunnen vestigen. In aanmerking genomen het vele onnatuurlijke, dat der vredesmanoeuvres altijd zal blijven aankleven, wanneer men ze bij den werkelijken oorlog vergelijkt, acht hij dit nadeel veel geringer, dan dat men de gelegenheid voorbij laat gaan, de cavalerie meer en meer te doen beseffen, dat hare taak in het gevecht en den veldslag de ondersteuning der infanterie is.

Ten aanzien dier gezamenlijke oefeningen moet op een belangrijke zaak gewezen worden, ten opzichte van welke, naar de meening van Prins HOHENLOHE, door de scheidsrechters bij de Duitsche manoeuvres meermalen gezondigd wordt, en wel de beoordeeling van het al of niet gelukken van een cavalerie-aanval op infanterie. Evenzeer als de scheidsrechters zeer voorzichtig moeten zijn, het zelfvertrouwen bij de infanterie niet te schokken door de uitspraak dat een cavalerie-aanval op haar gelukt is, evenzeer moeten zij er voor waken, den geest van initiatief en voortvarendheid bij de ruitery niet te verstikken, door haar buiten gevecht te stellen, wanneer zij een aanval op infanterie heeft gedaan, een aanval, die blijkens de daaromtrent in de exercitie-reglementen van alle natiën gegeven voorschriften, toch nog altijd mogelijk geacht wordt. Prins HOHENLOHE meent dat dit bezwaar ontgaan kan worden — het is niet ondienstig om ook te onzent op zijn aanbeveling te letten — wanneer de scheidsrechters, na een op het juiste oogenblik, goed uitgevoerden aanval van cavalerie op infanterie, welke van hare zijde daartegen goede maatregelen getroffen heeft, overeenkomstig den algemeenen toestand van het gevecht uitmaken, wie terug dient te gaan, evenwel met de verklaring, dat dit slechts geschiedt om de strijdende partijen wederom uit elkaar te brengen, in den vorm dus van een vrijwilligen terugtocht,

waarbij de andere partij op geenerlei wijze vervolgen mag, zoolang de gewone afstand tusschen de partijen niet herkegen is. Zoodoende bestaat er geen aanleiding dat het zelfvertrouwen van welk der beide wapensoorten ook, geschokt wordt.

Bij de verdere bespreking van het groote nut, ja de noodzakelijkheid van oefening in de samenwerking der cavalerie met de andere wapens, wordt door den Schrijver een handelwijze aangeprezen die meer betrekking heeft op de infanterie dan op de cavalerie. Het is deze, dat men der infanterie, welke in het gevecht terrein wil winnen, moet leeren om van het oogenblik, dat de haar ondersteunende cavalerie een aanval doet op den tegenover haar, infanterie, staanden vijand, gebruik te maken een sprong voorwaarts te doen. Gewoonlijk ziet men alsdan, ook bij manoeuvres, de infanterie stil blijven staan of liggen, waar zij is, toezieende wat hare cavalerie uitvoert, terwijl het toch duidelijk is, dat, al wordt deze cavalerie teruggeslagen, haar aanval eene poos tijds de volle aandacht van de tegenpartij boeit. Van dat oogenblik moet partij getrokken worden, omdat men daarin met weinig of geen verlies een punt kan bereiken, welks bezit anders met zware offers zou moeten worden gekocht.

Ten slotte moeten wij nu nog onze aandacht wijden aan een paar quaestiën van organisatie met de daaraan door hem vastgeknoopte beschouwingen, welke Prins HOHENLOHE in zijn brieven bespreekt. In de eerste plaats geldt het de vraag of de cavalerie-divisiën reeds in vreedestijd, georganiseerd zooals zij te velde trekken, moeten bestaan. Al wederom een van de belangrijke punten in de polemiek van den dag op cavalerie-gebied in Duitschland! Bij het groote belang van veelvuldige oefening van de linie-aanvoerders eener cavalerie-divisie en van een zoo groot mogelijken samenhang van hare samenstellende deelen, hetwelk een gevolg is van de moeilijkheden aan de leiding der divisie en van de liniën verbonden, is het niet te verwonderen, dat de vredesorganisatie der cavalerie daar te lande in hooge mate de aandacht trekt. Het zal waarschijnlijk wel bekend zijn, dat van de geheele, zeer talrijke Deutsche cavalerie slechts een betrekkelijk klein getal regimenten reeds nu in divisieën, en wel ten getale van vier, is samengevoegd. Zoo vindt men, behalve de Garde-cavalerie-divisie, een reeds in vreedestijd gevormde cavalerie-divisie aan elke grens en wel bij het 1ste legerkorps (oostgrens), bij het 12de korps (het Saksische, zuidgrens) en bij het 15de korps (westgrens). Het moet de aandacht wel trekken dat, niettegenstaande de tegenwoordig bestaande reglementaire tactische vormen en bewegingen tot grondslag hebben de samenvoeging van 3 brigades, elk à 2 regimenten in één divisie, behalve de Garde-cavalerie-divisie, welke 3 brigades telt, elk der andere drie divisieën slechts uit 2 brigades samengesteld is. Bedriegen wij ons niet, dan vindt men in deze omstandigheid den sleutel tot ontcijfering van het vraagstuk, waarom men op den weg van vorming van cavalerie-divisiën

op voet van vrede niet verder voorwaarts schrijdt. Immers, hoewel Prins HOHENLOHE meerdere redenen aanvoert, welke daar tegen pleiten, redenen, welke op de in Duitschland gevolgde handelwijze mede van invloed moeten zijn geweest, zoo komt het ons voor, dat de zaak grootendeels samenhangt met de geheele Deutsche legerorganisatie, welke het legerkorpsverband zeer streng handhaaft. De Deutsche cavalerie nu is volstrekt niet talrijk genoeg om voor ieder legerkorps een cavalerie-divisie te vormen (men denke hierbij ook aan het regiment cavalerie, dat op voet van oorlog aan elke infanterie-divisie wordt toegewezen). Er gaan daarom ook stemmen op die zeer op vermeerdering van het getal cavalerie-regimenten aandringen; Prins HOHENLOHE maakt dienaangaande echter een opmerking, waarvan de juistheid wel mag overwogen worden, omdat zij den vinger legt op een wonde plek, die door ontwerpers van legerorganisatiën maar al te dikwijls uit het oog verloren wordt; zij is deze, dat een doelmatige legerorganisatie niet alleen is een quaestie van strategischen, tactischen en financieelen aard, maar ook een die rekening moet houden met de hulpbronnen van land en volk. De Schrijver houdt zich overtuigd, dat wanneer het Deutsche legerbestuur, wanneer het kans gezien had uit de Deutsche hulpbronnen aan menschen en vooral aan paarden meer cavalerie-regimenten te formeeren, dan nu reeds bestaan, het niet in gebreke zou zijn gebleven bij de laatste uitbreiding van het leger de daarvoor noodige middelen aan te vragen. Prins HOHENLOHE wijst in zijn brieven herhaaldelijk op het even besproken verband; zoo ook bij de verhouding der verschillende soorten van cavalerie. Naar onze meening terecht, en de tegenwoordige Fransche legerorganisatie is wel een bewijs dat men het in Frankrijk ook zoo begrepen heeft; want, niettegenstaande men bij de wetgeving op dat gebied met de grootste opofferingen er naar gestreefd heeft, de op dat zelfde tijdstip bestaande Deutsche onderdeelen in getalsterkte te evenaren of te overtreffen, heeft men zich met een veel minder sterke cavalerie tevreden gesteld in de overtuiging, dat zelfs de wet de natuurlijke toestanden niet vermag te beheerschen.

Zooals reeds aangeduid werd, is Prins HOHENLOHE een tegenstander van het denkbeeld om in beginsel vast te stellen, dat reeds in vreedstijd in Duitschland de cavalerie-divisiën zullen worden geformeerd. Hij haalt daarvoor verscheidene belangrijke beweeggronden aan, welke wij echter, aangezien deze quaestie voor ons geen onmiddellijk belang heeft, ten einde niet in te groote uitvoerigheid te vervallen, hier niet zullen weergeven, den belangstellenden lezer naar den 17den brief verwijzende.

Niet zonder belangstelling zal men echter kennis nemen van een uiting van den Schrijver, als hij de vraag van het verleenen der commando's over de bij mobilisatie te formeeren cavalerie-divisiën bespreekt, en waar hij aanraadt daarvoor aan te wijzen die generaals, welke zich bij de grootere cavalerie-oefeningen, als de meest geschikte leiders hebben doen kennen. »Op 't oogenblik van den oorlog,» zegt Prins HOHENLOHE, »zwijgt elk

rekening houden met ancienniteit — wij hebben immers een generaal der cavalerie (1) en prins van den bloede een divisie zien commandeeren — en daarom kan men onder de oudste leger-divisiecommandanten en jongste cavalerie-brigadecommandanten de meest geschikte aanvoerders voor de cavalerie-divisiën uitkiezen.” Het is opmerkelijk dat in een land, alwaar de dienstvormen en hierarchische begrippen zoo diep wortel hebben geschoten, dit alles als bijzaak beschouwd wordt, wanneer het belang van een goede aanvoering in oorlogstijd in 't spel komt.

In de tweede plaats bespreekt Prins HOHENLOHE de blijvende indeeling van rijdende artillerie bij de cavalerie-divisiën. Te dezen opzichte acht hij het raadzaam aan elke zelfstandig opereerende cavalerie-divisie een complete rijdende afdeeling (in den regel van 3 batterijen) mede te geven. Hij acht dit zeer gewenscht, zoowel voor het bereiken van het tactische doel, hetwelk der cavaleriedivisie moet kunnen aangewezen worden, als wegens redenen van organisatie, dienst en gebruik der rijdende batterijen. Hierbij behoeft minder op de sterkte der divisie gelet te worden, daar het aantal eskadrons, waaruit deze bestaat, in zekeren zin bijzaak is. Trouwens als een cavalerie-divisie weinig eskadrons telt, zal men haar doorgaans geen zelfstandige opdracht geven en ontvangt zij er toch een, dan kan haar tijdelijk de noodige rijdende artillerie toegevoegd worden.

Als regel dient te gelden, dat de toevoeging der rijdende afdeeling aan de cavaleriedivisie slechts zoolang moet duren, als haar *zelfstandige* werkkring dit vereischt. Gedurende den veldslag of het gevecht is het meestal te verkiezen, dat de rijdende artillerie wederom in het verband der korpsartillerie terugtrede. Daar zal zij een veel nuttiger werkkring vinden, dan wanneer zij onder de bevelen blijft van den commandant der cavaleriedivisie, die doorgaans geen gelegenheid zal vinden haar te gebruiken, terwijl zij elders zeer nuttig werkzaam kan zijn.

Bij een der beweegredenen, welke er Prins HOHENLOHE toe leiden om er de voorkeur aan te geven, een geheele rijdende afdeeling in stede van 1 of 2 batterijen aan de cavaleriedivisie toe te voegen, moeten wij even stilstaan, omdat zij ons gelegenheid geeft aan te voeren hoe de Schrijver op meerdere plaatsen van zijn brieven doet uitkomen, hoe weinig hij *uitsluitend* vertrouwt op groote uitkomsten, zoowel in het vredes- als in het oorlogsleven, als een gevolg van plichtbesef bij de troepen. Wel is deze groote deugd de hechtste hoeksteen van het militaire gebouw, maar hij wil dien hoeksteen niettemin door voortdurend scherp toezicht en door andere prikkels schragen. Zoo meent hij, dat het verkrijgen van rechtmatig verdiende eere teekenen voor dapper en beleidvol gedrag voor het personeel der rijdende batterijen beter verzekerd is, wanneer zijn belangen door den afdeelingcommandant bij den divisie-generaal behartigd worden, dan door den van dezen zoo veel

(1) Deze rang gaat in Duitschland gemeenlijk gepaard met het bevel over een legerkorps of een hooger commando.

verder afstaanden batterijcommandant. Hij acht dit als prikkel voor plichts-
 vervulling van veel belang. »Er zijn wel,” zoo zegt hij, »wijsgeerig denkende
 militairen, die van officieren en soldaten verlangen, dat zij, zonder op uiter-
 lijke teekenen van waardeering acht te slaan, uitsluitend voor het bevredigende
 bewustzijn, dat vervulde plicht met zich draagt, doen wat van hen gevorderd
 kan worden en hun leven in de waagschaal stellen. Maar tot zoodanig peil
 van absolute zuiverheid van het gevoel van plichtbesef zal de groote massa
 der krijgslieden zich wel bij geen enkele natie verheffen.” Jammer dat het zoo
 is, maar toch gelooven wij dat hier de kalme redeneering van den krijgs-
 ervaren denker met meer juistheid den werkelijken toestand schetst, dan
 het opgeschroefde gemoed van menig dichterlijk begaafd schrijver wel eens
 doet. In elk geval zijn uitdrukkingen als de aangehaalde wel geschikt om
 te doen zien, dat de drijfveeren tot plichtsvervulling in alle legers wel van
 gelijken aard te achten zijn, ook in een leger, dat men zoo lichtelijk ge-
 neigd is met een stralenkrans van ideale grootheid te omhullen!

Wanneer wij nu, na overweging van hetgeen, in verband met den inhoud
 der brieven van Prins HOHENLOHE, in de toekomstige oorlogen van de
 cavalerie zal kunnen worden verwacht, den blik slaan op de Nederlandsche
 ruitery en een antwoord zoeken op de vraag, in hoever de omstandigheden,
 waarin zij verkeert, veroorloven te verwachten dat zij aan de eischen zal
 beantwoorden, dan kan dat antwoord in menig opzicht niet ongunstig
 luiden, maar zal het tevens een vingerwijzing bevatten aangaande hetgeen
 noodzakelijke verbetering behoeft. Eén onherstelbare fout kleeft der Neder-
 landsche cavalerie aan, die een natuurlijk uitvloeisel is van de omstandigheden
 en dus eigenlijk meer een eigenaardigheid dan een fout is, en wel hare
 geringe getalsterkte in vergelijking met die van elke mogendheid, waarmede
 wij naar menschenlijke berekening in oorlog zouden kunnen komen. Hetgeen
 van onze cavalerie gevraagd wordt, zal uit den aard der zaak rekening met
 hare sterkte moeten houden en het zal de taak eener deskundige legeraan-
 voering zijn, hierbij de juiste grenzen te stellen. Met die beperking rekening
 houdende, verkeert onze cavalerie echter in verschillend opzicht in omstandig-
 heden, welke zoo gunstig, zoo niet gunstiger zijn dan in menig ander land.
 Nu onze regimenten geheel of nagenoeg geheel compleet zijn aan vrijwilligers,
 kan men zeggen dat de gemiddelde dienstdag van onze ruiters, althans van
 hen, die in de eerste plaats tegenover den vijand zullen komen te staan,
 grooter is dan bij de ons omringende mogendheden op het vaste land,
 zoodat men recht heeft hooge eischen te stellen aan hunne geoefendheid en
 dit te meer, daar ieder deskundige erkent, dat de meeste onzer huzaren
 eigenschappen bezitten, welke hen voor den dienst der cavalerie zeer ge-
 schikt doen achten. Het mindere personeel staat onder de leiding van een
 officierkorps aan welks opleiding en vorming veel, bij de groote meerderheid
 zelfs zeer veel zorg is besteed. Bij geen onzer naburen op het vasteland

worden zulke hooge prijzen besteed voor de remonteering, bij geen zijn de rations fourage zoo groot, bij geen zijn de uitgaven voor alle materiele zorgen voor het paard hooger opgevoerd dan bij ons. Voor kleinere en grootere oefeningen met gecombineerde wapens, evenals voor cavalerie-manoeuvres op ruimere schaal, wordt zeer voldoende gelegenheid gegeven. Ofschoon men in dit opzicht naar onze meening eigenlijk nooit genoeg kan doen, kan de gelegenheid tot die oefeningen de vergelijking met hetgeen op dit punt elders omgaat, zeer goed doorstaan. Onze cavalerie bezit een stel reglementen en voorschriften, die, zoo al niet beter, dan toch even goed zijn als die van eenige andere ruitery, en welke voor hem, die ze oordeelkundig weet toe te passen, volkomen toereikende zijn, om door onze cavalerie alles te laten uitvoeren, wat de oorlogspractijk van haar kan vorderen. Alles zeer voordeelige factoren, en kan men bovendien niet zeggen, dat de geringe getalsterkte onzer cavalerie geen reden behoeft te zijn, om, bij goede leiding en richtig tactisch gebruik, ook op het gevechtsterrein niet veel van haar te kunnen verwachten? Opmerkelijk toch is het, hoe in de jongste oorlogen de meest invloedhebbende uitkomsten van cavalerie-aanvallen door betrekkelijk kleine afdeelingen zijn bevochten; de aanval van BECHTOLDSHEIM bij Custozza door 3 pelotons, die der Brigade BREDOW en van het 1ste Garde-dragonderregiment, beiden bij Vionville-Mars la Tour, respectievelijk door 6 en 3 eskadrons! Dat zijn cavalerie-afdeelingen, welke een geschikte leiding ook bij ons nog wel op het goede oogenblik op het juiste punt zal weten te vereenigen. Zelfs de aanvallen der ruitery van PULZ bij Custozza, die de stoutste verwachting overtroffen, werden met niet meer dan 15 eskadrons (juist het getal dat onze cavalerie te velde brengt) gedaan. De verkregen uitkomsten zetelen dus niet in de groote massa, maar wel in het goede gebruik.

De zwakke zijde onzer cavalerie is naar onze meening gelegen in de sterkte, of liever de zwakte der eskadrons. Reeds de organieke sterkte van de tactische eenheid der cavalerie is zoo gering, dat zij ternauwernood voor onze binnenlandsche toestanden — bij welke de ruitery het voordeel heeft zeer nabij hare aanvullingshulpbronnen te blijven — en mits voor de aanvulling goede voorbereidende maatregelen getroffen worden, te verantwoorden is. Maar zullen de eskadrons zelfs ook in die sterkte onmiddellijk te velde kunnen trekken? Dat is de vraag, en op deze zal men bezwaarlijk een bevestigend antwoord kunnen geven. En toch zal ieder moeten toegeven, dat dit bij onze hulpbronnen het geval zou moeten zijn. Om in dien toestand verbetering te brengen, daarheen moet het streven gericht zijn van allen, die de bevoegdheid en verantwoordelijkheid hebben om te zorgen dat de kleine Nederlandsche cavalerie kunne doen, wat het land volkomen gerechtigd is van haar te verlangen.

Naar onze vaste overtuiging kan in die richting genoeg gedaan worden om ons op het verlangde standpunt te brengen en wanneer dan tegelijkertijd

aangeschaft en voorbereid zal zijn hetgeen nu nog in enkele opzichten ontbreekt aan de uitrusting der cavalerie, om van haar te kunnen getuigen, dat zij binnen weinige uren volkomen uitgerust, in hare volle oorlogssterkte gereed staat om te velde te trekken en onmiddellijk alle diensten te verrichten welke de moderne krijgsvoering in ons land tot de taak onzer ruitery kan doen rekenen, dan ook vertrouwen wij, dat wij van haar gewichtige diensten zullen kunnen verwachten.

(Wordt vervolgd.)

SCHEIDSRECHTERS.

Eenige beschouwingen naar aanleiding van de »Instruktion betreffend den Wirkungskreis der Schiedsrichter, in Ergänzung der Allerhöchsten Verordnungen vom 17 Juni 1870 über die Ausbildung der Truppen für den Felddienst und über die grösseren Truppenübungen. Berlin 1875».

De taak der scheidsrechters bij de oefeningen met twee partijen tegenover elkander is veelomvattend en gewichtig.

Door eenigszins nader het doel te beschouwen, dat met deze oefeningen moet worden bereikt, zullen wij tot de gevolgtrekking komen, dat scheidsrechters niet alleen onmisbaar zijn, maar ook, dat de behoorlijke waarneming hunner taak van veel gewicht moet worden geacht, en bovendien zeer moeilijk is.

Ons »Voorschrift tot het houden van groote manoeuvres» (V.) zegt in § 1: »Deze manoeuvres hebben ten doel, de hoogere bevelhebbers in de gelegenheid te stellen groote troepenafdeelingen aan te voeren, en zoowel de troepen in het algemeen, als de chefs van staven en diensten in het bijzonder in een toestand te plaatsen, die zooveel mogelijk den oorlogstoestand nabijkomt».

In de »Instruktion betreffend den Wirkungskreis der Schiedsrichter u. s. w. (I.) lezen wij: »Der Hauptzweck grösserer Truppen-Uebungen (ist) Ausbildung der Führer»; terwijl de »Verordnungen über die Ausbildung der Truppen für den Felddienst und über die grösseren Truppenübungen» voorschrijven: »Der Zweck *aller* militärischen Uebungen ist: *den Soldaten* und *den Führer jeden Grades für seine kriegerische Thätigkeit auszubilden und vorzubereiten*. Desshalb müssen *alle* Uebungen auf den Krieg berechnet sein».

A. v. BOGUSLAWSKI geeft in zijne »Anlage, Leitung und Durchführung von Feldmanövern, Berlin 1883» te kennen:

»Der Zweck einer *jeden* militärischen Uebung ist die Erlangung der Kriegsfähigkeit, also mittelbar oder unmittelbar die Vorbereitung für den Kampf».

terwijl hij later er bij voegt: »Ein Feldmanöver soll also die Darstellung einer Kriegshandlung sein, in welcher die beiden Führer *und Parteien mit voller Willensfreiheit*, die nach ihrem Bedünken richtigsten Maszregeln wählend, auf der *Grundlage einer bestimmten Annahme* und jeder einem besonderen Auftrage folgend, sich gegenüber stehen". Hij laat er op volgen: »dasz die Entwicklung der Feldmanöver immer sehr klar die Unrichtigkeit der einen und die Richtigkeit der anderen Maszregel im *gegebenen Falle darthun wird, falls die Uebung richtig geleitet wird*.

»Dies ist die Stufe auf der.... die Feldmanöver.... stehen sollten".

Het zou niet moeilijk zijn nog meer citaten te vermelden; wij doen het niet, omdat in allen hetzelfde denkbeeld gevonden wordt: *den oorlogstoestand zoo trouw mogelijk nabootsen tot oefening en tot voorbereiding*. Het minst vinden wij dit weergegeven in het V. dat *alleen* van »in een toestand plaatsen" spreekt en de »grootte manoeuvres" uitsluitend schijnt noodig te achten voor »hoogere bevelhebbers en chefs van staven en diensten". De overige hoofd-, de subalterne-officieren, het kader en de manschappen vervullen derhalve bij deze oefeningen de rol van figuranten. Het woord »Führer" in de I. heeft blijkens de »Verordnungen" een meer algemeene beteekenis en kan zelfs betrekking hebben op een korporaal, die een patrouille aanvoert.

Het V. evenals de I. zouden o. i. beter gedaan hebben — bij het hoofdstuk: scheidsrechters voor wat betreft het eerste — niet alleen van »grootte manoeuvres" en van »grössere Truppenübungen" te gewagen, maar de adjectieven eenvoudig weg te laten. Alle — dus zoowel grootte als kleine — manoeuvres beoogen hetzelfde doel, allen zullen derhalve behoefte gevoelen aan scheidsrechters, hetzij deze aanwezig zijn in den persoon van den leider, hetzij in speciaal voor die taak aangewezen officieren.

Het voorgaande resumeerende kunnen wij zeggen, dat de oefeningen met twee partijen tegenover elkaar in het algemeen ten doel hebben:

1°. De partijcommandanten te oefenen in het nemen van dispositiën en in het leiden van een gevecht, hen dus voor te bereiden voor den werkring, welke hen wacht in tijden van oorlog.

2°. De officieren in staat te stellen handelend op te treden, hen dus gemeenzaam te maken met de vele plichten en de verantwoordelijkheid, waarvoor zij in tijden van oorlog geplaatst zijn.

3°. Kader en manschappen een denkbeeld te geven van oorlogstoestanden en hen daardoor *leeren* partij te trekken van het klassieke »terrein en omstandigheden".

Voor alle moeten deze oefeningen dus de school zijn, waarin een gepaste zelfstandigheid wordt ontwikkeld, waarin wordt geleerd niet terug te deinzen voor handelingen, waarvan men de verantwoordelijkheid alleen draagt. Voor elken rang en elken graad is een aankweeking dezer eigenschappen — vooral bij een oorlogvoering in ons polderterrein — zeer noodig, te meer

daar het garnizoensleven wel eens tegenovergestelde hoedanigheden doet geboren worden.

Om dit doel nu te bereiken zal getracht moeten worden, de troepen te brengen in toestanden zooveel mogelijk overeenkomende met de werkelijkheid. Dit is niet zeer gemakkelijk. Met vele factoren moet daarbij rekening worden gehouden. Niet alleen zal moeten worden gelet op de sterkte der verschillende eenheden, maar ook op particuliere belangen, waar het b. v. geldt het noodige terrein te krijgen; op 's lands wetten, die dikwijls strijdig zijn met de eischen door een nabootsing der werkelijkheid gesteld; op te groot gevonden manoeuvre-begrotingen enz.

Aan vele dezer eischen kan óf geheel óf gedeeltelijk worden voldaan. Voor een eenigszins voldoende sterkte der eenheden kan worden gezorgd, voldoende oefeningsterrein kan meestal tegen billijke vergoeding worden verkregen, de verpleging in cantonnementen en bivaks, de dienstverrichtingen aldaar, het marcheeren door weer en wind in onbekende streken en nog zooveel andere zaken meer, kunnen in vele opzichten vrij trouwe nabootsingen der werkelijkheid zijn; één factor evenwel zal eischen stellen, die niet kunnen worden beantwoord. In tijden van oorlog zal zeer veel worden gemarcheerd. Ontmoetingen tusschen elkaar vijandige partijen zullen dan eens gezocht, dan eens ontweken worden; weken zullen kunnen verlopen, voordat een gevecht plaats heeft, terwijl later, ontmoetingen en botsingen elkander snel opvolgen. Bij manoeuvres evenwel moeten de partijen *steeds* slaags raken; er zal een stelling bezet worden en daar men door de onderhandelingen omtrent het betreden van particuliere eigendommen zeer gebonden is, zal de leiding zoodanig moeten zijn, dat die stelling à tout prix wordt aangevallen. Manoeuvres zonder ontmoetingen, zouden in militaire marschen ontaarden, zoodat een oefening in het nemen van dispositiën, het leiden van een gevecht, i. e. w. in het gebruik der drie wapens voor de commandanten, de officieren en het kader geheel zou wegvallen. Hierdoor treedt evenwel een factor op, die eischen stelt zoo geweldig en zoo groot, die een invloed uitoefent zoo beslissend in oorlogstijd, dat daaraan met den besten wil in vreedstijd niet kan worden voldaan: wij bedoelen het buitengevecht stellen ten gevolge van verwondingen, sneuvelen, gevangen nemen en den moreelen invloed hierdoor uitgeoefend op allen, die aan den strijd deelnemen. Deze factor is de belangrijkste, de meest invloedrijke in tijden van oorlog, dit behoeft geen nader betoog en duidelijk zal het daarom zijn, dat een verwaarloozing in vreedstijd der door hem gestelde eischen toestanden zou scheppen, die door de groote afwijking met de werkelijkheid, al het leerrijke der oefening zouden doen verloren gaan.

Ook bij het zoogenaamde krijgsspel moet deze factor in rekening worden gebracht; langen tijd werd het toeval in den vorm van kansberekening en dobbelsteenen onder den arm genomen en nog is deze handelwijze niet geheel in onbruik geraakt.

Maar evenals het de natuurlijke weg is, dat bij de oefeningen op de kaart de leider beslist, welke uitwerking het eigen of het vijandelijk vuur heeft, evenzoo moet deze weg ook bij de manoeuvres worden betreden. De leider toch is volkomen op de hoogte van den toestand; hij is in staat te beoordeelen en te beslissen en kan alzoo door hem een invloed worden uitgeoefend, groot genoeg om de oefening in alle opzichten vruchtdragend te doen zijn.

Zeer terecht wordt door de I. reeds op de eerste bladzijde hierop gewezen: »Der Befehlshaber einer Abtheilung übersieht nun zwar die eigene Lage, selten aber vollständig die des Gegners. Eine Verschiedenheit in Beurtheilung derselben kann nicht ausbleiben. Zumeist werden beide Theile sich im Vortheil glauben, daher keiner weichen wollen und es würde ein Stocken des Gefechtsganges eintreten, wenn nicht von anderer Seite eine Entscheidung folgte. *Im Ernstfall wird diese durch den Waffenerfolg gegeben*, bei den Friedensübungen, wo weder die *materiellen Verluste* noch die *moralischen Faktoren* zur Geltung gelangen, *kann sie nur aus dem Urtheil eines höheren Vorgesetzten hervorgehen. Diese Entscheidung beim Manöver zu geben ist zunächst der leitende Befehlshaber berufen.*

Met weinig woorden wordt hier zeer juist aangegeven waar het op aankomt. Niet alleen zal door de onmogelijkheid de uitwerking van het vuur te voelen en te zien de loop van de manoeuvre alles behalve natuurlijk zijn, maar met ware doodsverachting zal worden gestreden en een »Stocken des Gefechtsganges eintreten,» die zeer ten nadeele van het nut der oefening zal blijken te zijn. Maar al is de leider nu de aangewezen persoon hiertegen te waken, hij kan niet alom tegenwoordig wezen. Wel is het zijn *plicht zich zooveel mogelijk overal te vertoonen*, zooveel mogelijk zelf te beslissen, zooveel mogelijk op de hoogte te blijven van den gang van zaken, maar het onmogelijke te vergen, gaat niet aan. Heeft de oefening plaats met kleine troepenafdeelingen tegenover elkaar (eenige compagnieën (1) b. v.), is de leider bereden (2), dan kan hij zelf veel, misschien alles, verrichten; maar heeft hij te doen met een eenigszins grootere afdeeling (twee bataljons b. v. (1)), dan moet er hulp zijn en om met de zeer juiste woorden der I. te spreken, zal hij »*um jeden Gefechtsakt zu überwachen. . . . sich durch besonders dazu bestimmte Schiedsrichter vertreten lassen.*»

Schiedsrechters dus, d. w. z. officieren, die, toegerust met een uitgebreide volmacht van den leider, bij elk partieel gevecht tegenwoordig zijn, niet om fouten te herstellen (3), maar om de gevolgen van verkeerde handelingen

(1) Wij hebben hier afdeelingen op het oog ter sterkte van minstens 3 lichten.

(2) Onder zooveel andere motieven zijn deze oefeningen niet een van de minste, die de regeering eindelijk zullen nopen de compagniescommandanten bereden te maken.

(3) Bij wijze van uitzondering zou dit soms noodig kunnen wezen: b. v. als van een brug wordt gebruik gemaakt, die ondersteld is, afgebroken te zijn, hetgeen om de een of andere reden niet voldoende bekend is; of voor beide partijen neutraal terrein wordt betreden, waardoor een omtrekking b. v. plaats heeft, waaraan de tegenpartij dus niet gedacht kan hebben.

te doen *uitkomen*, de uitwerking van het vuur te bepalen i. e. w. den uitslag van elke oorlogshandeling in verband met alle omstandigheden kenbaar te maken en daardoor mee te werken tot het verkrijgen van een normaal verloop der manoeuvre.

De »Revue militaire de l'étranger» van 1883 bevat in de n^{os}. van 15 en 30 September een opstel over *La critique et les arbitres aux manoeuvres*. Wij kunnen niet nalaten hier in het kort het betoog weer te geven, tengevolge waarvan de Schrijver tot hetzelfde besluit komt als wij, ofschoon zijn punt van uitgang een ander is.

Na bewezen te hebben, dat een *gepaste* critiek — *critique ouverte et sincère* — niet anders dan heilzaam kan werken — *la critique favorise l'exécution pleine, loyale et intelligente, des ordres et des intentions du commandement* — en dat *discussie* goede gevolgen kan hebben — »en ce sens qu'elle rappelle à tous et à chacun que la perfection n'est pas de ce monde» — geeft hij ten slotte als zijn meening te kennen: »donc, *en théorie*, discussion franche et ouverte; *en pratique*, obéissance sans condition, mais intelligente». Het spreekt vanzelf dat »la critique suppose la responsabilité, c'est à dire la liberté d'action des acteurs». Beide partijen moeten na het ontvangen der orders vrij zijn in hun doen en laten, en mag geen enkel hooger geplaatst persoon *direct* ook maar eenigen invloed uitoefenen. Iedereen moet uitvoeren de taak hem opgelegd en dragen de verantwoordelijkheid hieraan verbonden. Men gehoorzaamt want »un ordre est sacré non parce qu'il est bon ou mauvais, mais parce que c'est un ordre. Grâce à la critique l'esprit d'obéissance qui dirige l'exécution ne vient plus d'une contrainte extérieure, mais *du coeur*».

De partijcommandanten bestudeeren (1) de ontvangen bevelen, gaan alles na hetgeen van invloed kan zijn op de uitvoering, komen zoo op de hoogte van de toestanden, nemen dientengevolge hunne disposities en geven op hun beurt de noodige bevelen. Ook deze moeten met denzelfden ijver, met een »obéissance non pas mesurée sur la valeur de l'ordre reçu, mais l'obéissance pleine et joyeuse qui veut faire pour le mieux», gehoorzaamd worden; hierdoor zal een gang van zaken ontstaan die logisch is en aan de manoeuvre een rationeel verloop waarborgt.... onder eene voorwaarde evenwel: nl. dat er scheidsrechters aanwezig zijn »qui ont mission d'intervenir pour trancher les conflits, ou, plus exactement, pour entretenir le mouvement de la manoeuvre et lui faire franchir instantanément les points morts»; terwijl bovendien, daar »le directeur ne peut être partout et quand il veut

(1) Wij hebben wel eens hooren beweren dat opdrachten op denzelfden morgen dat de manoeuvre plaats heeft — dus als 't ware in den zadel — moeten ontvangen worden. Wij kunnen niet ontkennen dat deze bewering totaal de eischen der werkelijkheid miskent. In tijden van oorlog zal wel degelijk tot de grootere handelingen reeds den vorigen avond besloten zijn en aan den commandant eenige uren, al behooren zij tot den nacht, beschikbaar worden gelaten tot het beramen van zijn maatregelen.

refaire le tableau de la manoeuvre avant de passer à la critique", de scheidsrechters »viennent l'aider efficacement dans cette opération et joindre leurs observations à celles des exécutants". Dus scheidsrechters én om »entretenir le mouvement de la manoeuvre" én om den leider — die niet alom tegenwoordig is — hunne opmerkingen mee te deelen, »joindre leurs observations à celles des exécutants".

Wij zien dus, dat de schrijver, die de *critiek* tot grondslag zijner redeneering nam, tot hetzelfde resultaat komt als wij, die ons de vraag stelden: op welke wijze kan aan een manoeuvre een rationeel verloop worden bezorgd. Dit is ook geen wonder. Beide zaken grijpen zoo nauw in elkaar, dat een andere uitkomst niet verwacht kon worden. Het is eenvoudig ondoenlijk een juiste critiek te leveren als de feiten niet onpartijdig door de scheidsrechters aan den leider worden meegedeeld en als deze feiten — d. w. z. het verloop der manoeuvre — *verwongen* zijn, door het miskennen van den invloed, die door kruut en lood zou worden uitgeoefend. Een toeschouwer kan dan ook nooit een goed inzicht krijgen in oorzaken en gevolgen als hij niet op de hoogte wordt geholpen door de bevoegde autoriteit en is voor zoo iemand alleen de zeker niet ondankbare taak weggelegd de zuiver tactische handelingen, afgescheiden van opdracht en onderstelling, te beoordeelen.

Uit het voorgaande volgt, dat de taak der scheidsrechters zeer *gewichtig* niet alleen, maar ook zeer *moeilijk* is. Gewichtig, omdat zij den grootst mogelijken invloed uitoefenen, moeilijk, omdat zij *alle* omstandigheden moeten in aanmerking nemen, met *alles* moeten rekening houden. Zij mogen niet over het hoofd zien den aard en de uitwerking der gebezigde vuurwapens, zij moeten deze dus kennen en hebben bestudeerd; zij moeten den invloed van het terrein op die uitwerking in rekening brengen; zij moeten nagaan in welken toestand de handelende troepenafdeeling zich bevindt, of zij nog ongebruikt is of weinig of reeds veel heeft verricht, verliezen heeft geleden (en hoeveel), zenuwachtig is (d. i. *zou kunnen zijn*) enz.; zij moeten opmerken of de juiste opzet wordt gebezigd, of de stand der zon hinderlijk is of niet voor een juist vuur, of de afdeulingscommandanten behoorlijk voordeel trekken van hun wapen of de vuurleiding dus goed is, of deze commandanten van het terrein tot in de kleinste details weten partij te trekken, enz. enz., terwijl zij elke gejaagdheid, elke ongemotiveerde zenuwachtigheid (die dikwijls het bewijs is van gemis aan zelfstandigheid) *moeten* tegengaan.

De scheidsrechter moet dit alles en nog veel meer in rekening brengen, wil hij in staat zijn te *beoordeelen* en te *beslissen*. *Niets* mag hem *ontgaan*: noch de handelingen der infanterie, noch die der artillerie en cavalerie; hij moet kunnen *combineeren* en weten *gevolgtrekkingen te maken* en heeft hij dat alles verricht *vlug* en *juist*, dan eerst zal hij in staat zijn door een *gemotiveerde* beslissing, aan het gevecht een verloop te geven *zooveel mogelijk* overeenkomende met de werkelijkheid.

De scheidsrechter moet dus niet alleen vlug en goed oordeelen, vlug en goed zien, maar zich ook vlug kunnen bewegen; hij moet een goed gezicht op het terrein hebben en zich snel kunnen orienteeren, zoodat een voorafgaande kennismaking met de landstreek, waar de oefening zal plaats hebben, aan te bevelen is.

De scheidsrechter mag geen commando's doen, hij mag geen raad geven, zich niet in discussie inlaten en is alleen verantwoording schuldig aan den leider, wiens plaats hij als het ware inneemt; »il doit examiner froidement et après examen prononcer et trancher, le plus rapidement possible" (1).

Zeer juist zijn dan ook de volgende aan de I. en de R. M. de l'étranger ontleende woorden:

»Die Schiedsrichter werden sich von dem Grundsatz leiten lassen, möglichst wenig in den Verlauf des Manövers einzugreifen, und jeden Befehlshaber die Verantwortlichkeit für seine Beschlüsse zu überlassen".

»Toute opinion exprimée avant qu'une décision soit nécessaire, tout conseil, tout pronostic sont blâmables: »Si vous faisiez ceci ou cela, je déciderais de telle ou telle façon."» Déplorable bavardage! qui n'est bon. . . . qu'à dépouiller la manoeuvre de tous les fruits qu'on doit en attendre pour l'instruction du commandement".

Uit het voorgaande is af te leiden, dat, hoe meer scheidsrechters er in een gegeven geval aanwezig zijn, hoe meer kans er bestaat een normaal verloop der oefening te verkrijgen. Daar het maximum evenwel meestal door het beschikbaar beperkt aantal personen zal aangewezen worden, zullen wij trachten een minimum te bepalen. De I. zegt hieromtrent: »Ihre (Schiedsrichter) Zahl richtet sich nach der Stärke der übenden Truppenabtheilung und der Ausdehnung des dafür benutzten Terrains.

Wo zwei Divisionen gegen einander manövriren, werden auf beiden Seiten mindestens für jeden Flügel, event. auch für die Mitte Schiedsrichter nöthig, ausserdem für stärkere Detachirungen und zur Ueberwachung der grösseren Aktionen der Cavalerie".

Dus én de sterkte der troepen én de uitgebreidheid van het in gebruik genomen terrein hebben invloed op het aantal, terwijl in hoofdzaak een verdeeling over de beide vleugels en het centrum wordt noodig geacht, en aan detachementen met afzonderlijke opdrachten ook scheidsrechters zullen worden toegevoegd.

Over »grössere Aktionen der Cavalerie" zullen wij maar niet spreken. Het V. spreekt in § 49 van »een hunner op iederen vleugel van elke partij" d. i. vier en voegt er bij »zijn zij meer dan vier in getal, dan kan aan de centrums een afzonderlijke scheidsrechter worden toegevoegd." Daar nu in § 2 wordt meegedeeld dat »in dit voorschrift. . . . tot grondslag (is) ge-

(1) R. M. de l'étranger 1883, bladz. 352, zijnde een vertaling van een opstel van BOGUSLAWSKI over Scheidsrechters.

nomen een Divisie Infanterie, waaraan een zeker aantal eskadrons, batterijen en voertuigen, alsmede de noodige officieren van verschillende staven en diensten zijn toegevoegd," *schijnt* hier door een minimum verstaan te worden vier scheidsrechters op 12 bataljons infanterie, een of meer batterijen artillerie en één of meer eskadrons cavalerie. Dit is niet veel; bovendien worden de motieven voor dit getal niet aangegeven en *schijnt* een plaatsing bij de vleugels de voorkeur te verdienen, aangezien alleen indien er »meer dan vier in getal" zijn, »aan de centrums een afzonderlijke scheidsrechter (kan) worden toegevoegd."

Het komt ons voor, dat dit getal wel wat klein is (1) én met het oog op het aantal troepen én op de uitgebreidheid van het geoccupeerde terrein, dat in ons polderland meestal vrij aanzienlijk *zal wezen*. Polderterrein is een tactisch sterk terrein; met weinig troepen kunnen aanzienlijke uitgestrektheden worden bezet, terwijl de gewone gemiddelde berekening van *zooveel man op de M^l*. hierop niet goed is toe te passen. Om elk acces, elke hofstede, elk dammetje enz. *kan* een partieel gevecht plaats hebben, beslissend voor de geheele manoeuvre. Een kalme, juiste beoordeeling der handelingen in verband met de omstandigheden en den invloed, dien deze kunnen uitoefenen, een oordeelkundige beslissing, zijn dan meer dan noodig en hiertoe moeten scheidsrechters aanwezig zijn. Wij voelen ons niet in staat juist berekende getallen te noemen en geven alleen als onze meening te kennen, dat het centrum, zoowel als de vleugels, gelijke aanspraken kunnen doen gelden en dat detachementen, die afzonderlijke oorlogshandelingen — als b. v. omtrekkingen — moeten uitvoeren, dit niet zonder scheidsrechters kunnen doen. De I. waagt zich dan ook verder niet aan getallen, maar geeft aan de bevoegde autoriteit de grootst mogelijke vrijheid, als b. v. blijkt uit het volgende:

»Bei den Uebungen ganzer Armee-Corps gegen einander und auch bei den Uebungen einzelner Armee-Corps vor Seiner Majestät dem Kaiser und Könige behalten Seine Majestät sich vor, Allerhöchstselbst die Schiedsrichter und einen Oberschiedsrichter zu bestimmen, welchen jedem dann zwei resp. drei Generalstabsoffiziere zuzuthellen sind."

Uit deze aanhaling, waarin van een opperscheidsrechter en van aan dezen en aan de scheidsrechters toegevoegde officieren van den generalen staf wordt gesproken, blijkt genoegzaam hoe belangrijk men de taak van scheidsrechter in het Duitsche leger acht. Wij merken bovendien nog op, dat in het citaat bladz. 7 waarin over divisiemanoevres wordt gesproken het woord »Schiedsrichter" steeds in het meervoud is gebezigd, terwijl het V. door het apodictische: namelijk *één* (2) hunner op iederen vleugel van elke partij zich o. i. zeer bindt.

(1) Heeft men er niet meer, dan houdt alles op: beter *iets* dan *niets*.

(2) Wij cursiveeren.

Zoals wij hebben gezien neemt de scheidsrechter een gedeelte van de taak waar, diē voor den leider is weggelegd en door dezen niet naar behooren *kan* worden vervuld. Het is derhalve natuurlijk, dat al hetgeen den laatste bekend is, ook ter kennis der eerstgenoemden moet worden gebracht. De scheidsrechter moet evenals de leider den geheelen toestand overzien, kunnen berekenen waar ontmoetingen waarschijnlijk zullen plaats hebben, de bedoeling kennen, die met de oefening wordt beoogd enz. »Comme dans toutes les choses du métier, il faut tout d'abord que l'arbitre connaisse bien l'objet de sa mission» (1). De leider moet derhalve *bijtijds* en *volledig* aan de scheidsrechters kenbaar maken al hetgeen noodig is om hen op dezelfde lijn met zich zelve te plaatsen; hij is dus ook de eenigste persoon, die hen ter verantwoording kan roepen.

De scheidsrechter moet alle door hem genomen beslissingen, die van ingrijpenden aard zijn, onmiddellijk ter kennis brengen van den leider, daar deze hierdoor op de hoogte blijft van den gang van zaken en op die wijze als »Oberschiedsrichter» kan doen verrichten, hetgeen hij ter bereiking van het doel der manoeuvre noodig acht. Waar deze meedeelingen niet mogelijk zijn door groote afstanden als anderszins, zal de scheidsrechter ze doen als hij bij het begin der *bespreking* zijne verrichtingen meedeelt.

Ook in deze zaak voorziet de I. en naar wij meenen op vrij voldoende wijze: »Von dem die Manöver leitenden General erhalten die Schiedsrichter ausser der dauernd gültigen General-Idee die für jeden Tag bestimmte Special-Idee sowie die von den Partheien — auf Grund der letzteren — entworfenen Dispositionen möglichst früh vor Beginn der Uebung; zugleich verfügt der Leitende ihre Vertheilung auf dem Manöverfelde *nach dem vorauszusehenden Bedürfniss* (2). Die genaue örtliche Abgrenzung des Wirkungskreises jedes einzelnen Schiedsrichters lässt sich nicht vorschreiben. Eine Entscheidung auch ausserhalb des ihm ursprünglich zugewiesenen Bereichs kann nothwendig werden, wenn er allein zur Stelle ist».

Dit zijn werkelijk zeer behartigingswaardige woorden en verdienen vooral de laatste zinsneden alle aandacht. Zij bewijzen welk een ruime blik bij de vervaardiging der I. heeft voorgezeten, die bovendien in alle opzichten doet denken aan oorspronkelijk en niet aan compilatie-werk.

Uit de vorige bladzijden volgt, dat de bevoegdheid van den scheidsrechter groot is en uitgebreid, maar ook, dat daar plichten tegenoverstaan even gewichtig, als die van den leider zelf. De omstandigheden waarin hij zich geplaatst kan zien, zijn zeer verschillend. Onfeilbaar vooruitzien is onmogelijk, mistasten is ook voor hem weggelegd. Daarom zal hij goed doen, zich voor het begin der oefening te *vergewissen*, dat hij *het meegedeelde goed heeft begrepen*, dat er geen verschil van opvatting tusschen hem en den leider

(1) R. M. de l'étranger 1883, bladz. 352.

(2) Wij cursiveeren. Vergelijk hiermee de band die het V. oplegt in § 49.

bestaat b. v. omtrent gegeven orders, i. e. w. dat hij zich *volkomen* in diens gedachtengang heeft ingewerkt. Plaatst hij zich dan beurtelings op het standpunt van aanvaller en verdediger en werkt hij voor zich zelve de opdrachten uit, dan is er kans, dat zijne beslissingen juist zijn, overeenkomen met de bedoelingen van den leider en derhalve vruchtdragend kunnen worden.

Zeer moeilijk meestal is het, rekening te houden met het vuur der *veldartillerie*. Geen zeldzaamheid is het kleinere of grootere troepenafdeelingen met de grootst mogelijke doodsverachting onder een hevig geschutvuur te zien marcheeren, vooral als de afstand, die hen van de stukken scheidt een weinig groot is. »Selten wird der so wichtige Einflusz der Artillerie bij den Manövern seiner ganzen Bedeutung nach gewürdigt" (1).

De schuld hiervan moet geweten worden aan de groote afstanden, waarop gevuurd wordt, niet alleen, maar ook bij kleinere afstanden aan de onmogelijkheid om aan den kruitdamp te zien, waarop het gemunt is.

»Es ist auch in der That für den einzelnen Truppenführer schwer, wo keine Geschosse einslagen, die Wirkung einer Batterie, welche vielleicht aus grosser Entfernung feuert, richtig zu bemessen; dem Schiedsrichter aber darf diese oft entscheidende Wirkung nicht entgehen und er wird sie bei seiner Entscheidung mit in Rechnung stellen" (1).

Het vuur op groote en middelbare afstanden der infanterie heeft deze omstandigheid niet verbeterd en zal ook hier de scheidsrechter de man zijn, die door zijn bekendheid met den toestand (bij het krijgsspel zou men zeggen: de *vertrouwde*), dat vuur tot zijn recht moet doen komen.

Onze veldartillerie heeft het bezwaar, dat het onbekend zijn der tegenpartij met het doel waarop zij vuurt, oplevert, eenigszins verholpen door rood en wit gekleurde ramen, die bij de vurende stukken omhoog gehouden, naarmate de kleur, die boven is, aanduiden of op infanterie of op artillerie wordt gevuurd. Onze infanterie evenwel laat de tegenpartij volkomen in het onzeker.

Het niet aanwezig zijn van een scheidsrechter is oorzaak, dat somwijlen onzinnige handelingen plaats hebben; zoo zagen wij b. v. een sectie veldartillerie (onder commando van een adjudant-onderofficier d.d. officier) door de tegenpartij genoodzaakt worden onder infanterievuur terug te trekken langs een langen, rechten open weg. In de werkelijkheid zou van het opleggen, laat staan van het terugtrekken niet veel terecht zijn gekomen. Diezelfde sectie houdt aan het eind van den weg halt, komt achter een rij boomen in batterij en opent lustig haar vuur, alsof er niets ware geschied.

Zulke gevallen hebben dikwerf zeer nadeelige gevolgen en kunnen goed genomen en goed geleide dispositiën hierdoor schipbreuk lijden. Dat mag

(1) I. blad. 5.

evenwel niet zijn: de manoeuvres zouden dan alles behalve leerrijk wezen en de bestede gelden roekeloos zijn verkwist.

Ofschoon de *cavalerie* een veel minder groote rol dan eertijds in het gevecht zal spelen, en charges wel tot de uitzonderingen zullen behooren, kunnen zich toch nog gevallen voordoen waarin deze *met vrucht* zijn toe te passen.

Hierbij *mag* de scheidsrechter niet ontbreken, moet hij den toestand goed overzien, beoordeelen en bijna onmiddellijk beslissen. Ook hier kunnen vele omstandigheden aanwezig zijn, die in rekening moeten worden gebracht. De ruiterij b. v. treedt al dan niet voldoende verrassend op; de geslagen partij heeft kans op spoedige ondersteuning; de overwinnende partij heeft alle verband verloren en bevindt zich ver van de eigen troepen; de aangevallen infanterie kan onder omstandigheden zijn geplaatst, die haar vuur benadeelen, de verrassing kan oorzaak zijn, dat de vizierkleppen te hoog zijn geplaatst, de kans dus bestaat, dat de kogels over de hoofden heengaan; het terrein kan voor beide wapens voor- of nadeelig zijn enz. enz., dit alles is van invloed en moet bij de beslissing met dien invloed worden rekening gehouden. Zeer terecht wijst de I. er dan ook op dat »eine besondere Aufmerksamkeit die Cavalerie in Anspruch nimmt. Der Attacke muss eine sofortige Entscheidung folgen, wenn das Reitergefecht der Wirklichkeit annäherend ähnlich dargestellt werden soll. Der Schiedsrichter hat nur wenig Zeit um aus *Zahl der Schwadronen, Art ihres Zusammentreffens, Wirkung der feuerenden Waffen vor und während der Attacke* Vortheile und Nachtheile auf beiden Seiten abzuwägen; aber *vor Allem kommt es darauf an, dass überhaupt und bald* entschieden wird.

Het V. geeft omtrent de cavalerie *alleen* te kennen, dat bij een »charge. . . . de overwinnende partij de andere 100 pas in stap (zal) vervolgen. Stoot zij bij deze vervolging op een tweede linie des vijands, dan komt zij door hare nog niet herstelde orde in het nadeel tegenover een wellicht *zwakkere maar in orde* zijnde vijandelijke afdeeling, die haar kan noodzaken de vervolging te staken, in welk geval de eerstgeslagene zich kan herzamelen en de vervolging aan beide zijden ophoudt.

Bij een gevecht van cavalerie tegen andere wapens, komt niet zoozeer de sterkte der cavalerie in rekening, als wel de toestand, waarin zich de tegenpartij op het oogenblik van den aanval bevindt."

Wij vinden het jammer, dat in deze §§ (51 en 52) slechts bijzondere toestanden worden aangehaald, wier oplossing geen hoofdbrekens behoeft te kosten, terwijl algemeene en juiste, karakteristieke opmerkingen (zooals wij die in de I. vinden), gedragsregels als het ware, die den scheidsrechter van nut kunnen zijn, ontbreken.

Tusschen haakjes wordt in de I. verwezen naar het velddienstvoorschrift (1)

(1) Verordnungen über die Ausbildung der Truppen für den Felddienst und über die grösseren Truppenübungen.

en worden daar o. a. de bijzondere gevallen genoemd, waarvan het V. in de instructie (?) voor de scheidsrechters (1) spreekt. Men oordeele zelf (2):

»Der Sieger *musz* mit der ganzen zum Augriff verwendeten Linie im Schritt mindestens 100 Schritt weit folgen, bevor er halt machen darf um sich zu ordnen. . . .

Stötzt. . . . die so verfolgende Cavalerie auf ein zweites Treffen oder auf Flügel-Echelons des Feindes, so tritt sie bei der noch nicht wieder hergestellten Ordnung ihrer Reihen, gegen jene vielleicht schwächeren aber geschlossenen Abtheilungen in Nachtheil. Das ganze Verhältniss kann sich zu ihrer Ungunst umkehren und die Verfolgung in der oben angegebenen Art nunmehr dem Gegner zufallen. . . . In diesem Falle kann der Anfangs geworfene Gegner sich railliren und die Verfolgung wird zunächst von beiden Seiten aufhören.”

Is het te gewaagd als wij beweren dat het V. hier niet oorspronkelijk is? en er bijvoegen het te betreuren dat de navolging zich heeft beperkt tot bijzaken. En dit geval daargelaten, zijn wij bovendien genoodzaakt te erkennen, dat het geheele V. van § 48 tot § 58 doet denken aan bijeenverzamelde brokstukken van andere voorschriften, die of axioma's bevatten of zich niet met hoofdzaken bezighouden; op die wijze kan nooit een voldoende instructie ontstaan en dat is toch noodig voor een werkring zoo gewichtig als die van scheidsrechter.

Dit neemt niet weg, dat er toch goede bepalingen in het V. voorkomen; b. v. die van § 48 waarin gezegd wordt dat »de scheidsrechters. . . . voor al de dagen der oefening (worden) benoemd en. . . . onafhankelijk van de troepen zijn” en dat »zij kennis (dragen) van de instructien en dispositiën ten opzichte van de manoeuvres aan de troepen van beide partijen meegeedeeld” (3). Maar dat wordt *voorgeschreven*, dat niet op het terrein ingedeelde scheidsrechters den *leider moeten volgen* (4), dat begrijpen wij niet best. Zooals wij reeds hebben gezien kan het getal scheidsrechters niet licht te groot zijn, maar zal veeleer uit gebrek aan personeel de ontbrekende factor te weinig in rekening worden gebracht. Mocht evenwel *onverhoopt* voor den een of ander op het hem aangewezen gedeelte geen taak meer gevonden kunnen worden, dan *zou* hij den leider *kunnen* volgen en alzoo ter beschikking blijven, maar hij zou dan in elk geval moeten beginnen met dezen te zoeken, terwijl bovendien de groote kans bestaat dat het volgend oogenblik een nieuwe taak voor hem geboren wordt.

De I. schrijft verder voor: »Jedem derselben (Schiedsrichter) wird mindestens ein Offizier zur Dienstleistung mitgegeben”; het V. deelt ons mee: »Aan ieder van hen wordt een ordonnans, voorzien van een witte vlag,

(1) V. § 48—58 (bladz. 17 en vlg.)

(2) Verordnungen bladz. 116 en vlg.

(3) Vergelijk I. bladz. 4 alinea 4 (bladz. 227 van dit opstel).

(4) V. § 48 bladz. 18.

toegevoegd'. Moet hier aan een mislukte vertaling worden gedacht? Of moet de ordonnans met zijn witte vlag het plagiaat dekken? Wij weten het niet en zullen ons ook niet in deze quaestie verdiepen, maar plaatsen ons uit volle overtuiging aan Duitsche zijde. Bovendien zien wij noch het nut van den ordonnans en noch veel minder die van de witte vlag in. Heeft de scheidsrechter een beslissing genomen, die van ingrijpenden aard is, dan kan een ordonnans niet de geschikte persoon zijn om zulks aan den leider te melden en is een goed bereden officier noodig om deze melding over te brengen en *toe te lichten*.

De witte vlag — het insigne des parlementairs — is hier bovendien raadselachtig, daar de aan »een witten band om den linkerarm, ten teeken van vrijen toegang naar beide partijen" (1), kenbare scheidsrechters, hunne meedeelingen wel in de nabijheid der ageerende troepen zullen doen, terwijl, daar levensgevaar niet voorhanden is, zij *steeds* van hun (herkenbaar) recht kunnen gebruik maken, om zich overal te bewegen.

Wij zullen ons onthouden van het opsommen der overige voordeelen verbonden aan het toevoegen van *officieren*, zij liggen alle te zeer voor de hand en verwijzen alleen nog naar de 2de alinea van bladz. 4 der I. (bladz. 226 van dit opstel), welke aantoot hoe over dat toevoegen in het Duitsche leger gedacht wordt.

§ 55 van het V. (2) verkondigt in de eerste alinea een zeer groote waarheid, hetgeen ontegenzeggelijk ook een verdienste is; het nut der tweede alinea is voor ons evenwel eenigszins duister, tenzij bedoeld wordt op het zeldzame geval, dat twee juist even sterke patrouilles elkaar ontmoeten, hetgeen door die § niet kan plaats hebben. Ofschoon het goed is voor te schrijven hetgeen wij in § 56 lezen, gelooven wij toch dat deze bepalingen niet onder Hoofdstuk III d: *scheidsrechters* te huis behooren, maar moeten te vinden zijn bij de *gedrageregels en verplichtingen der patrouille-commandanten* in het »Voorschrift op den velddienst". Deze moeten natuurlijk aan de scheidsrechters bekend zijn, terwijl het omgekeerde niet kan geveerd worden.

Ten slotte zullen wij nog op eenige punten wijzen van het slechts 9 bladzijden groote boekje, dat ten volle verdient in zijn geheel bekend te wezen.

De *Ade alinea* bladz. 6 geeft een zeer juiste opmerking omtrent den »Kampf um Dörfer" en »um einzelne Gehöfte," waaruit vooral voor ons leering valt te trekken. Die strijd »welcher in der Wirklichkeit stundenlang dauert" kan bij manoeuvres »nicht durchgeführt, sondern musz nach der Zeit abgekürzt werden. Ist der Angriff durch Artillerie wohl vorbereitet (3), hat

(1) V. § 58, bladz. 20.

(2) § 55. Bij alle ontmoetingen van kleine troepenafdeelingen — patrouilles b. v. — moet de zwakkere voor de sterkere wijken.

Bij de oneven Brigade bestaan dergelijke afdeelingen infanterie en cavalerie steeds met inbegrip van den aanvoerder, uit een *oneven* en bij de *even* Brigade uit een *even* getal.

(3) Waarom komt bij onze manoeuvres de artillerie zoo dikwijls achteraan?

eine *genügend starke* Infanterie sich unter Benutzung des Terrains bis auf kurze Entfernung *herangeschossen* (1) und steht sie dann im Begriff durch raschen Anlauf sich in Besitz der Umfassung einer Ortschaft zu setzen, so ist der Augenblick gekommen wo der Schiedsrichter bestimmt, ob dieselbe vom Gegner zu räumen ist oder nicht. Die Entscheidung ist eine summarische und die Kämpfe im Innern werden durch eine Pause markirt, welche von beiden Partheien zum Sammeln, zum Ordnen der Truppen und zur Herstellung des Commando-Verbandes zu benutzen ist.

2de alinea blad. 9. »Zur Begründung seiner Kritik wird er (der Leitende) sich von den Schiedsrichtern über die Vorkommnisse, die er selbst zu beobachten nicht Gelegenheit hatte, berichten lassen.»

Wij eindigen met den wensch, dat het Nederlandsche leger spoedig in het bezit moge komen van een *instructie* voor scheidrechers, bewerkt in den geest der meergenoemd Instruktion.

's Gravenhage, 1 Jan. 1886.

O. J. A. SCHWARZ.

(1) Een eigenaardig, zeer juist woord, dat onvertaalbaar is.

REMONTÉ-DEPOTS.

Sinds door de Regeering besloten werd een proef te nemen, zij het aanvankelijk ook op beperkte schaal, met remonte-depots, heeft het doel waartoe zij het middel moeten zijn, meer dan ooit recht op levendige belangstelling bij ieder bereden officier. Niemand toch zal ontkennen dat het streven der tegenwoordige Regeering om Nederland van uit het binnenland te remonteeren, alleszins lof en toejuiching verdient. Daarover zal dan ook wel niet worden getwist; maar hoe wenschelijk ook algemeen geacht, menigeen zal hebben getwijfeld en velen zullen wellicht nog twifelen aan de uitvoerbaarheid, aan de mogelijkheid tot bereiking van het doel, wanneer althans dat doel heet: de bereden korpsen te voorzien van goede d. w. z. geschikte en duurzame paarden.

De veronderstelling is misschien niet gewaagd dat waar de Volksvertegenwoordiging met het plan van de Regeering, duur en nieuw als het was, bleek te willen medegaan, dit zijn verklaring vindt in de overweging dat naast het groote belang van »het leger te baten», ook de kwijnende landbouw er gelijktijdig min of meer mee zou worden opgebeurd, althans in den moeilijken strijd tegen overzeesche concurrentie, eenigszins gesteund.

Schoon toch de tegenwoordige vooruitzichten van den bouwboer het wenschelijk maken, zijn bouwland in weiland om te leggen, wijl op het gebied van graanproductie de mededinging met Amerika, Engelsch-Indië, Australië, ja zelfs Hongarijè niet is vol te houden, bestaan er tegen de uitvoering daarvan, voor de groote massa, afdoende bezwaren en zal in Nederland de meerderheid der bouwboeren zeker nog jaren lang nolens volens bouwboer moeten blijven, en in het bezit van al de vereischten daaraan verbonden, dus ook van een veestapel waarbij een groot aantal paarden de hoofdrol speelt.

Allen die zich tot dusverre voor de zaak hebben gëinteresseerd, bleken de meening te zijn toegedaan dat de belangen van landbouw en van leger in deze hand aan hand moesten gaan. Schoon men dit met woorden verkondigde, liet niettemin de keus der middelen daartoe het soms raadselachtig

blijven langs welken weg men er toe wilde geraken; *overal* toch waar men in Nederland veel paarden houdt voor den landbouw, zal het belang van het boerenbedrijf en dat van het leger niet zijn te rijmen. Waar de landbouw zeer zware werkpaarden behoeft, die een groot gewicht in het tuig kunnen leggen om in stap den ploeg door de klei te trekken, moet men den boer niet willen voorspiegelen dat zijn belang er mede gebaat is, paarden te fokken die de zwaarte hebben van een rijpaard (zelfs voor hoog gewicht) of dieren die de grootte, vormen en vermogens van een vlug koetspaard vertoonen. In Zeeland kunnen lezingen over paardenfokkerij, met nevenbedoeling om materiaal voor het leger te verkrijgen, onmogelijk in goede aarde vallen. Terwijl men in Zeeland een *slecht zwaar* paard heeft (het Vlaamsche) en er een *goed zwaar* paard (den Clydesdaler b. v.) uitstekend zou kunnen gebruiken, zou een Oldenburger of Hanoveraan voor den boer een onnut meubel zijn.

Sedert de Regeering tot remonte-depots heeft besloten, achten wij de remonteering met in Nederland geboren paarden uitvoerbaar. Eens voor al zij hier opgemerkt dat wij onder remonteering verstaan: bereden maken *naar den eisch*, niet bereden maken »*quand même*». Dat Nederland paarden genoeg oplevert om 3 regimenten huzaren, 3 regimenten veldartillerie en een korps rijdende artillerie van beesten op vier beenen, behoorende tot de soort *equus caballus*, te voorzien, behoeft wel geen betoog. De pogingen om de behoefte te dekken door aankoop van vijfjarige paarden, zooals nu in den laatsten tijd is geschied, beschouwen wij echter meerendeels als mislukt, eensdeels daarbij afgaande op de qualiteit der gekochte paarden, anderdeels in aanmerking nemende dat de Commissiën gelukkig zoo talrijke malen met leege handen terugkwamen (1). En dat volgens onze overtuiging, dit was te voorzien, hebben wij vroeger in dit orgaan reeds verkondigd, daar het vijfjarige paard, zooals wij het behoeven, zóó duur wordt dat er geen quaestie meer van kan zijn om het den boer als handelsartikel te zien voortbrengen wanneer hem daarvoor een som van f 650 wordt voorgespiegeld, terwijl daartegenover staat dat zijn tegenwoordig groote afnemer dikwijls meer geeft voor een slechter paard met een goedkooper verleden maar met vorm en gang gelijk de mode die heden ten dage verlangt. De boer zal dus nooit vijfjarige paarden fokken voor de remonte, die ons geschikt voorkomen. De goede paarden die wij nu nog krijgen, zijn te nauwer-nood 4 jaar oud.

(1) De billijkheid gebiedt hier te erkennen dat de paarden welke in den allerlaatsten tijd in de provincie Groningen zijn aangekocht, zich zeer gunstig onderscheiden van alle overigen tot nog toe elders in Nederland verkregen. Beenen, (van voren schouders inclus en ook schoft) zijn zoowel wat spierontwikkeling als gewrichten en stand aangaat, werkelijk bevredigend. De geheele borstkas, het kruis en de broek zijn meerendeels goed, ook de hals is in den regel wat wij verlangen. Velen intusschen *zondigen nog in rug en lenden*, hetzij wijl deze te lang zijn of niet recht genoeg, te veel *concaaf* en daarbij lijden aan gemis van de noodige spierontwikkeling. Bepaaldelijk de overgang van rug in kruis, (de leadenen), die kort, breed en gewelfd moet zijn, laat dikwijls in deze opzichten nog te wenschen over. De gangen zijn bijna geregeld goed te noemen.

Deze beschouwingen waarnaar wij inderdaad met een gevoel van bevrediging verwijzen omdat de ervaring, als regel, de juistheid er van heeft bewezen, worden eveneens verkondigd in een artikel van *de Economist*, handelende over de zorg voor de paardenfokkerij in de 19de eeuw in Nederland, een artikel dat om meer dan één reden lezenswaardig is.

Trouwens in alle opzichten achten wij nog van kracht wat vroeger door ons over »remonteering met in Nederland geboren paarden» werd gezegd, en zoo dan ook de quaestie die nu aan de orde is, dat nl. de belangen van leger en landbouw wèl kunnen worden vereenigd, door van den boer driejarige paarden te koopen en deze aan een geschikte voorbereiding te onderwerpen met het oog op het doel waartoe zij zijn bestemd: krachtige vijfjarige dieren te vormen, waarmede de dressuur dadelijk kan worden begonnen. Schoon dit procédé ontegenzeggelijk in den aanvang veel geld kost, achten wij het zeker dat dit later ruimschoots terugbetaald wordt door de omstandigheid dat het betere gehalte, de duurzaamheid der aldus verkregen paarden, tengevolge zal hebben, dat ze 4 à 5 jaar langer medegaan en ieder jaar dus een zoo veel kleiner getal remonten noodig zal wezen, ongerekend nog dat dan onze cavalerie en artillerie in staat zal zijn, meer te presteeren in tijd van nood, en dat de gedrukte bouwboer zich een bron van verdienste zal zien geopend door den spoedigen omzet van bij de werkpaarden getrokken driejarige veulens. In de 2 jaren die dan volgen, kan door krachtige voeding en verstandige hygiëne, wat verkorven mocht zijn in de eerste 3 levensjaren, grootendeels worden vergoed. Om dat doel te bereiken is echter noodig een bij uitstek doelmatige behandeling der veulens, en deze behandeling, zich geheel baseerende op het technisch en wetenschappelijk gebied der gezondheidsleer, is de taak van het personeel aan een remonte-depot. Alvorens ons echter daarin te verdiepen en te trachten onze meening te ontwikkelen en te bewijzen omtrent het regime waaraan de dieren daar moeten worden onderworpen, willen wij een zaak behandelen die ook, althans over eenige jaren, zijn invloed moet doen gelden en wel vóór dien van het depot.

Al koopen wij van den boer driejarige veulens, en al zijn er daaronder (in tegenstelling met de meening van één der kamerleden) zeker *meer* geschikte toekomstige legerpaarden te vinden dan onder de vijfjarigen, daarom is het er nog zeer ver van af dat de tegenwoordige driejarige Nederlandsche veulens het *benoedigde aantal* jonge paarden zouden tellen, geschikt en wenschelijk voor de bereden korpsen, zelfs voor de artillerie. Om dat eenmaal te verkrijgen, moet dus op de richting der fokkerij invloed worden uitgeoefend, men kan dit niet aan het particulier initiatief overlaten, daarvoor is de Nederlandsche landbouwer te bekrompen, te overdreven voorzichtig, te weinig ondernemend. Om dit te staven wijs ik slechts op het bestaan der landbouwmaatschappijen welker heilzame invloed zeker niemand zal loochenen

(al worden er door volijverig diletantisme wel eens dwalingen verkondigd), maar wier aanzijn welsprekend het gemis aan initiatief van den landbouwer van beroep aantoonen. De meerderheid der leden toch zijn geen boeren van beroep, maar wel zijn de maatschappijen de lichamen waardoor de vooruitgang in het landbouwbedrijf wordt geschapen of verspreid en den bedrijfsboer, na dikwijls tal van vruchteloze en dure proeven, de voordeelige uitkomsten worden afgestaan. De hulpmeststoffen, de nieuwe en de verbeterde werktuigen en machines, de vreemde zaaigranen, de rundvee- en paardenstamboeken, de kennismaking met buitenlandsche rassen tot kruising en veredeling, zouden ze er zijn zonder de landbouwvereenigingen en de door hen georganiseerde tentoonstellingen? Op het gebied van de veefokkerij vooral hebben de maatschappijen reeds lang en dikwijls een heilzamen invloed doen gelden, het minst echter op het gebied van de zoo moeilijke paardenfokkerij, en onder het gewrochte is ook niet alles goed en juist, maar in ieder geval is tusschenkomst, inmenging, voorlichting noodig, besturing in een richting die wenschelijk moet en kan zijn en voor het leger en voor den boer.

Echter achten wij het stelsel van premieën voor den besten hengst, dat reeds hier en daar, op aandringen der landbouwmaatschappijen, is gevolgd, niet het ware en wel om meer dan één reden.

Vooreerst is de omstandigheid dat van vele tentoongestelde hengsten één de beste moet zijn, toch inderdaad nog geen bewijs dat die beste goed is, dat hij absoluut en op zichzelf beschouwd wenschelijk is om te dienen waar men progenituur wil scheppen geschikt voor een bepaald doel. Iedereen, zou ik haast zeggen, weet dat dit euvel, de noodzakelijkheid om ook de middelmatigheid te bekronen als het goede ontbreekt, op landbouwtentoonstellingen vaak voorkomt. Maar neem aan dat de bekroonde hengst aan de eischen voldoet (ik veronderstel dat de commissie werkelijk competent is om de noodzakelijke eigenschappen van een *dekhengst* te beoordeelen) dan zijn de servituten welke men den eigenaar pleegt op te leggen, b. v. de verplichting om het dier een zekeren tijd in een bepaalde streek, tegen een maximum van dekgeld beschikbaar te stellen, alles behalve waarborgen dat het geld aan de premie uitgegeven, goed besteed zal wezen; dat een genoegzaam aantal landbouwers hunne merriën en let wel, vooral geschikte merriën, zullen laten dekken. De hengst is veel, maar lang niet alles, de merrie is eveneens een voorname, ja noodzakelijke factor om een behoorlijk veulen te verkrijgen, en men is in Nederland, vooral ook bij de landbouwmaatschappijen, maar al te zeer geneigd, een goed mannelijk dier als panacé te beschouwen voor rasverbetering.

Ook heeft men het niet in de hand, wanneer de hengst ongeschikt wordt door welke gebreken dan ook, om aan het doel te beantwoorden waardoor hij oorspronkelijk voldeed, zijn gebruik als vaderdier te doen staken.

Op het gebied van (doelmatige) paardenfokkerij zijn wij bij ons te lande

inderdaad nog zóó achterlijk, dat de draagkracht van dergelijke bezwaren, zeer waarschijnlijk niet naar waarde zal worden geschat. Ik wil, wijl de vrees mij bekruipt dat men deze beschouwing als pessimistisch, zal gering-schatten, hier laten volgen een kleine wet die in Augustus j. l. in Frankrijk is aangenomen en een welsprekend bewijs is van de inmenging welke het gouvernement in het belang der paardenfokkerij noodig acht.

»Loi relative à la surveillance des étalons.

Art. 1. Tout étalon, qui n'est ni approuvé, ni autorisé par l'administration des haras, ne peut être employé à la monte des juments appartenant à d'autres qu'à son propriétaire sans être muni d'un certificat constatant qu'il n'est atteint ni de cornage, ni de fluxion périodique.

Art. 2. Ce certificat valable pour un an, sera délivré gratuitement après examen de l'étalon par une commission, nommée par le ministre de l'agriculture.

Art. 3. Tout étalon employé à la monte qu'il soit approuvé, autorisé ou muni d'un certificat indiqué ci-dessus, sera marqué au feu sous la crinière. En cas de retrait de l'approbation, de l'autorisation ou du certificat, la lettre R. sera inscrite de la même manière, au dessus de la marque primitive.

Art. 4. En cas d'infraction à la présente loi, le propriétaire et le conducteur de l'étalon seront punis d'une amende de cinquante à cinq cents francs. En cas de récidive l'amende sera du double.

Art. 5. Seront passibles d'une amende de seize à cinquante francs les propriétaires qui auront fait saillir leurs juments par un étalon qui ne serait ni approuvé, ni autorisé, ni muni de certificat.

Art. 6. Les maires, les commissaires de police, les gardes-champêtres, la gendarmerie, et tous les agents et officiers de police judiciaire, les inspecteurs généraux des haras, les directeurs, sous-directeurs et surveillants de dépôts d'étalons, les chefs de station de l'état dûment assermentis, ont qualité pour dresser procès-verbal, des infractions à la présente loi.

Art. 7. Un arrêté ministériel règlera la composition de la commission, l'époque de ses réunions, le mode et les conditions de l'examen et toutes les mesures d'exécution.

Verre van ons evenwel om hieruit het betoog te willen putten, dat nu in Nederland een wettelijk voorschrift zoo ingrijpende in de eigendomsrechten van het individu, wenschelijk zou zijn, of ook ingevoerd moest worden. Onze begrippen van vrijheid en trouwens ook de wetten der staathuishoudkunde veroordeelen een zoo verregaande inmenging van den staat. Maar wel kan men een en ander als maatstaf beschouwen voor het gewicht dat men ginds hecht aan het bezigen van hengsten, die absoluut vrij zijn van vaak voorkomende overerfelijke gebreken, en aan het eventueel uitsluiten van de voortteeling van hengsten die gebreken hebben gekregen, schoon ze éénmaal goed waren.

Daarvoor nu bestaan, wanneer men premiën toekent aan de beste *tentoon-*

gestelde hengsten, bij ons volstrekt geen waarborgen, en gelijk reeds werd gezegd, evenmin voor het gebruik van een goede merrie. Schrijver dezes zou waarborgen voor een en ander willen verkregen zien zonder de eigendomsrechten aan te tasten, door het aankopen van rijkswegen van goede d. w. z. voor het doel geschikte hengsten, die dan of gratis, of voor een gering dekgeld, merriën bij de boeren zouden dekken, maar slechts zulke merriën als door een bevoegd persoon daarmede belast, geschikt werden geacht om bij dien hengst een wenschelijk veulen te verkrijgen. Alzoo een inrichting in den geest van het hengstenstation te Borkulo, maar zonder de gebreken welke *die* inrichting aankleefden en het beoogde doel er van illusoir maakten, dat toch ook toen wel zal geweest zijn: verbetering van het paardenras.

Volgens getuigenis van degenen die ik over de inrichting te Borkulo heb hooren spreken, werden daar hengsten gehouden, van rassen te eenenmale ongeschikt om ons inlandsche paard in de gewenschte richting te verbeteren, met name Engelsche en Oostersche hengsten, en liet dan de gierige, bekrompen boer, nog zijn meest afgeleefde, versleten en waardeloze merriën daardoor dekken, wyl het gratis was. Dit natuurlijk zijn feilen zoo groot dat ze alles behalve bewijzen, wat men toch schijnt geloofd te hebben: de onmogelijkheid om door middel van een staats-hengstenstation goede uitkomsten te verkrijgen.

In een eventueel op te richten station zouden bovenlandsche, bepaaldelijk Oldenburgsche en Hannoveraansche hengsten met zorg en zaakkennis, liefst uit een stoeterij aangekochte dieren moeten worden geplaatst, welke ofschoon eigenschappen en lijnen bezittende, geschikt om ons paardenras te verbeteren, daarmede echter geen schreeuwend contrast moeten vormen. Alsdan zal men voor den landbouwer het beding kunnen maken dat slechts geschikt geoordeelde merriën ter dekking worden toegelaten. Het vooruitzicht moet voor den eigenaar der merrie blijven bestaan, dat, schoon het hoofddoel is een driejarig veulen te fokken voor het leger, hij niettemin het jonge paard in quaestie, eventueel ook zelf kan gebruiken of in den handel afzetten. Heeft zulk een hengstenstation eenige jaren met vrucht gewerkt, dan is het benoodigde en gewenschte materieel in Nederland te vinden om een remonte-depot te bevolken. Voor wij zoover zijn, moeten de uitkomsten geringer wezen, door het minder gehalte der aan te koopen veulens, maar niettemin zal, volgens onze overtuiging, toch al reeds de eerste generatie afgeleverde vijfjarige paarden uit het remonte-depot, redenen geven om met de proef ingenomen te zijn, te beter naarmate men betere waar inkocht en de veulens doelmatiger opvoedde.

Keeren wij nu terug tot het remonte-depot, de inrichting waar men in twee jaren tijds van driejarige in Nederland geboren paarden, dieren zal maken klaar om afgericht te worden, hetzij voor cavalerie, hetzij voor artillerie, en welke dan om lang aan de vermoenissen en inspanningen weerstand te

kunnen bieden, in de garnizoenen moeten aankomen met een krachtig lichaam en een krachtig gestel, genoegzaam voorbereid om de vrij sterke eischen der africhting te kunnen doorstaan zonder overspannen te worden.

Ik zou kunnen vragen of tegenwoordig de paarden die als vierjarig worden gekocht, in het verblijfjaar dat aan hun dressuur voorafgaat, bij den troep genoegzaam worden voorbereid, voor de dressuur, en men zou dan wellicht met mij, van gevoelen wezen, dat met die vierjarige paarden bij een troep weinig meer wordt gedaan dan ze voeden en ze in het leven houden.

Daarmede richt ik geen verwijt tot degenen, die nu met het beheer van vierjarige paarden zijn belast! De schuld toch ligt minder bij de personen dan in de omstandigheden welke die personen dikwijls beletten, uit te voeren wat zij gaarne zouden doen en waarvan ze het noodzakelijke dan ook wel inzien. De depot-eskadrons en de batterijen in plaatsen waar de staf ligt, zullen wel haast allen te kampen hebben met één of meer van de volgende bezwaren die beletten, den jongen (vierjarigen) paarden genoeg beweging te geven: gebrek aan binnen- en buitenmanéges, aan geschikte omstreken in de onmiddellijke nabijheid, aan personeel in het algemeen (de hoedanigheid nog daargelaten), aan goede weilanden onder het noodige toezicht. De vierjarige paarden zijn overal een groote last, want ze behoeven veel beweging in de open lucht; terwijl nauwlettende zorg op de hoeven en op eventueele gebreken of ondeugden die zich mochten ontwikkelen, als regel, niet naar behooren kan worden uitgeoefend, en daardoor worden de voordeelen die anders een goede stal, de haverkist en weinig arbeid, in den loop van een jaar zouden kunnen opleveren, zeer gereduceerd.

Vierjarige paarden behooren niet thuis in een depot-eskadron, nog minder in een batterij (schoon de verzorging daar veelal beter is en ook beter kan zijn), ook niet onder vijf- en zesjarigen in dressuur zijnde artillerie-paarden, maar wel het minst van alle, tijdelijk bij een paar batterijen van een detachement, waar ze heen worden gestuurd, ja eenvoudig omdat men ze niet bergen kan, en omdat ze toch ergens moeten worden gehouden (gevoerd). Met het oog daarop is het remonte-depot ook een uitstekende zaak. Daar toch waar alles is om en voor de opleiding der veulens tot goede dienstpaarden, kan men, zal men ook, alles wat directe en groote behoefte voor hen is, doen, scheppen, aanbrengeu.

Wij willen, onze inzichten mededeelende over de eischen van een remonte-depot, daarbij eenige hoofdpunten onderscheiden, die ieder een op zichzelf staande beschouwing behoeven. Ons komt hierbij in de gedachte het geschrevene door de redactie van het *Militair Blad*, waarbij wordt ontwikkeld waaromtrent men alzo zou wenschen ingelicht te zijn in zake een remonte-depot, en nu hebben wij geenszins de pretentie op dat alles antwoord te zullen geven, want dan zou menig antwoord zeker luchtig en vluchtig moeten zijn en getuigen van een levendige verbeeldingskracht. Wel zouden wij zeer gaarne in staat zijn, bewijzen te kunnen afleggen dat alles te weten,

want degene die dat alles goed weet te beantwoorden, is *per se* de man in wiens bekwame handen een remonte-depot *moet* slagen, aangenomen dat hij over behoorlijk levend en levenloos materiaal beschikt. Men zou daartoe trouwens degelijke, bestaande remonte-depots moeten hebben bestudeerd, aan de bron zelf zintuigelijk waargenomen, zooals wij dan ook overtuigd zijn, dat èn de officier èn de paardearts, of zoo er meer zijn, allen die op een remonte-depot hun krachten zullen beproeven, behooren te worden uitgezonden om in het buitenland de inrichting, het bestaan, de werking er van te gaan zien en leeren kennen.

Wij kunnen ons geenszins vereenigen met hen (en zij zijn er) die meenen dat de veulens 's zomers in de wei loopen, 's winters op stal staan moeten (wel eens er uitkomen) en dan zoo twee jaren worden gevoerd, waarna dan de voordeelen van den haver wel zullen blijken.

Ons plan is geen ander dan als veearts eenige beschouwingen te leveren over de hygiëne van het jonge paard met het doel om daardoor zoo mogelijk een klein steentje aan te dragen voor het groote gebouw, waaraan ieder die in staatsdienst is, zijn beste krachten moet wijden.

Achtereenvolgens willen wij daarom bespreken de eischen welke de gezondheidsleer van het paard stelt bij veulens die men voor het leger wil opleiden en wel op het gebied van: voeding, weidegang, ligging, stalling, verzorging der hoeven en beweging.

Van deze zes is zeker goede voeding de voornaamste factor. Zij toch is onmisbaar; terwijl wanneer de overige minder doelmatig zijn, niettemin een zeker resultaat verwacht kan worden. Ik bedoel dit: wanneer het driejarige veulen gedurende 2 jaren krachtig wordt gevoed, maar stalling, ligging, verzorging der hoeven, ja zelfs beweging gebrekkig zijn, zal men nochtans volgens onze overtuiging een krachtiger vijfjarig paard verkrijgen, dan hetgeen *als regel, nu* in den handel voor den remonte-prijs kan worden verkregen. Zijn daarentegen stalling, ligging, verzorging der hoeven en afwisseling van rust en beweging volkomen doelmatig ingericht, maar blijft de voeding, wat ze bij den boer was, nl. extensief, sober, ontoereikend, dan kan het niet anders of na verloop van twee jaar heeft men een dier zonder het krachtenfonds benoodigd om de dressuur straffeloos te laten inwerken. Want vergeten wij het niet, de dressuur pakt het jonge paard zeer sterk aan; vordert groote offers van peezen, peesscheeden, banden en gewrichtzakken, en slechts een voedsel vrij rijk aan intensieve bestanddeelen, verleent aan de weefsels het noodige weerstandsvermogen, de vereischte stramheid en droogte van bouw om de sterke inspanningen te doorstaan.

In het geval van krachtige voeding maar van gemis aan de noodige oefening door beweging, verkeereren tegenwoordig de vierjarige paarden bij de depot-eskadrons en batterijen. Deze, schoon een lastpost zijnde en niet krijgende al wat ze vereischen aan voorbereiding, zullen niettemin zeker later de beste, de taaiste dienstpaarden leveren, gelijk aan den anderen kant

de zesjarigen het spoedigst versleten zullen zijn, en bij de dressuur de meeste bezwaren opleveren. Waar men de voeding zal regelen van een driejarig veulen, moet rekening worden gehouden met twee omstandigheden, nl. het verleden van het jonge paard en zijn toekomstige bestemming. Schoon het geheele remonte-depot slechts daaruit geboren wordt dat men (en zeer te recht) de voorbereiding van het jonge paard bij den boer hoogst gebrekkig acht, zal men evenzeer, om nadeelige schokken in het paardenorganisme te voorkomen, den overgang van het dieet bij den boer tot dat bij den troep geleidelijk moeten maken. Ware dit niet zoo, dan had men slechts de voeding aan den eindpaal, het ration van het troepenpaard, in het oog te houden, en aangezien nu daarbij voorzit het beginsel van intensieve voeding, van groote voedingswaarde bij een gering volume, zou men met het oog daarop alleen reeds, van den aanvang af de buikvulling: hooi en stroo tot een minimum moeten bepalen (1).

Dat ware echter niet handelen volgens de voorschriften van een wetenschappelijke en rationeele hygiëne. Geeft men het driejarige veulen minder hooi dan het ration van het troepenpaard bedraagt, en daarbij b. v. 2 KG. haver, dan kan het niet anders of de verteering moet daaronder lijden, want de uitgezette maag en darmen aan vulling met hooi, stroo, gras, wortelen enz. gewend, behoeven, om den maaghonger te stillen, voorloopig nog een vrij groot volume en bezitten niet het digestie-vermogen om een kleine massa krachtig voedsel behoorlijk uit te trekken. Digestie-stoornissen en gevolgelyk achteruitgang in voedingstoestand zijn dus bij de meeste veulens een tijd lang te verwachten, en stilstand in den groei, gebrekkige ontwikkeling der bewegingsorganen en grootere vatbaarheid voor allerlei ziekten zijn daarvan de onvermijdelijke gevolgen.

Wellicht zal het menigeen vreemd en overbodig voorkomen, dat ik over een zoo eenvoudige zaak zoo breedvoerig uitwijd. Iedereen heeft toch wel eens voorbeelden gehoord van menschen die, na jaren lang op een schamele voeding te hebben geleefd, bleken plotselinge overgangen tot een betere keuken niet te kunnen weerstaan. Een bekend voorbeeld leveren de arbeiders die in tijden van veepest zich in drommen een indigestie aten aan rundvleesch.

Och ja, het is zeer eenvoudig, maar dan vraag ik, hoe komt men er toe, zoo men dat weet, om te handelen gelijk men nu doet? Alle aankomende 4, 5 en 6-jarige remonten krijgen, zonder te vragen of het hun past, het volle ration van het troepenpaard, hetzelfde en evenveel als de paarden die in dressuur zijn niet alleen, maar hetzelfde en evenveel als de paarden op volle kracht die alle oefeningen mee maken bij cavalerie en artillerie. Welk cavalerie- of artillerie-officier, die eenige jaren in dienst is en heeft rondge-

(1) Wanneer ik hooi hier ook buikvulling noem, dan is dit slechts bij vergelyking met haver; later toch zal blijken dat in absoluten zin goed hooi door mij geenszins als buikvulling wordt beschouwd. Deze opheldering is noodig om te voorkomen dat men mij van inconsequentie "pour besoin de la cause" verdenkt.

keken, weet niet dat de jonge paarden een zekeren tijd na hun aankomst rammelen van honger door gemis aan buikvulling voor hun groot achterlijf, en dat o. a. daarom de *litière permanente* vooral bij depot-eskadrons haast onuitvoerbaar is; want de dieren eten het stroo onder de voeten weg. Anderen laten den haver gedeeltelijk liggen, nog anderen worden ziek. Men kent toch wel het frappante feit dat de meeste jonge paarden kort na hun aankomst ziek worden. 't Is waar het zijn meestal ziekten van de bovenste luchtwegen, maar hoe komt het dat de dieren juist bij ons daaraan moeten lijden? Bij den boer waren ze vermoedelijk nu en dan meer aan sterke temperatuurswisselingen, en nadeelige atmospherische invloeden in het algemeen, blootgesteld dan bij den troep! Het komt omdat onze remonten door de kolossale verandering van leefwijze, speciaal van voeding, een geweldigen schok krijgen, feitelijk moeten acclimatiseeren, wat hun gezondheidstoestand knakt, hen, gedurende een zeker tijdsverloop, zeer vatbaar maakt voor allerlei nadeelige invloeden, die ze vroeger straffeloos ondervonden. En wij hebben gelukkig den tijd achter den rug, waarin men het heilzaam achtte voor het jonge paard om te droesen en voor den jongen hond om hondenziekte te krijgen. Bij het gezonde veulen is er niets mysterieus van vuile stoffen of bloedsverontreiniging dat verwijderd moet worden. Geen sterveling heeft het ooit gezien of aangetoond, het is een product van gelooven, van aannemen op gezag eener traditie.

Goedaardige droes, keelontsteking, neusverkoudheid, bronchitis zijn slechts vervelende lasten die een tijd lang het gedijen en den groei tegenhouden en geen enkel voordeel opleveren. Om ze te voorkomen en voorts om er tegen te waken dat bij sommige individuen waarbij, van huis uit, de digestie niet zeer krachtig is, deze voor goed geruïneerd worden door de irrationeele schoksgewijze verandering in de voeding, is het noodig dien overgang vloeiend en gelijdelijk te maken en dat dient in de eerste plaats te gebeuren aan een remonte-depot. Het is onbegrijpelijk, wanneer men dat alles wèl wist, en wèl inzag, dat men er niet aandacht, bij de depot-eskadrons en de batterijen de voeding, speciaal van de vierjarigen, wat meer trapsgewijze te doen overgaan van die bij den boer tot die van het troepenpaard.

Men kan toch niet aannemen dat het te lastig werd geacht, maar eigenlijk wèl noodig? Was dit zoo, dan bewees dit gelijktijdig het onhoudbare van den toestand om vierjarigen in de gewone garnizoenen onder te brengen.

Hoe dit nu ook zij, de noodzakelijkheid om aanvankelijk bij de driejarigen, nog min of meer extensief te voeren, is uit een oogpunt van hygiëne onloochenbaar, en met het oog daarop zou ik voor de groote massa, die gezond is en geen kauwbezwaren heeft, het volgende ration wenschelijk achten: hooi $3\frac{1}{2}$ KG., haver 2 KG., stroo $1\frac{1}{2}$ KG. 's Zomers de weide en wanneer die weide goed is, zeer lang, maar met toevoeging van 1 KG. haver daags. De wei goed, dat zegt echter heel veel, wij hopen daarop

later nog terug te komen, maar willen eerst een en ander opmerken over de qualiteit der fourages.

Het hooi is bij den troep het zwakke punt. Ik beweer dat het in den regel onvoldoende is, d. w. z. wel is waar meestal voldoende wat aangaat de physische eigenschappen (vrij goed gewonnen en bewaard), maar van een veel te geringe voedingswaarde en dat is bij ons een groot euvel.

In het algemeen moet de voeding van paarden die zich bewegen zullen in snelle gangen en tevens kracht moeten ontwikkelen, *intensief* zijn; het voedsel moet groote voedingswaarde hebben in een klein volume. Is het hooi van geringe hoedanigheid dan lijden de dieren òf gebrek, òf ze stillen hun honger met stroo en vullen dus hun buik met een omvangrijke massa welke de beweging hindert en de ademhaling bemoeilijkt zonder kracht te geven. Men ziet tegenwoordig blijkbaar wel de *resultaten* van de ontoereikende hoedanigheid van het hooi, maar de oorzaak ontsnapt geheel aan de aandacht, wijl de meeste beoordeelaars van hooi in het leger aan de *voedingswaarde* van dat artikel een veel te geringe beteekenis toekennen, het louter als buikvulling beschouwen en dus alléén vragen of de physische eigenschappen toereikend zijn. Daaruit volgt dan, hetgeen men nu ziet: dat de overtuiging veld wint dat het ration hooi ontoereikend is en hier en daar de wensch wordt geuit, het bij de cavalerie met 1, bij de artillerie met $\frac{1}{2}$ KG. te vermeerderen.

Ik hoop van harte dat alle of meest alle mijner collega's, wier gevoelen hierbij wordt gevraagd, zich even positief tegen vermeerdering van het ration hooi zullen verklaren als ik en dat menigeen ook op deze twee omstandigheden zal wijzen: 1°. dat het ontoereikende van het tegenwoordige ration *niet* gezocht moet worden in de quantiteit maar in de qualiteit en 2°. dat het *verkeerd* is het te kort in voedingswaarde te willen dekken door een grooter volume, aangezien paarden die kracht en adem moeten ontwikkelen, met een grootere hoeveelheid hooi volstrekt niet zijn gediend. Ik weet zeer goed dat zulke ontboezemingen geenszins geschikt zijn om anderen liefelijk voor zich te stemmen, en het meer politiek is, een loflied te zingen op de bestaande toestanden, maar dáár waar men feilen ziet voor verbetering vatbaar, geloof ik dat het plicht is, ze bloot te leggen, en ik vertrouw dat degenen die het wel meenen met de belangen van het leger, dit niet zullen misduiden. Maar niettemin wanneer men zulke dingen zegt, hebben derden recht daarvoor het bewijs te vragen, en ik vlei mij in staat te zijn, dit te leveren.

Een krachtig bewijs voor de bewering dat wanneer ons ration hooi te klein is, dit niet ligt aan de hoeveelheid maar aan de hoedanigheid (voedingswaarde) acht ik de omstandigheid, dat in Duitschland een kleiner ration hooi wordt verstrekt dan wij nu voeren, en men zal vermoedelijk wel toegeven, dat de Deutsche bereden korpsen hun proefstuk van weerstandsver-

mogen hebben geleverd en dat er ginds, voortdurend meer van de paarden wordt gevorderd dan bij ons.

Zware cavalerie, lichte garde-cavalerie, ulanen en huzaren voeren allen, zoo in de garnizoenen als na de mobilisatie, 2,5 KG. hooi. Wij daarentegen zomer en winter bij de artillerie $3\frac{1}{2}$, bij de huzaren 's zomers 3 en 's winters $3\frac{1}{2}$ KG. daags.

In Frankrijk is het echter anders :

	1 Dec.—31 Maart.	1 April—30 Nov.	Manoeuvres.	Oorlog.
Gendarmerie	4 KG.	4 KG.	4 KG.	4 KG.
Zware cavalerie	4 »	3 »	3 »	4 »
Lichte »	4 »	3 »	3 »	3 »

Men voert daar echter altijd bij al de genoemde wapensoorten 4 KG. stroo, in oorlogstoestand slechts 2; wij daarentegen $4\frac{1}{2}$ KG. daags. Over het algemeen is daar dus ook het extensieve voer niet meer dan bij ons. Aan het voorbeeld van Duitschland ben ik echter geneigd grootere waarde toe te kennen dan aan de Fransche toestanden, en ik denk velen met mij.

Men kan zich niet voorstellen hoe enorm de voedingswaarde van hooi vermag te verschillen, en dit berust eenvoudig op de soort in de eerste plaats, op de mate van ontwikkeling en het stadium van den groei der planten in de tweede, welke er in voorkomen. Zeer krachtig voedend hooi veroorlooft zelfs het haver ration aanmerkelijk te verkleinen (wij zullen dat nu wel nooit verkrijgen en beoogen het ook niet); terwijl aan den anderen kant hooi van weinig voedzame planten in voedingswaarde nagenoeg kan dalen tot die van stroo.

En nu wil ik mij eens veroorloven na te gaan welke gronden (ik noem ze schijngronden) in den regel worden aangevoerd tegen dengeen die ijvert vóór de levering van voedszaam hooi. Een zeer curieuse is deze: al is het hooi wat minder, de paarden eten het immers toch. Men zal waarschijnlijk een dergelijke redeneering wel niet bezigen, wanneer men in het openbaar over de zaak moet spreken of schrijven, maar zeker is het dat dit betoog wordt gehoord in het dagelijksch leven en dat het daar ook in toepassing wordt gebracht; immers zich daarop steunende, wordt nu en dan hooi goedgekeurd dat niet aan de eischen voldoet. Alleen wijl dit eigenaardig sophisme zijn daadwerkelijken invloed doet gelden, wordt het door mij vermeld, en mijn antwoord er op is dan ook kort (het ligt voor de hand): »en dus moet hooi niet worden afgekeurd vóór het behalve onvoedszaam, ook nog zoo walgelijk is dat de paarden het kleine ration laten liggen?» Nu valt het niet te ontkennen dat het dan wel slecht is, maar ik voor mij vind dat er al een beetje eerder termen bestaan om af te keuren.

Een andere wijze van spreken is deze: het contract vordert wel is waar best en goed gewonnen paardenhooi, maar het is onmogelijk te eischen dat men best hooi krijgt voor de prijzen waarvoor wordt ingeschreven. Om zich daarvan te overtuigen behoeft men de marktprijzen van het Kamper-

eiland hooi (daar ter plaatse) maar na te gaan. Dáár, uit de eerste hand aangekocht, kost het artikel reeds evenveel of meer dan waarvoor de aannemer het levert in het garnizoen. Hiertegen nu is zooveel aan te voeren dat ik werkelijk verlegen ben waarmede te beginnen. Maar toch zal deze gedachte wel de leidende moeten zijn: dat men niet moet, neen niet mag vragen, of de aannemer zijn waar volgens den ingeschreven prijs overeenkomstig het contract *kan* leveren of de aannemer wellicht, wanneer de keuringscommissie op zijn stuk staat en hardnekkig aan het contract vasthoudt, in den grond wordt geboord. Hij heeft aangenomen te leveren volgens de hem bekende voorwaarden en daaraan moet dus eenvoudig consciëntieus worden vastgehouden. En dan ja, komen er wel gedachten bij ons op als deze: wanneer die aannemer te laag inschrijft, baseert hij zijn berekening er »per se» op dat hij zal kunnen knoeien en er is dus zeker vroeger dikwijls en lang door de vingers gezien wat nooit moest getolereerd zijn, maar deze gedachten zouden mij er juist toe brengen buitengewoon uit mijn oogen te kijken bij de levering, overtuigd zijnde dat de man tot pogingen om te knoeien was gedwongen, wilde hij zich boven water houden. Gedoogt men echter eenige malen, soms maar éénmaal, dat er met de hoedanigheid der waar wordt getransigeerd, dan zal men zeker den ongezonden toestand bestendigen dat er te laag wordt ingeschreven om bij nauwgezette keuring zonder schromelijke verliezen te kunnen leveren. En werkelijk die toestand is actueel, niet alléén op het gebied van hooi, maar ook waar het andere artikelen betreft bij aanbesteding het rijk geleverd, o. a. geldt dat zeker voor vleesch. Vraag aan elke degelijke huisvrouw, aan elken niet bij de zaak geïnteresseerden slager of goed vleesch geleverd *kan* worden voor 46 cents het KG., de qualiteit dooréén genomen, met 20% been, en ondanks de gunstige bepaling dat de aannemer er de beste stukken, tot $\frac{1}{3}$ van het gezamenlijk gewicht, mag uithouden.

Maar ofschoon wij zelf de eersten zullen zijn, te erkennen dat dikwijls te laag wordt ingeschreven om goed (d. w. z. overeenkomstig het contract) te kunnen leveren, en ofschoon wij dat zeer bejammeren, zijn wij van meening dat dit niets afdoet van onzen plicht, voor geen toegeefelijkheid of naastenliefde vatbaar, om te blijven eischen dat de waar overeenkomstig het contract zij.

Verdere gedachten zouden ons eensdeels te ver van het onderwerp afleiden, anderdeels behooren ze niet tot de competentie van de leden der keuringscommissie; ik bedoel b. v. de vraag of uit een en ander niet blijkt dat de regel om steeds den laagsten inschrijver de leverantie te gunnen, soms verkeerd werkt.

Maar reeds te lang hebben wij ons van het punt van uitgang laten afvoeren en wij haasten ons daarom terug te keeren tot de zaak die ons op het oogenblik bezighoudt: de voeding van het driejarige paard in het remonte-depot.

(Wordt vervolgd.)

BUSKRUITANALYSE.

Het Februari-nummer van *De Militaire Spectator* bevat een opstel van den Heer DE KOCK, 1ste luitenant der artillerie, over het chemisch onderzoek van buskruit.

Aanleiding tot het schrijven zijner beschouwingen vond de Heer DE KOCK in de mededeelingen, die de Heer BUENO DE MESQUITA in den jaargang 1885 van dit tijdschrift over de door mij uitgevoerde analyses van het bruine prismatische buskruit en de daarbij gevolgde methode heeft gemaakt.

Ofschoon de Heer DE K. het welwillend in het midden laat, of de door mij gevolgde methode in de practijk de voorkeur verdient, vindt hij het niet ondienstig de wijze, waarop het buskruitonderzoek aan de Pyrotechnische school te Delft verricht wordt, mede te deelen, en, zich beroepende op de ondervinding aldus sedert tal van jaren opgedaan, van haar te verzekeren, dat dit *de* methode is, »welke bij nauwgezette uitvoering nauwkeurige uitkomsten levert, zonder daarvoor te veel tijd te vorderen.”

Die verzekering laat den lezer vermoeden, dat de Heer DE K. zich toch een oordeel over de door mij gevolgde methode heeft gevormd, en wel van dien aard, dat zij in bruikbaarheid onderdoet voor die, welke aan de Pyrotechnische school wordt toegepast. Ofschoon ik in vragen van practischen aard natuurlijk een grooten eerbied heb voor hetgeen door de ervaring wordt geleerd, meen ik, dat men niet van gevaarlijke eenzijdigheid is vrij te pleiten, wanneer men uitsluitend gebruik maakt van hetgeen men door eigen onderzoek is te weten gekomen, en verwaarloost, wat door andere bevoegde onderzoekers is geconstateerd. Buitendien is het toepassen van critiek, gegrond op theoretische kennis, wel een vereischte, voor dat men een methode van analyse, die bij een mengsel van bepaalden aard goede uitkomsten heeft opgeleverd, gebruikt bij een mengsel van afwijkende eigenschappen. Aan het niet genoeg acht slaan op deze eischen door den Heer DE K. is het wellicht toe te schrijven, dat ik in het volgende eenige bezwaren heb in het midden te brengen tegen de door hem gebruikte methode,

terwijl daarbij vanzelf de gelegenheid zich zal voordoen, om de gronden uiteen te zetten, waarom ik een anderen weg heb gevolgd.

Wat ten eerste de bepaling van het vochtgehalte betreft, zoo heb ik aan het drogen bij 60° de voorkeur gegeven boven het drogen bij 100° in een drogen luchtstroom, omdat door de onderzoekingen van BERTHELOT (1) gebleken is, dat sommige soorten van kool bij het verhitten aan de lucht op 100° en zelfs daarbeneden, koolstofdioxyde opleveren en derhalve gevaar bestond, het watergehalte te hoog te vinden. Men kan dit voorkomen, door het kruit in een waterstofstroom te verhitten. Evenwel levert ook de gemakkelijker uitvoerbare verwarming op 60° tot dat het gewicht constant is geworden, wat circa 24 uren duurt, een waarborg tegen oxydatie, en is volkomen voldoende, om het hygroscopisch water uit te drijven. Ik wil bij deze gelegenheid er op wijzen, dat het afwegen onmiddellijk na het fijn maken van het buskruit moet geschieden, omdat het bruine buskruit in zijn gemaakten toestand zeer snel water aantrekt.

Voor de bepaling van de hoeveelheid salpeter geeft de Heer DE K. de voorkeur aan de indirecte methode, terwijl ik de directe in toepassing heb gebracht. Als eisch stelt hij, dat het verschil van twee waarnemingen in geen geval meer dan 0,2% mag bedragen. Daar nu mijn twee salpeterbepalingen 0,33% van elkander afwijken, kan ik begrijpen, dat hij in de publicatie dezer analyses meent een steun gevonden te hebben voor zijne bewering, dat de directe salpeterbepaling als omslachtig en onnauwkeurig te verwerpen is. Maar ten onrechte. Een methode, die *overeenstemmende* uitkomsten oplevert, kan desnietemin geheel *verkeerde* uitkomsten geven, omdat zij met een constante fout behept is. Zulk een fout kleeft nu die indirecte methode aan. De Heer DE K. had dit kunnen weten, wanneer hij o. a. acht geslagen had op hetgeen in de beroemde onderzoekingen van NOBLE en ABEL omtrent dit onderwerp is gezegd (2): »En ce qui regarde la proportion du salpêtre, on doit faire remarquer que pendant les derniers lavages, il passe généralement à travers le filtre une quantité très-appreciable de parcelles de charbon excessivement fines, et cela malgré les soins les plus minutieux, qu'on puisse apporter dans la conduite de l'opération. Ces derniers lavages, qui ne contenaient qu'une petite proportion de salpêtre, étaient donc évaporés séparément, et l'on faisait chauffer avec soin le résidu, jusqu'à ce que la petite quantité de charbon fût complètement oxydée. Le carbonate résultant était ensuite converti en nitrate, en le traitant avec soin par l'acide nitrique étendu, et l'on ajoutait le produit au reste du salpêtre déjà obtenu.» Ook FRESSENIUS (3) zegt: »Die Genauigkeit der Salpeterbestimmung wird dadurch beeinträchtigt, dass die zum Extrahiren erforderlichen

(1) BERTHELOT, Sur la force des matières explosives. 1883. II, p. 287.

(2) Mémorial de l'artillerie de la marine. Tome IV (1876) p. 397. Ik citeer de Fransche vertaling, omdat de oorspronkelijke verhandeling niet onder mijn bereik is.

(3) FRESSENIUS, Anleitung zur quantitativen chemischen Analyse. 6te Auflage. Bd. II, p. 297.

grösseren Wassermengen auch merkliche Quantitäten organischer Materie aus der Kohle ausziehen."

Heeft men nu kennis genomen van, en hecht men waarde aan de ervaringen van zulke zeker niet onbevoegde onderzoekers, dan volgt hieruit, dat reeds bij het zwarte buskruit een methode te verwerpen is, die er op berust, om in het buskruit, door uitloogen van salpeter bevrijd, de hoeveelheid kool en nog wel op indirecten weg te bepalen, en het salpetergehalte te vinden door die gevonden hoeveelheid kool vereenigd met de rechtstreeksch uit het buskruit bepaalde hoeveelheid zwavel, van de geheele hoeveelheid buskruit af te trekken. Nog in veel hogere mate is dit echter het geval, wanneer men het bruine buskruit analyseert. Dit was vooruit te zien. Hoe minder sterk een houtsoort verkoold is, des te meer in water oplosbare stoffen moet zij bevatten. Zoo komt het dan ook, dat bij de salpeterbepaling in het bruine buskruit, zeer aanzienlijke hoeveelheden organische stoffen in de salpeteroplossing worden opgenomen. Door een opzettelijk onderzoek heb ik mij overtuigd, dat zulks 1,5% kan bedragen en dit wetende klinkt de eisch van den Heer DE K. van 0,2% nauwkeurigheid voor zijn methode wel wat vermakelijk. Het onderzoek van een mengsel, zooals toch het buskruit altijd is, laat van te voren geen zoo groote nauwkeurigheid verwachten. Ik was ten minste over de overeenstemming mijner twee analyses volkomen tevreden.

Het bepalen van het chloor- en zwavelzuurgehalte van het salpeter heb ik achterwege gelaten, omdat het vaststellen der kleine hoeveelheid beider bestanddeelen voor het doel van den Heer B. D. M. zonder beteekenis was. Over de door den Heer DE K. hiervoor gebruikte methoden heb ik niets te zeggen, zij zijn de algemeen gebruikelijke. Alleen een opmerking heeft mijn aandacht getrokken. De Heer DE K. zegt: »Is geheel zwavelzuur vrij salpeter tot buskruit verwerkt, en wordt het later door uitloogen weder daaruit afgescheiden, dan bevat het gewoonlijk 0,5 à 0,6% zwavelzuur (berekend als $K^2 S O^4$).» En in een noot wordt hierbij gevoegd: »Hieruit blijkt dus, dat de bestanddeelen van het buskruit een scheikundige werking op elkaar uitoefenen, waardoor een klein gedeelte van de zwavel door het salpeter tot zwavelzuur wordt geoxydeerd.» Neen, zoo spoedig blijkt iets niet, en vooral niet iets, wat op zichzelf zoo onwaarschijnlijk is. Had de Heer DE K. ten minste getracht aan te toonen, dat de salpeter gedeeltelijk gereduceerd was b. v. tot kalium-nitriet! Zou niet meer voor de hand liggen, in plaats van zulke gewaagde hypothesen, de meer aannemelijke veronderstelling te maken, dat bij het uitloogen van het salpeter een kleinigheid zwavel in fijnverdeelden toestand door het filtrum gegaan was, en dat deze door het herhaaldelijk afdampen van het salpeter met zoutzuur tot zwavelzuur geoxydeerd was geworden?

Tegen de methode, door den Heer DE K. bij de zwavelbepaling gevolgd, heb ik geen bezwaren wat de nauwkeurigheid betreft. De door mij gevolgde is door Prof. SCHWARZ uit Graz aanbevolen. In nauwkeurigheid

doet zij niet onder voor de oudere met koningswater; wat de gemakkelijke uitvoering aangaat, overtreft zij deze zeer. Ik kan ze den Heer DE K. aanbevelen.

De elementair-analyse der houtskool wordt door den Heer DE K. uitgevoerd, door de na het uitloogen met water overgebleven rest met zwavelkoolstof uit te trekken, en vervolgens het overblijvende met koperoxyde in een zuurstofstroom te verbranden. Ik liet het uittrekken met zwavelkoolstof na en verbrandde het mengsel van zwavel en koolstof met behulp van loodchromaat in een zuurstofstroom. De reden, waarom ik anders te werk ging dan de Heer DE K., was tweeledig. Ten eerste vreesde ik, dat de zwavelkoolstof ook bestanddeelen der rosse kool in oplossing zou brengen en zoodoende hare samenstelling nog meer veranderen, dan reeds door de onvermijdelijke behandeling met water geschied was. Ten tweede is het bekend, dat de zwavelkoolstof niet al de zwavel wegneemt; dat derhalve de zwavel in de kool toch moet bepaald worden, terwijl dan ook het verbranden met chroomzuur-lood moet geschieden, wil men zich niet aan het maken van fouten blootstellen. Het is namelijk niet met zekerheid vooraf te bepalen, hoeveel zwavel in de kool onopgelost zal achterblijven, en buitendien is de verbranding met chroomzuur-lood niets moeilijker dan die met koperoxyde.

Ook NOBLE en ABEL (1) gebruiken hiervoor, evenals nagenoeg alle scheikundigen, het chroomzuur-lood.

Dr. L. ARONSTEIN,

Leeraar aan de K. M. Academie.

Breda, Maart 1886.

(1) L. c. p. 398.

Prijsvragen uitgeschreven door de Vereeniging ter Beoefening van
de Krijgswetenschap, den 25sten Februari 1886.

ONDERWERPEN.

A. Welke militaire maatregelen moeten worden genomen, indien Nederland bij een oorlog tusschen andere mogendheden, zich tot een gewapende neutraliteit wenscht te bepalen?

De gewapende neutraliteit zóó op te vatten, dat het streven wordt gehuldigd om met alle partijen op vriendschappelijken voet te blijven; het denkbeeld van bedreiging moet uitgesloten zijn.

B. De approviandeering der ontworpen stelling van Amsterdam, hare voorbereiding in tijd van vrede en hare uitvoering bij het uitbreken van een oorlog.

C. Een organisatie te ontwerpen van het Nederlandsch-Indische leger, welke in staat stelt:

1°. Java te verdedigen tegen een Europeeschen vijand en

2°. te allen tijde ons gezag te handhaven tegenover Inlandsche volkstammen.

Toelichting:

a. Bij de verdediging van Java tegen een Europeeschen vijand mag niet worden beschikt over de troepen op de Buitenbezittingen.

b. Het denkbeeld eener definitieve verplaatsing van den bestuurszetel mag niet als grondslag der verdediging worden aangenomen.

c. Bij de organisatie mogen geen overdreven financieele eischen worden gesteld.

VOORWAARDEN.

De mededinging wordt voor leden en niet-leden der Vereeniging opengesteld.

De antwoorden moeten, om ter mededinging naar de prijzen te worden toegelaten, op half blad, duidelijk leesbaar, met een andere hand dan die van den auteur, geschreven zijn in de Nederlandsche taal.

Beknotheid, indien zij althans niet te kort doet aan de eischen van het onderwerp, strekt tot aanbeveling.

De schrijvers geven hun naam niet op, maar teekenen hun antwoord met een *motto* en zenden dat, met een *verzegeld naambiljet*, dat hetzelfde motto aan de buitenzijde met dezelfde hand geschreven als het stuk, tot opschrift heeft, vrachtvrij aan het Bestuurslid tevens Secretaris der Vereeniging: G. N. H. SCHULTZ VAN HAEGEN, Gep. Ritmeester te 's Gravenhage en wel:

A. Vóór 1 Maart 1887.

B. Vóór 1 Mei 1887.

C. Vóór 1 Januari 1888.

Wat na dien tijd inkomt, wordt onbeoordeeld ter zijde gelegd.

Voor het bestgekeurde en op zichzelf goede antwoord van elke prijsvraag, wordt een som van *vijfhonderd gulden* uitgelooft.

De Jury, door het Bestuur te benoemen, zal voor elke vraag uit minstens drie leden bestaan.

De aldus bekroonde antwoorden worden het eigendom der Vereeniging, die ze publiceert, naarmate de stand der kas het toelaat. Met het oog op deze omstandigheid mogen de antwoorden geen mededeelingen bevatten, welke niet voor publicatie geschikt zijn. Tot de bekroning met een gedeelte van den uitgelooften prijs, waarmede de publiceering al of niet verbonden kan zijn, gaat het Bestuur niet over, dan na zich van de toestemming des schrijvers verzekerd te hebben.

Het Bestuur der Vereeniging houdt zich het recht voor om ook niet bekroonde antwoorden, volgens met de schrijvers overeen te komen voorwaarden te publiceren.

Van de bekroonde antwoorden, die door de Vereeniging worden uitgegeven, mogen de schrijvers geen nieuwe of verbeterde uitgave, noch ook een vertaling in het licht zenden, zonder daarvoor de toestemming van het Bestuur verkregen te hebben.

Militaire Sprokkelingen.

Wel is waar, *Spectator*, hebt ge mij de vorige maand, zooals men zegt, »het gras onder de voeten weggemaaid”, toen ik naar aanleiding van den zoo onverwachten dood van den genialen Kolonel HOJEL, u een kleine schets van diens leven en werken in onze correspondentie wilde geven; doch aan niemand beter, dan aan den tegenwoordigen redacteur van dit tijdschrift kon die taak worden toevertrouwd; daarvan zullen allen, die de bladzijden lezen zullen, door u aan de nagedachtenis van zulk een verdienstelijk wapenbroeder gewijd, wel overtuigd zijn geworden. Doch kon ik het daarom gerust aan zoo bevoegde hand overlaten, ons de veelzijdige kennis van den ontslapene, zijn nooit verflauwde werkkraft, zijn voor maatschappij en leger zoo nuttig besteed leven in herinnering te brengen, ge zult het mij ten goede houden, indien ik hier voor mijn persoon nog een plicht des harten vervul, en die ook de belangstelling in onzen *Spectator* mij oplegt, door u mijn deelneming te betuigen in een verlies zoo gevoelig, als voor dit tijdschrift het afsterven van een zoo verdienstelijken medewerker was. HOJEL toch was een dergenen, die voor onzen *Spectator* de eereplaats wist te handhaven, die hij in de rij der Europeesche militaire tijdschriften, reeds sedert zooveel jaren veroverd had. In zoo menig hoogst wetenschappelijk, en voor de studie der artillerie-techniek en ballistiek belangrijk betoog, gaf HOJEL immers u in de eerste plaats, de vruchten van zijn uitgebreide studie dier vakken. En zoo wellicht de onderwerpen, die hij daarin met voorliefde behandelde, uit den aard daarvan, tegenover de groote massa der lezers, wel eens ondankbaar mochten geweest zijn, op artilleristisch gebied waren zij een bron van vruchtbare onderzoekingen en een schat van aanwijzingen, die den *Spectator* tot een vraagbaak hadden gemaakt, ook door den vreemdeling met vertrouwen geraadpleegd. En naast de dorre, zij het ook nog zoo welsprekende cijfers, vonden wij steeds in HOJEL's geschriften, de bevalligheden van een sierlijken, rijken, hoogst zuiveren stijl. Naast de taal van PYTHAGORAS en ARCHIMEDES, die van den veel belezen letterkundige aan te treffen, is iets nog al ongewoons.

Zulk een verlies, *Spectator*, is niet gemakkelijk aan te vullen; zoo'n offer valt zwaar te brengen, en treft ook het gansche leger die slag, dat daarmee een zijner schitterendste officieren verliest, u treft hij dubbel.

De *Spectator* zag in hem immers nog altijd met recht een zijner pleegvaders.

Moge het u gegeven zijn, *op den duur* voor dat verlies eenigszins te worden schadeloos gesteld, door den arbeid van medewerkers, als waarvan de laatste afleveringen van den *Spectator*, ons met grond doen verwachten, dat zij diens goeden naam zullen helpen handhaven. Zulke artikelen als die welke tot opschrift voeren: »Een meesterwerk», en waarin ook letterkundige gaven naast abstracte studie schitteren, geven in dit opzicht vertrouwen in de toekomst. Zoolang in een tijdschrift zóó geschreven wordt, zal het ook niet alleen zijn levenskracht behouden, maar met telkens vernieuwde jeugd blijven bloeien.

Indien wij, *Spectator*, zulke dooden, als dien gij hebt herdacht, nastaren dan dringt zich onwillekeurig de gedachte aan ons op: deze ten minste heeft niet voor niets die militaire loopbaan afgelegd, zooals helaas in een leger dat geen strijd voert, verreweg de meesten wél doen. Hoe weinigen toch is het maar gegeven, in dien werkkring hun naam aan iets goeds, aan iets blijvends te verbinden. Hoevelen gaan niet heen, zonder ook maar eenige leegte achter te laten. Wat is er in zoo'n vredeslegertje dan ook inderdaad weinig ruimte voor de werkingen van bijzondere geestes- of karaktergaven. Hoeveel van die gaven worden niet onwillekeurig petit à petit gestikt in de lagere rangen, gedrongen als ze zijn in het dwangbuis van sleur, model en onmondigheid. Wat hebben wij er niet velen op de schoolbanken gekend, die zich toen door genialen aanleg kenmerkten, die onder andere omstandigheden onweerstaanbaar naar boven zouden zijn gestegen, en wier oorspronkelijke gaven, in zoo menige andere loopbaan, meer en meer zouden zijn ontwikkeld en gerijpt; doch die thans als het ware ingesluimerd, en ongemerkt iederen dag wat afgestompt, nimmer tot hun recht zijn gekomen. En zijn er niet, daartegenover, soms geweest die juist naar boven zijn gestegen — te veel getrouw aan de natuurkundige wet — door *lichtheid*? Helaas, de meesten der jongeren zijn al vroeg verzoend met de gedachte, dat de grootsche loopbaan, die men zich eens droomde, en met eerlijken geestdrift begon, ten slotte maar in een vrij gemakkelijk »baantje» moet worden omgezet.

De punten op die baan, waar de persoonlijkheid iets begint mee te spreken, liggen immers *te* ver af. Vóór, ja lang vóór men daar is, hebben het eentonige van den weg, de onmondigheid, en bij zoovelen nog daarenboven de »struggle for life» en het akelig energie-doodend terre à terre van huiselijke zorgen, de frissche geestdrift voor de roeping uitgedoofd, en door kleinburgerlijke vrees voor het ten minste rustig behoud van het »baantje» vervangen.

In iederen werkkring, in elke loopbaan, moet het leeren gehoorzamen, het bevelen voorafgaan. Maar hoe groot is in de bestaande toestanden niet het getal dergenen, die men zoolang heeft geleerd, *alleen* maar te gehoorzamen, die schier nimmer iets te bevelen, iets oorspronkelijks te leveren krijgen, totdat ze tot zelfstandig bevelen finaal ongeschikt zijn geworden? En zoo wordt het type aangekweekt, waaraan wij het spreekwoord: »vieux soldat, vieille bête» te danken hebben. In geen enkele carrière is die treurige aanschouwing meer te maken, dan in kleine geen oorlogvoerende legers. Immers bij de beoordeeling van de waarde der personen, wordt niet de vraag gesteld, en kan ze helaas niet gesteld worden, of het individu ook soms beter voor het hogere dan voor het lagere geschikt zou zijn. Wie weet hoe menig subaltern officier, thans voor middelmatig of misschien minder nog wordt aangezien, die een uitstekend hooger aanvoerder, organisateur of administrateur zou wezen. Wie weet wat een verschrikkelijke conduitelijst, de luitenant BONAPARTE wel bij ons zou hebben gehad. Ik ben overtuigd dat zijn houding in den aanvang zijner carrière, vóór zijn optreden bij Toulon en later nog, hem zoo niet voor een raad van onderzoek zou hebben gebracht, dan toch zeker zou hebben doen verklaren: »ongeschikt voor bevordering». De energie en geestesgaven die de luitenants gebruiken, in een leger dat oorlog voert, dat »Groszes leistet» zooals de Duitschers zeggen, hebben ze bij ons noodig voor lijdelyken weerstand tegen den tijd, tegen de kleine zaken van den levensstrijd om het rustig burgerlijk bestaan. Geen veldslagen, maar verhuizingen en bevallingen, zijn de levensepisoden, waartegen hun energie beproefd wordt. De oogen der meesten zijn gedwongen zich te veel te vestigen op de moeilijkheden van het eigen bestaan, om onbevangen helder in de groote ruimte te blijven schouwen.

Nu mogen studie en werkzaamheid aangeprezen afleidingen zijn tegen teleurstellingen; aangeprezen vooral wegens de goedkoopte en de braafheid van het middel, maar voor degelijke en met *lust* aangevatte studie, moet toch de geest niet *te* veel gekweld worden door directe levenszorgen. Waar die te *intens* intreden, is van de meerderheid niet meer dan zuiver plichtmatigen arbeid te verwachten. Het »à quoi bon» speelt den meesten voor den geest. En het is helaas met dien troost, dien 't werken geeft, wel eens gelegen als met het spreekwoord »eerlijk duurt het langst», dat ik verdenk van door een niet *al* te eerlijken te zijn uitgevonden. En misschien beteekent het ook wel, dat het bij eerlijkheid *zoo heel lang duurt* vóór dat je wat hebt, of tot iets geraakt.

't Is daarom waarlijk te bewonderen, dat in ons leger nog zooveel gewerkt wordt. Daaronder is rijp en groen, dat spreekt vanzelf, maar van 't eerste toch zeker meer dan van het laatste; en als men op zooveel degelijke artikelen in onze tijdschriften van de hand van onze officieren, eens stapelde wat in de laatste vijf en twintig jaren in vergaderingen van de Krijgswetenschap en in elders gehouden verhandelingen, en beantwoorde

prijsvragen, in couranten en brochures is voortgebracht, men zou er waarachtig bijna een kleinen papieren Chineeschen muur om ons centraal reduit van kunnen opbouwen. Ja, op het papier hebben wij al heel wat oorlog gevoerd en blijven wij ons op adem houden. Er is bijna geen toestand zoo hachelijk te denken, waartegen wij in onze militaire literatuur snuffelende, niet een geheel afgewerkt redmiddel »op papier» zouden kunnen vinden. Ons oorlogsbestuur gaat ons dan ook ter deege daarin voor. Nauwelijks heeft het gansche leger goed kennis gemaakt met de mobilisatie-voorschriften, of daar komt een regeling tot ons voor de opkomst der militie »met spoed», die een waren reuzenarbeid mag genoemd worden. Wij brengen alle hulde aan de samenstellers van dat uitgebreid en tamelijk dor werk, waarbij een groote mate van nauwkeurigheid, overleg en methodisme niet te ontkennen zijn.

Ik wensch dit te releveeren omdat, zooals gewoonlijk, deze in de ministerieële broeikassen gekweekte vrucht, niet dadelijk in den smaak van het leger viel, en ik van alle zijden, wel de onvolkomenheden der regeling breed hoorde uitmeten, maar door velen de lichtzijden daarvan werden over het hoofd gezien.

Gij zult u herinneren, *Spectator*, dat ik *overdreven* spoed, of laat ik liever zeggen *haast*, in zake mobilisatie, reeds in een mijner vroegere brieven daarom afkeurde, dewijl het niet de vraag moet wezen, hoe op de spoedigste wijze zwakke brokstukken van tactische eenheden, de kazernen uit in het veld kunnen gejaagd worden; maar wel: hoe op de snelste en *tevens orde-lijkste* wijze, slagvaardige, op oorlogssterkte gebrachte afdeelingen, hunne oorlogsbestemming moeten bereiken? Hoe meer die *orde*, die verzekerde opkomst gewaarborgd zijn door *stellige duidelijke* voorschriften, hoe beter. In ieder land ter wereld toch gaat dat afscheid nemen van bloedverwanten en vrienden, dat zich losrukken van alle banden om een duister lot te ontmoet te gaan, met pijnlijke en helaas ook hier en daar ergerlijke tooneelen gepaard. Men heeft de Franschen in 1870 verweten, dat soms opkomende lichtingen en vooral mobiele garden de duidelijkste bewijzen gaven, van te veel aan Bachus te hebben geofferd, alvorens zich onder Mars vleugelen te scharen; en men heeft »*crié au scandale*» over dat onwaardig schouwspel. Och *Spectator*, als Frankrijk overwinningen behaald had, zou dat vlekje niet zoo scherp gezien zijn, evenmin als een valsche noot geen genade vindt, bij een mooie chanteuse. Want laat ik het u verzekeren, dat ook de Deutsche landwehrmannen, er een »schnaps» of »schoppen» op gezet hadden, toen zij naar de treinen moesten, die hen de Fransche slagvelden gingen te ontmoet voeren. Vraag het hun, die in 1870 de landwehr uit Aken zagen oprukken. Overal waar de man — ik bedoel die uit de volksklasse — uit zijn gezin, uit zijn broodwinning zoo plotseling wordt gerukt, om een onzekere toekomst te ontmoet te gaan, tracht hij zich tegen te groote weekhartigheid te verzetten; de soldaten noemen dat zich »onver-

schillig" maken. Op den eenen Rijnsoever gebeurt het met wijn, op den anderen met bier, boven den Moerdijk met genever. 't Is alles hetzelfde; de Atjeher doet het met opium.

Als gij dat misschien betreurenswaardig maar overal waar te nemen verschijnsel met mij erkent, dan ziet gij ook in, *Spectator*, dat men in zulke toestanden vooral van verrassend geographisch initiatief, bij de meerderheid der opkomende miliciens geen te hooge verwachtingen mag koesteren.

Ooievaars-instinct hebben ze helaas niet, zij moeten gestuurd worden; en hoewel ik niet aan de vaderlandsliefde van de *massa* onzer Hollandsche jongens twijfel, — de opkomst in '70 is dáár om ons met reden dienaangaande optimist te doen denken, ik geloof vooral aan de vaderlandsliefde *in massa*. Bij den geheel aan eigen ingeving overgelaten milicien-verlofganger, heeft zelfs *die* liefde nog een beetje leiding noodig. En al wat derhalve strekken kan, om die zoo zeer gecompliceerde zaak, goed voor te bereiden, is een weldaad, waarvan men in die troebele uren de heilzame uitkomsten zal plukken. Vraagt gij mij nu of tegen de gemaakte regeling, geen meer of minder gewichtige bedenkingen zijn te opperen? Dan, *Spectator*, moet ik bekennen, dat dit onzes inziens wel op enkele punten met recht zou kunnen geschieden; dat wij persoonlijk het niet in alle opzichten met de details dier regeling eens zijn. Doch zooals gij weet, de Regeering heeft — mijns inziens te recht — den wensch te kennen gegeven, de details dezer zoo gewichtige zaak, zoomin mogelijk over te geven aan de publiciteit. Binnen de grenzen van het bereikbare, moet een operatie als de oproeping *met spoed* onder de wapenen, zooveel doenlijk voor den vreemdeling een geheim blijven. Nu zult ge mij zeggen: dat een zaak waarin honderden en duizenden betrokken zijn, die in al hare bijzonderheden zwart op wit te verkrijgen is, spoedig zal zijn »le secret d'arlequin." De Duitsche kellners kunnen ze van hun Hollandsche collega's vernemen. Wel mogelijk; maar door nu hier op enkele bijzondere gevallen de aandacht te vestigen die mijns inziens zouden kunnen worden, »des défauts de la cuirasse", zou ik toch zeker er toe bijdragen slapende honden wakker te maken; en de honden die ik op het oog heb, slapen toch al zoo vast niet. Uit dien hoofde, zag ik er van af, — ook zonder den door de regeering te kennen gegeven wensch — om dit onderwerp nader met u in beschouwing te nemen. En ik hoop dat in het algemeen in onze militaire literatuur, men ten deze omzichtig zijn zal, hoe gaarne ook velen misschien met mij, die gewichtige aangelegenheid zouden willen bespreken.

Bovendien, daargelaten de quaestie der geheimhouding, het al te scherp critiseeren en daarmede verkleinen van de verdiensten en de werkzaamheid van de »bureaumannen", heeft in ieder leger, maar zeker bij ons niet het minst, nog al eens den schijn van een »jalousie de métier", waarin ik minder graag mijn aandeel krijg. Of er nu hier of daar leemten in de bewuste regeling kunnen gezocht worden, of daarbij wel aan *alle mogelijke*

eventualiteiten het hoofd wordt geboden, of geen exceptiën op te werpen zijn zouden, waartegen die regeling niet gewapend zijn zou; of ze wat meer schrijverij, wat meer omslag in vreedstijd in het leven roept, dat alles mag ons niet beletten, te erkennen, dat men op de bureaux blijkbaar niet leeg zit, en een voorzienend oog blijft gericht houden op al wat die moeilijke, veelomvattende zaak der mobilisatie raakt.

Van het »débrouillez-vous» der Franschen van '70, zal men ons dan toch later niet kunnen beschuldigen.

Dat in het algemeen de militaire geest onzer bevolking, vooral die der meer bevoorrechte, en daarom nog al eens als meer egoïst gesignaleerde klassen, nog vrij goed is, beter althans, dan de schildering, die een zekere fractie van de pers ons daarvan geeft, zou doen denken, daarvoor, *Spectator*, pleiten de ijver en de levendige belangstelling, waarmede onze schutterij-officiëren de gelegenheden hebben aangegrepen, hun door de Regeering geopend, om zich meer met hunne roeping in oorlogstijd vertrouwd te maken. Als men ziet hoe getrouw, en met hoeveel goeden wil, zij de conferenties bijwonen, door officieren van het leger gehouden, en dan bedenkt dat in de groote steden vooral, het meerendeel dier heeren, het hoofd vol zaken hebben, — en groote den geest zeer inspannende zaken soms —; hoe zij die bijeenkomsten bijwonen, na veelal den ganschen dag, deze op hun handelskantoren, genen in de pleitzaal, anderen als ingenieur over hun bestekken gebogen, in touw te zijn geweest, dan moet men toegeven dat die goede geest en die belangstelling in militaire zaken, wel eens onderschat zijn geworden; dat de Regeering zich ditmaal niet heeft bedrogen, toen zij vermeende, dat het met die onverschilligheid omtrent krijgssaken in ons land niet meer zoo betreuenswaardig is gesteld, als de publieke opinie, en hier en daar zelfs uit de schutterij komende stemmen, zouden hebben doen vermoeden. Een koopman en een groot industrieel die altijd »op de bres staan» en die terwijl zij met aandacht naar de inrichting van een vesting, of naar tactische verklaringen vrijwillig zitten te luisteren, misschien in het onzekere verkeer omtrent den afloop eener handelsoperatie, waarbij duizenden in het spel zijn, logenstraffen op een voor ons geruststellende wijze, dat geringschatten van de toewijding van de massa onzer schutterij-officiëren; dat smalen op den geest, die onze burgerwacht bezielt. Jammer maar dat zulke mannen onder zulke wetten leven; dat zooveel waarlijk goede wil en zooveel goede krachten, grootendeels verlamd en onvruchtbaar gemaakt worden, door gebrek aan dien onontbeerlijken steun, dien iedere degelijke militaire organisatie behoeft, *een goed verzekerde discipline*. Maar dat de individuen goed zijn, is al veel waard en van lieverlede zullen ze nog beter worden. Want het valt niet te ontkennen, dat het besef van eigenwaarde, en van de ernstige verplichtingen die op een gegeven oogenblik hun rang hun oplegt, bij de meerderheid onzer schutterij-officiëren is ontwaakt, zoodat zij zelve om strengere, meer militaire banden vragen. Er zijn jaren

verloopen, dat men van onze schutterij-officieren niets hoorde of las; dat men ze niet »au sérieux" nam, — de Regeering al evenmin als de natie, — als hadde men te doen met een soort »pompiers de Nanterre". De schutterij is goddank een open quaestie geworden, en blijft er eene die zich niet meer van de groene tafel der Regeering laat wegschuiven, en dat is zeker tegenover de vroegere onverschilligheid al veel gewonnen. Vraagt ge mij, van waar dan bij zoo veel goeden wil en opofferingsgeest van de meerderheid, toch soms feiten en toestanden bij de schutterij aan het licht treden, die bij oppervlakkige aanschouwing vooral, eerder geschikt zijn, een minder gunstigen indruk te geven van den geest die de schutterijen bezielt, dan is zulks in hoofdzaak het gevolg van de slecht afgebakende verhoudingen, niet alleen van die wapenmacht tegenover het leger, maar ook in de schutterij zelve. Die wettelijke verhoudingen toch zijn zoo, dat men er nog verbaasd over moet wezen, dat groote conflicten nog tot de zeldzaamheden behooren. Te veel wat de wet slecht regelde, moet door goeden wil en onderlinge welwillendheid worden aangevuld, en ook die hebben hun grenzen.

SPROKKELAAR.

BOEKAANKONDIGINGEN.

*Précis de la campagne de 1805 en Allemagne et en Italië. Avec
10 croquis dans le texte. Bruxelles, C. MUQUARDT, 1886.*

Met een schets van den veldtocht van 1805 in Duitschland en Italië opent de bekende firma MUQUARDT, te Brussel, de uitgave van een omvangrijk verzamelwerk, dat onder den algemeenen titel van *Bibliothèque internationale d'histoire militaire* het licht zal zien.

Het geheele werk zal bestaan uit 25 zeer elegant gebonden deeltjes van 192 à 256 bladz. druks, in drie seriën samengevoegd. In de eerste serie (5 dln.) zullen schetsen worden gegeven van veldtochten van GUSTAAF ADOLF, TURENNE, Prins EUGENIUS en FREDERIK DEN GROOTE; in de tweede serie (11 dln.) zullen de oorlogen uit het Napoleontische tijdvak van 1796—1815, en eindelijk in de derde (9 dln.) die van den nieuweren tijd en meer bepaald die van 1848—1878 worden opgenomen. Elk deeltje zal de beschrijving bevatten van een bepaalden veldtocht of wel van verschillende veldtochten op één oorlogstooneel gevoerd, het zal dus geheel op zichzelf staan en in verband daarmede ook afzonderlijk en wel tegen den prijs van 4 frcs. verkrijgbaar zijn. Alleen de oorlog van 1870/71 zal twee deeltjes in beslag nemen, waarvan het eene de operatiën vóór, het andere die na den val van het Keizerrijk zal omvatten.

Bij intekening op het geheele werk, dat volgens het prospectus in drie jaren voltooid zal zijn, wordt de prijs van 100 frcs. tot 80 frcs. teruggebracht. De intekening blijft open, tot van elke serie een deel zal zijn verschenen.

Het doel dezer uitgave, ook voor de bezitters eener kleine bibliotheek de gelegenheid te openen, de niet zelden slecht bezette plaats der krijgshistorische literatuur op gewenschte wijze aan te vullen, en zoodoende de studie der krijgsgeschiedenis gemakkelijker en meer voor een ieder toegankelijk te maken, verdient, bij het groote gewicht, dat aan die studie behoort te worden toegekend, ten zeerste toejuicing. En een aandachtige lezing van het thans verschenen deeltje heeft ons de overtuiging geschonken, dat, zoo op den ingeslagen weg wordt voortgegaan en de overige veldtochten met evenveel zorg worden bewerkt als die van 1805, op de bereiking van dit doel werkelijk alle kans bestaat. De beschrijving moge beknopt zijn, zij is daarom niet oppervlakkig. Verre van

daar! Klaarblijkelijk is hier een zeer bevoegde hand aan den arbeid geweest. De Schrijver toont zijn onderwerp volkomen meester te zijn, de belangrijkste over den veldtocht van 1805 reeds vroeger verschenen werken met nauwgezetheid te hebben bestudeerd, en de gave te bezitten, het essentiële in een helder licht te plaatsen. En dat dit laatste vooral bij een werk als het hier aangekondigde een hoogst gewichtige factor is, zal wel door iedereen worden toegestemd. Wie in 250 octavo bladz. druks een veldtocht als die van 1805 wil beschrijven, kan natuurlijk niet tot in *alle* bijzonderheden afdalen. Het zou onredelijk, ja dwaas zijn, dit te vorderen. Maar wat men wel mag eischen is dit, dat er harmonie zij in het geheel en dat de schets uitmunte door de kracht en de juistheid der lijnen, zoodat het werkelijk belangrijke, ook in de *détails*, behoorlijk op den voorgrond trede. Welnu, naar de vervulling van dien eisch is o. i. door den bewerker met den meesten ernst gestreefd.

Waar hiertoe aanleiding bestond, zijn tusschen de beschrijving der toestanden en gebeurtenissen korte critische opmerkingen ingevlochten. In dit opzicht herinnert de methode van bewerking ons meer aan die van JOMINI dan aan die van v. CLAUSEWITZ. Het is echter de vraag, of dit als een nadeel mag worden aangemerkt. Ontegenzeglijk heeft v. CLAUSEWITZ ons in zijn krijgshistorische geschriften uitstekende voorbeelden nagelaten van de wijze waarop de krijgsgeschiedenis moet worden bestudeerd. Maar daaruit volgt nog niet, dat het wenschelijk zou zijn, nu ook voortaan elk krijgshistorisch werk in denzelfden geest te bearbeiten en aan de critische beschouwingen evenveel, zoo niet meer plaats te gunnen dan aan de beschrijving der feiten. Het groote nut toch van de studie der krijgsgeschiedenis is o. i. vooral hierin gelegen, dat wij op den door v. CLAUSEWITZ aangewezen weg *zelf* de krijgsgeschiedenis analyseeren, om zoo door zelfstandig nadenken ons oordeel te scherpen en uit het verleden leering te putten voor de toekomst. Als derhalve een krijgshistorisch werk hiertoe slechts opwekt en uitlokt, is dit voldoende. En tot dit doel kan veelal met korte critische opmerkingen, vingerwijzingen als het ware, worden volstaan.

Overigens mag niet worden verzwegen, dat de klassieke veldtocht van 1805 voor den krijgshistoricus ook een buitengewoon dankbaar onderwerp oplevert en zich bij uitstek voor een boeiende behandeling leent, al ware het alleen maar, om de scherpe tegenstellingen, die hij aanbiedt. Aan de eene zijde ontmoeten we een veldheer, die als oorlogsgenie in de geschiedenis der volken nauwelijks zijn evenknie vindt, bekleed met het hoogste burgerlijke en militaire gezag en daardoor in staat, zijn stoute denkbeelden ten volle in toepassing te brengen, aan het hoofd van een leger, dat door hem zelve gevormd en in de legerkampen aan het Kanaal uitmuntend geoefend, als een der beste legers moet worden beschouwd, dat ooit heeft bestaan. Aan de andere zijde daarentegen: verdeeling van het opperbevel over verschillende personen, wier machtsbevoegdheden niet juist waren afgebakend en bij wie alle eenstemmigheid van inzichten werd gemist, en aan diezelfde zijde een krijgsmacht, die door allerlei gebreken in hare samenstelling noodzakelijk tot veel wrijving aanleiding moest geven en nog het nadeel bezat, een bondgenootschappelijke krijgsmacht te zijn. Aan den eenen kant de consequente naleving van de hoofdbeginselen der oorlogskunst;

zooals zij door de groote veldheeren van alle tijden zijn begrepen en toegepast, aan den anderen kant herhaaldelijk de meest volkomen negatie dier beginselen. Ginds stouthed en voortvarendheid, hier aarzeling en werkeloosheid.

Merkwaardig is de overeenkomst, die de eerste periode van den veldtocht van 1805 in Duitschland met die van den veldtocht van 1870 in Frankrijk bezit, en zoo men nog het bewijs noodig had, dat ook in den oorlog gelijke oorzaken gelijke werkingen teweegbrengen, men zou niet beter kunnen doen, dan de operatiën van 1805 tot de capitulatie van Ulm en die van 1870 tot de insluiting van Metz onderling te vergelijken. Zelfs tot in de détails treft men merkwaardige analogieën aan. Dit nu achten wij juist een belangrijk voordeel van werken, als de *Bibliothèque internationale d'histoire militaire* belooft te zullen worden, dat zij onwillekeurig tot vergelijkingen opwekken. Langs dien weg wordt eenzijdigheid voorkomen en het best de klip ontweken, dat uitkomsten worden toegeschreven aan oorzaken, die met die uitkomst niet, of slechts zeer losjes samenhangen.

Blijkt reeds hieruit de wenschelijkheid, om zich bij de studie der krijgsgeschiedenis niet uitsluitend tot een enkelen veldtocht van den nieuwsten tijd te bepalen, ook om andere redenen moet aan het onderzoek der krijgsgeschiedenissen uit vroeger dagen nog altijd groote waarde worden toegekend. De hoofdbeginnselen der strategie zijn door alle eeuwen heen dezelfde gebleven en kunnen evengoed, ja, niet zelden gemakkelijker uit de veldtochten van een NAPOLEON of een FREDERIK II als uit die van den jongsten tijd worden afgeleid. De opmerksame navorscher zal, ondanks de wisselende vormen, bij alle steeds dezelfde grondgedachte terugvinden. Alleen voor de studie van de tactiek en van de techniek der oorlogvoering verdienen de nieuwere veldtochten ontegenzeggelijk de voorkeur eensdeels omdat zij ons nader liggen, anderdeels omdat de beschrijvingen dier veldtochten in het algemeen betere en ruimere gegevens voor een dergelijke studie verschaffen. Toch dwaalt men, als men meent, dat ook in deze richting uit de oorlogen van vroeger dagen geen leering meer zou zijn te putten.

Doch nog om een andere reden hebben de oudere veldtochten het volste recht op onze belangstelling. De studie der krijgsgeschiedenis heeft niet alleen ten doel ons oordeel te scherpen, ons inzicht in oorlogstoestanden te verhelderen, maar zij is tevens een middel tot karaktervorming of kan dit althans zijn. Niet het minst om die karaktervormende eigenschappen werd de bestudeering der krijgsgeschiedenis zoo herhaaldelijk en met zooveel klem door NAPOLEON I aanbevolen. In deze richting nu is het een vrij onverschillige zaak, in welk tijdsgewricht de oorlog ons verplaatst. De voorbeelden ter navolging vindt men door de geheele geschiedenis heen. En wellicht laat het zich dan ook hieruit verklaren, dat NAPOLEON inzonderheid de aandacht vestigde op de veldtochten der groote veldheeren: ALEXANDER, HANNIBAL, CESAR, GUSTAAF ADOLF, TURENNE, EUGENIUS en FREDERIK, en niet op de krijgsgeschiedenissen van een nabijliggend tijdvak. Opmerking verdient het ook, dat de Duitschers, hoewel zij in de voor hen zoo roemrijke veldtochten van 1866 en 1870—71 zulk een ruime stof voor krijgshistorische studiën bezitten, de militaire handelingen van FREDERIK DEN GROOTE tot het onderwerp van nieuwe en nauwgezette navorsching hebben gemaakt.

Er zijn dus redenen te over, om de kennismaking met de *Bibliothèque internationale d'histoire militaire* met volle overtuiging aan te bevelen. Als wij ons dan ook ten slotte enkele opmerkingen veroorloven dan is dit alleen, omdat daardoor een bewijs te meer van onze bijzondere belangstelling te geven. In de eerste plaats heeft het ons bevreemd, dat niet een enkele der oorlogen uit het tijdperk der Fransche revolutie vóór 1796, b. v. de voor België en ons Vaderland zoo hoogst merkwaardige veldtocht van 1794, in de verzameling is opgenomen. We hadden daarvoor gaarne een der andere oorlogen, b. v. die op het Iberische Schiereiland van 1807—1814 in ruil gegeven. Ten andere betreuren wij het, dat niet minstens bij elke serie, als inleiding, een deeltje is gewijd aan een algemeene karakteristiek van de krijgskunst in de periode, waarover de serie loopt. Het moge waar zijn, dat over de geschiedenis der krijgskunst reeds tal van degelijke werken bestaan — wij noemen slechts GALITZIN, *Allgemeine Kriegsgeschichte*; J. v. H., *Anleitung zum Studium der Kriegsgeschichte*; Rüstow, *die Feldhernkunst des 19den Jahrhunderts*, om van verschillende *Cours d'art et d'histoire militaires* niet te spreken — doch het is evenzeer waar, dat die werken niet onder ieders bereik liggen en dat o. a. de twee eerstgenoemde, hoewel misschien de belangrijkste, slechts in zeer weinig militaire bibliotheken, althans in ons land, worden aangetroffen.

Ons onbekende bezwaren hebben echter misschien van een dergelijke uitbreiding doen afzien. In elk geval zou thans een wijziging in den bovenbedoelden zin op bijzondere moeilijkheden stuiten. Wij kunnen ons echter niet voorstellen, dat dit ook zou gelden van de volgende veranderingen.

Een eerste thans nog mogelijke verbetering zou namelijk hierin bestaan, dat de beschrijving van elken veldtocht werd voorafgegaan door een opgave der voornaamste bronnen, zoo mogelijk met korte vermelding van hare waarde en algemeene strekking. Wel worden thans eenige dier bronnen in den tekst genoemd, maar ongetwijfeld zijn er bij de samenstelling meerdere gebruikt. Ook de vermelding van eenige der beste cartographische gegevens voor de bestudeering van elken veldtocht zou niet ondienstig zijn, te meer, omdat, ten einde de kosten van het werk niet te hoog op te voeren, aan de toevoeging van uitvoerige kaarten en plans niet kon worden gedacht. Door eenige schetsen wordt die leernte wel eenigermate aangevuld, maar toch niet op zoodanige wijze, dat voor een ernstige bestudeering niet naar andere kaarten zou moeten worden omgezien. In elk geval had op die schetsen een schaal niet mogen ontbreken, terwijl het mede een bezwaar is, dat verschillende namen uit den bijbehorenden tekst op de schets worden gemist, hoewel de bijvoeging aan de duidelijkheid niet zou hebben geschaad. Dit gemis maakt het soms moeilijk de operatiën op de schets in alle deelen te volgen. Ook is het daarbij eenigszins lastig, dat de schetsen in den tekst zijn afgedrukt. Aan een verzameling der croquis op een uitslaande plaat zou door ons verreweg de voorkeur zijn gegeven.

Mocht alsnog aan deze onze wenschen geheel of ten deele kunnen worden te gemoet gekomen, dan gelooven wij, dat het werk daardoor bepaald in bruikbaarheid zou winnen.

L'éclairage public par l'électricité par RODOLPHE VAN WETTER,
sous-lieutenant d'artillerie de l'armée belge. Bruxelles, imprimerie A. N. LEBÈQUE *et CIE.*

Het is steeds uiterst moeilijk te zeggen of een populair werk aan het doel beantwoordt dat de Schrijver zich heeft voorgesteld te bereiken; immers niet steeds is de beoordeelaar zoo gelukkig, de waarde van het geschrift practisch te kunnen toetsen.

In dit opzicht was Schrijver dezès gelukkiger dan vele anderen, daar in de stad zijner inwoning besloten werd, het gedeelte der stad langs de rivier gelegen electricisch te verlichten.

Door enkele commissie- en raadsleden om voorlichting gevraagd, werd door ons onder meer het hierboven aangekondigde werkje ter lezing aanbevolen. Het oordeel der lezers was gunstig, daar het hun werkelijk een inzicht en denkbeeld van een zaak had gegeven, waarover zij nog slechts weinig gelezen hadden.

Wat ons oordeel betreft, wij kunnen ons met de definitiën van den Schrijver, waarmede hij het werkje begint, over het algemeen vereenigen; enkele kleine onjuistheden, als b. v. in de definitie van *poten*, zijn waarschijnlijk een gevolg van den wensch van den Schrijver om beknopt te blijven.

Die zucht baart naar onze meening bij het lezen van het werkje steeds kleine teleurstellingen, zoo o. a. bij de beschrijving van de elementen, waarom niet de beschrijving van de elementen van TROUVÉ, LALANDE en CAPERON gegeven?

Nog erger is dit bij de beschrijving van de Moteurs hydrauliques, daar toch zegt de Schrijver:

»L'eau sauf celle qui tombe du ciel, est trop rare, trop chère, dans beaucoup de villes pour qu'on puisse employer cet agent comme moteur pour l'éclairage électrique; aussi les moteurs hydrauliques ne sont-ils utilisés que dans des cas rares».

Het oordeel van den Schrijver over de thermo-electrische zuilen:

»Mais avant 1870, époque à laquelle M. CLAMOND en a repris l'étude, on n'avait pas obtenu des résultats satisfaisants», moge gegrond zijn, waar het de voortbrenging van licht geldt, in het algemeen is die uitspraak onjuist; in de onderzoekingen op het gebied van licht en warmte hebben de thermo-electrische zuilen, met name die van NOBILI en MELLONI, een totale omwenteling gebracht; met een enkel woord had dit naar onze meening gezegd kunnen worden, te meer daar de Schrijver zelf zegt:

»Nous n'avons parlé de ce système que pour fixer le lecteur sur son emploi».

Ons oordeel over de accumulatoren is niet zoo ongunstig als dat van den heer VAN WETTER. Waar men toch b. v. over dag beweegkracht beschikbaar heeft en 's avonds of 's nachts niet, kunnen de accumulatoren goede diensten bewijzen en doen zij dit ook werkelijk.

Het telkens verplaatsen van accumulatoren is èn door hun gewicht èn door hunne samenstelling, niet doenlijk; een toekomst zooals o. a. door de Maatschappij Force et Lumière werd voorgespiegeld, hebben zij niet.

Onder de stoommachines in gebruik tot het drijven der verlichtingstoestellen

missen wij de machine van DOLGOROUKI, die o. a. in Rusland en Duitschland veel in gebruik is.

De volledige verklaring van de Gramme-machine geeft de Schrijver niet, omdat: »une dissertation plus longue fatiguerait le lecteur et nous éloignerait de notre but". Dit is, dunkt ons, wel een te voorbarig oordeel voor de lezers, wie het natuurlijk om het wezen der zaak te doen is.

Van de beschrijvingen der lampen is die van de lampen JASPAR, BRUSH en GÜLCHER slechts voor ingewijden te begrijpen; het wil ons toeschijnen, dat het werkje aan waarde zou gewonnen hebben, indien van elke hoofdsoort der lampen één duidelijk en volledig ware beschreven geworden; dit toch zou meer waarde hebben dan wanneer men weet dat de lamp BRUSH: »est d'une grande simplicité" en dat de lampen GÜLCHER: »sont très-simples".

Daarentegen is de beschrijving van de bougie JABLOCHKOFF, van de lamp SOLEIL en van de gloeilampen duidelijk.

Het hoofdstuk over de verdeeling der electriciteit, zeker een der meest ingrijpende en ingewikkelde van de electriche verlichting, leverde ongetwijfeld de meeste moeilijkheden voor den Schrijver op; naar onze meening is hij er echter in geslaagd, met weinige woorden een algemeen denkbeeld van dit belangrijke onderdeel der verlichting te geven.

De vergelijking uit een hygiënisch- en financieel oogpunt tusschen electricch gas, petroleumlicht enz. bevat eenige merkwaardige gegevens.

Voor hen die voor weinig geld een denkbeeld der electriche verlichting wenschen te krijgen, kunnen wij het boekje aanbevelen; uit een militair oogpunt heeft het echter weinig belang.

O.

*Marsch- en transportdienst voor onderofficieren en korporaals,
door B. G. KOOPMAN, Kapitein der infanterie. Vierde, geheel
herziene druk. Leeuwarden, SURINGAR, 1886. Prijs f 0,50.*

Gaarne vestigen wij de aandacht op deze nieuwe uitgaaf van het gunstig bekende werk van den Heer KOOPMAN. De spoedige verschijning van de verschillende herdrukken is zeker het beste bewijs, dat het werk gretig aftrek vindt en in een bestaande behoefte voorziet.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

Over bevordering van officieren. Naar aanleiding van de geruchten, dat de Gen. BOULANGER het beginsel van de wet van 1832 onveranderd zou wenschen te laten, worden de eischen genoemd, waaraan een goed stelsel van bevordering moet voldoen, en wordt aangetoond, dat door de wet van 1832 deze eischen niet worden gewaarborgd. (Sp. M., 1 Mars.)

De kustmilitie. (*Slot.*) Haar organisatie in de verschillende jaren van haar bestaan. (Sc. M., Févr.)

Engeland en de algemeene weerplicht. (*Vervolg.*) (Allg. M. Z., N°. 10.)

Opmerkingen omtrent het opstel „twee inspectiën.” De denkbeelden in dit opstel (zie *Mil. Spect.*, bladz. 197) ontwikkeld, verdienen overweging. De geneeskundigen kunnen echter geen invloed oefenen op het aannemen der manschappen voor het leger of voor de aanvullingsreserve; zij kunnen alleen de lichaamsgebreken constateeren; de militaire autoriteiten moeten verder omtrent de plaatsing beslissen. (Allg. M. Z., N°. 12.)

II. Algemeene krijgskunst.

Vereenvoudigingen in de voorloopige instructie betrekkelijk het overbrengen van berichten door teekens. Het doel van dit opstel is, de instructie verstaanbaar te maken voor alle soldaten, die lezen kunnen, en den tijd voor de opleiding in het seinen tot 10 uren terug te brengen. (Sp. M., 15 Mars.)

De driehoekige tactiek. Elk leger moet bestaan uit een centrum, om den vijand in front bezig te houden; twee vleugels om het front van het leger te voltooien, vijandelijke omtrekkingen te beletten en zelf den vijand te kunnen omvatten; en eindelijk uit een reserve, om zoo noodig een der drie andere deelen te ondersteunen en vooral om omtrekkende bewegingen te verrichten, ten einde die des vijands te vrijdelen. Met voorbeelden uit de krijgsgeschiedenis wordt getracht, de juistheid van dit beginsel aan te toonen. Uit dien hoofde moeten de verschillende legerafdeelingen, — divisiën, regimenten, bataljons, compagnieën, sectiën en escouades — alle in 4 gelijke onderdeelen verdeeld worden. Voorts wordt de ontwikkeling tot het offensieve gevecht behandeld voor een leger van 4 divisiën. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 1 et 15 Mars.)

Rusland en Engeland in centraal-Azië. (*Vervolg.*) Militaire operatiën en politieke correspondentie. (Sc. M., Févr.)

Strategische beschouwingen over den Duitsch-Franschen oorlog 1870/71. Critiek van het 1ste deel van het door den Oostenrijksche Kapitein EDLER v. RABENHORST geschreven werk: „Strategische Betrachtungen über den deutsch-französischen Krieg 1870/71.” (Jahrb. A. u. M., März.)

Bespreking van eenige strategische en tactische beginselen voor den hedendaagschen oorlog. De schrijver tracht de drie volgende vragen te beantwoorden: 1°. welk is het hoofdbeginsel der strategie; 2°. welke

tactische aanvalsvorm is tegenwoordig de meest verkieslijke; en 3°. door welke factoren wordt de overwinning verkregen? (M. W. Ver., Band XXXII, Heft 1.)

Een nieuwe militaire studie over Rusland en Polen. Aankondiging van het werk „Van den Weichsel naar den Dnieper, een geographische, krijgsgeschiedkundige en operatieve studie, door SARMATICUS.” (Allg. M. Z., N°. 11—13.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Het Italiaansche artillerie-materieel. (*Slot.*) Het kustgeschut. Tabetarisch overzicht omtrent de afmetingen en de gewichten van projectielen, affuiten en munitie van het veld-, belegering-, vesting-, en kustgeschut. (Rev. d'A., Mars.)

Over de misvorming der ziel van de vuurmonden in de nabijheid van den gasafsluiter en over het bezwijken van het sluitstuk. Afleiding van nieuwe formules hierop betrekkelijk. (*Wordt vervolgd.*) (Rev. d'A., Mars.)

Het materieel der Spaansche marine-artillerie. (*Vervolg.*) (Rev. d'A., Mars.)

Ontwerp van een bergaffuit van den Italiaanschen Majoor CLAVARINO. (*Met schetsen.*) De affuit is ingericht om op muilieren vervoerd te worden en uit dien hoofde zonder as, raden en lamoenberriën samengesteld. Zij rust met de zijwangen op den grond. De tappen rusten in scharnierende verhoogstukken, waarvan de voorste standers gevormd worden door zuigers, geplaatst in cylinders met samengeperste lucht, zoodat de beweging van den vuurmond bij den terugloop spoedig uitgeput wordt. (Rev. d'A., Mars.)

Methode voor het groepschieten uitsluitend met het draaiwiel. Een methode wordt ontwikkeld om, terwijl een batterij eener afdeeling den afstand bepaalt met granaten, de overige batterijen in dien tijd met behulp van het draaiwiel de juiste springhoogte bepalen voor het granaatkartets-schot, zoodat onmiddellijk na het groepschieten van eerstgenoemde batterij, het granaatkartetsvuur met de juiste opzethoogte en tempeering kan worden aangevangen. Hiertoe moet voor het granaatkartetsvuur de tempeering met zooveel maal 0,3 seconden verminderd of vermeerderd worden, als het aantal halve omwentelingen, dat de bij het aanvankelijk granaatkartetsvuur gevonden opzethoogte meer of minder bedraagt dan de opzethoogte der batterij die met granaten gevuld heeft. (Rev. d'A., Mars.)

De Italiaansche kusthouwitser van 28 cM. (*Met schetsen.*) Beschrijving van de 2 beproefde vuurmonden van dit type en van de daarmede genomen proeven. (Mitth. A. u. G., Heft 2.)

Synthetische ontwikkeling eener algemeen geldige wet voor den luchtweerstand. (*Slot.*) (Mitth. A. u. G., Heft 2.)

Over granaten met brisante springlading. (*Slot.*) Proeven in Duitschland, Rusland, Denemarken en Zweden. (Mitth. A. u. G., Heft 2.)

Over den invloed van den atmospherischen toestand op het schot. Uiteenzetting van de empirische wetten van PREHN, waarop diens tabellen gegrond zijn, ter herleiding van de drachten en richthoeken der schoots-tafel tot den atmospherischen toestand van den dag, opgehelderd door voorbeelden. Voorts wordt langs theoretischen en practischen weg nagegaan, in hoeverre het aanbeveling verdient, bij het inschieten met den toestand van den dampkring rekening te houden. (Archiv, Band XCIII, Heft 1.)

Denkbeelden omtrent een betere oefening van de vestingartillerie in het schieten. Men moet bij de opleiding der vestingartillerie in het schieten zooveel mogelijk de beginselen volgen, die bij de infanterie in toepassing gebracht worden, nl. voortdurende oefening het geheele jaar door; veelvuldige voorbereidende oefening in den geest als bij de infanterie de kamerschiets-

oefeningen plaats hebben, en trapsgewijze overgang van het gemakkelijke tot het moeilijke. Wat het tweede punt betreft, zou men wellicht een loop van het kaliber der *Hotchkiss*-kanonnen in bepaalde vuurmonden kunnen plaatsen, om zodoende, zonder veel kosten, schietoefeningen te kunnen houden. (Archiv, Band XCIII, Heft 2.)

Een ballistische dwaling. De Majoor PRISTER toont aan, dat een verschil in luchtdichtheid zich, in verhouding, veel sterker doet gevoelen op de groote dan op de kleine afstanden, zoodat het niet aangaat, den invloed van een dergelijk verschil door een bepaald percent van de schootsverheid uit te drukken. (Archiv, Band XCIII, Heft 2.)

Veld- en belegeringmortieren in Rusland en Zwitserland. Korte mededeelingen omtrent de proeven, die in Rusland met mortieren van 10,67 en 15,2 cM. zijn genomen en omtrent den in Zwitserland ingevoerden mortier van 12 cM. (Jahrb. A. u. M., März.)

Het Fransche veldgeschut van 90 mM., stelsel-*de Bange*. Beschrijving met schetsen van het materieel; ballistische opgaven. Beschouwingen over de voor- en nadeelen. Tabellarische opgaven omtrent het Fransche, Duitsche en Zwitsersche veldgeschut. (Schw. A. u. G., N°. 2.)

Over schrootkanonnen. Eenige beschouwingen over de verschillende types en over hun nut in den oorlog. (Allg. M. Z., N°. 10.)

V. Militaire administratie en intendance.

Over de verantwoordelijkheid van het commandement. Bespreking en gunstige beoordeeling van het door den Afgevaardigde BALLUE ingediende, hierop betrekkelijke wetsontwerp. De bedoeling hiervan is, dat officieren der landmacht zich omtrent de wijze waarop eenig commandement door hen gevoerd is, op dergelijke wijze voor een krijgsraad zullen te verantwoorden hebben, als de officieren der marine wegens het verlies van een schip. (Sp. M., 1 Mars.)

Over den last van inkwartiering. Bespreking van een geschrift, waarin besproken wordt, op welke wijze de last van inkwartiering en de kosten der groote manoeuvres kunnen verminderd worden. (Allg. M. Z., N°. 11 en 13.)

VII. Militaire wetgeving. Algemeene wetten en voorschriften.

De militaire strafinrichtingen. Overzicht van de verschillende Deutsche militaire strafgevangenissen, wat betreft hunne inrichting, het regime enz. (*Wordt vervolgd.*) (Allg. M. Z., N°. 14—15.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Over de richting waarin het infanterievuur moet worden afgegeven. Na een ontleding der Oostenrijksche reglementaire voorschriften omtrent het evenwijdige en het concentrische infanterievuur, wordt de toepassing dezer vuren op de verschillende afstanden besproken. Daaraan worden dan verder eenige beschouwingen vastgeknoopt over de doelmatigste formatiën voor de beweging onder 's vijands vuur op de kleinere afstanden. (M. W. Ver., Band XXXII, Heft 1.)

Iets over den vorm van den infanterie-aanval. Nog altijd is de strijdvrage, of de infanterie bij den aanval langzaam, al vurende en in dunne liniën moet vooruitgaan, om zodoende de eigen verliezen tot een minimum te beperken, dan wel of een snel en energiek voorwaartsrukken, waarbij althans in de laatste periode de steun van gesloten afdeelingen niet kan worden gemist, voor haar de voorkeur verdient, onopgelost. Laatstbedoelde vorm wordt aanbe-

volen en in verband daarmee de toepassing van den eerste ook bij vredesmanoeuvres afgekeurd. (M. W. Ver., Band XXXII, Heft 1.)

Hoe staat het met de invoering van repeteer-geweren in Frankrijk? Na een betoog, dat die invoering als spoedig aanstaande mag worden beschouwd, wordt een uittreksel gegeven van een in de jongste October-aflevering van het *Journal des sciences militaires* over dit onderwerp verschenen artikel van den Majoor TOLLIN. (M. W. Ver., Band XXXII, Heft 1.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Proeve van een ontwerp voor de reorganisatie der cavalerie. Met het oog op de omstandigheid, dat een herziening der Fransche kaderwet door den Minister van Oorlog in uitzicht is gesteld, wordt het rapport der parlamentscommissie tot voorbereiding der wet van 1875 aan een critisch onderzoek onderworpen. Daarna volgen eenige voorstellen omtrent wenschelijk geachte hervormingen bij de Fransche cavalerie. (Sc. M., Févr.)

Studiën over het gebruik en de waarde voor het gevecht van de cavalerie. (Slot.) (Jahrb. A. u. M., März.)

Over het paard. Overgenomen uit het *Organ M. W. V.* (Schw. A. u. G., N°. 2.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Wijze van oefening der veldartillerie. (Slot.) Oefeningen te voet; programma's en besluit. (Sc. M., Févr.)

Over de detailtactiek der artillerie. Onderzoek naar de wijzigingen, die ten gevolge van het vermeerderd gebruik van de tijdbuis in de tactische voorschriften betreffende de keuze der batterijstellingen, de leiding der artillerie en de uitvoering van het vuur behooren te worden aangebracht. (Sc. M., Févr.)

Over het weder invoeren van de zitplaatsen op de affuiten van het veldgeschut van 90 mM. Thans moet een gedeelte der bedieningsmanschappen met de caissons vervoerd worden, hetgeen tot groot ongerief aanleiding geeft. Men tracht aan te toonen, dat het aanbrenge van zitplaatsen op de affuiten van 90 mM. geen onoverkomelijke moeilijkheden kan opleveren. (Rev. d'A., Mars.)

Over het manoeuvreeren in de batterijschool op teekens. Of schoon in beginsel het manoeuvreeren op commando's meer aanbeveling verdient dan dat op teekens, is dit laatste echter dikwijls niet te vermijden. Om in dit opzicht op doelmatige wijze te werk te gaan, wordt een stelsel van teekens aangegeven, die de commando's kunnen vervangen. (Rev. d'A., Mars.)

Het tactische gebruik van de veldartillerie in Rusland. Bespreking van het thans ingevoerde ontwerp eener instructie op het gevecht der Russische veldartillerie in verbinding met de overige wapens. De voornaamste punten uit die instructie worden behandeld, vooral ook het schieten over de hoofden der eigene infanterie. (Archiv, Band XCIII, Heft 2.)

Eenige opmerkingen over ons nieuw veldgeschut. (Slot.) Het inschieten. (Schw. A. u. G., N°. 2.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

De bouw der Kroonprins RUDOLF-brug over de Drina bij Foca. (Mitth. A. u. G., Heft 2.)

De organisatie van het Russische ingenieurskorps. (Mitth. A. u. G., Heft 2.)

Pantserkoepels. Uitvoerige bepreking van den tweeden druk van VON SCHUMANN's werk: »Die Bedeutung drehbarer Geschützpanzer — Panzerlafetten — für eine durchgreifende Reform der permanenten Befestigung.» (Jahrb. A. u. M., März)

Ontwerp van een veldschans. (*Met platen.*) Na de beginselen uiteengezet te hebben, waaraan een veldschans moet voldoen, zooals: zelfstandigheid van het werk, groot weerstandsvermogen, voldoende ruimte, dekking tegen artillerie- en infanterie-vuur, minimum van tijd en arbeid voor het opwerpen enz., wordt een ontwerp van een dergelijke schans samengesteld. (Archiv, Band XCIII, Heft 2.)

Een tweede ontwerp van een veldschans. Beschrijving van een dergelijk werk, opgeworpen in 1885 in Spanje tijdens de groote pionieroefeningen aldaar. (Archiv, Band XCIII, Heft 2.)

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

De ontwikkeling der Italiaansche vloot. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., März.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

De nationale verdediging in het noorden. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 et 15 Mars.)

De strijd van Servië ter herovering van zijn onafhankelijkheid. (*Vervolg.*) Concentratie der strijdkrachten en voorloopige beschikkingen. Het nemen van het défilé van St. Nicolaas. De verovering van Ak-Palanka en de Pirot. (Sp. M., 1 et 15 Mars.)

Herinneringen aan de expeditie naar Mexico. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 Mars.)

Geschiedkundige herinneringen naar aanleiding van de toespraak van Vorst HOHENLOHE, bij het aanvaarden van het stadhouderschap over Elsass-Lotharingen. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 Mars.)

SHERMAN's marsch door GEORGIE. (*Slot.*) (Jahrb. A. u. M., März.)

Bijdrage tot de geschiedenis der Brandenburgsch-Pruisische regimenten gendarmes en gardes du corps. Karakter, organisatie, enz. dezer korpsen in de verschillende tijdperken van hun bestaan. (Jahrb. A. u. M., März.)

XVI. Geschiedenis. Land- en volkenkunde. Aardrijkskunde.

Historische aanteekeningen betreffende Tunis. Geographisch overzicht. De geschiedenis van Tunis tot aan het begin der 7de eeuw. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Févr.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Men zegt, dat de Generaal BOULANGER voornemens is, een einde te maken aan het overtollige geschrijf in het leger, hetwelk bij sommige korpsen zeer groote afmetingen heeft aangenomen. — Het wetsontwerp van den Gen. BOULANGER tot gelijkstelling van de bezoldiging der officieren van de verschillende wapens, voldoet niet aan de verwachtingen; het is noodig, dat de traktementen tot en met dat der bataljonscommandanten worde verhoogd. (Sp. M., 1 Mars.)

Veertiendaagsche kroniek. De spion DELVIGNE schijnt alleen vervolgd te zijn wegens diefstal. Naar aanleiding van de berichten in sommige dagbladen,

dat de Fransche wetten niet voorzien in het geval van spionneeren, worden een tweetal artikels uit den *Code pénal* aangehaald, om dit te logenstraffen. De vaste comités voor de verschillende wapens, die langzamerheid zeer veel macht verkregen hadden en dikwerf wenschelijke verbeteringen tegenhielden, zijn door den nieuwen Minister van Oorlog opgeheven en vervangen door comités met andere bevoegdheden. Men acht dit een groote verbetering, maar had wel gewenscht, dat daarin ook het jeugdige element vertegenwoordigd ware geworden. — Naar men zegt, zal ook de commissie van classificatie voor de bevordering bij keuze opgeheven worden. Dit zou zeer wenschelijk zijn, omdat aan die commissie de gegevens ontbreken, om met juistheid haar oordeel te vestigen. — Het contract met de maatschappij tot levering van militaire nachtlegers is voor 20 jaren verlengd. — Men juicht de maatregelen toe, die door den Minister van Oorlog genomen zijn, om de positie der onderofficieren te verbeteren. (Sp. M., 15 Mars.)

Bijdrage tot de geschiedenis der Oostenrijksch-Hongaarsche vlag. Historische herinneringen omtrent den oorsprong der Oostenrijksch-Hongaarsche vlag en de wijzigingen, welke zij in den loop der tijden heeft ondergaan. (M. W. Ver., Band XXXII, Heft 2.)

De Donauvaart van zijn Keizerl. Hoogheid Aartshertog JOHANN met een sandoline van Linz naar Weenen. Beschrijving eener zeer moeilijke en gevaarlijke vaart, door den Aartshertog JOHANN, vergezeld van een kapitein der pioniers, per sandoline (een soort van giek) in October 1885 zonder ernstige tegenspoeden volbracht. (M. W. Ver., Band XXXII, Heft 1.)

Verscheidenheden. Frankrijk: Toepassingen bij de artillerie van het overbrengen van beweging door electriciteit. Legeeringen van kobalt met koper en van koper met magnesium. — Engeland: Het in gebruik geven van repeteergeweren bij de marine. — Uitwerking van het vuur van schepen tegen kustbatterijen. — Italië: Het budget voor oorlog en marine voor 1886. Schietproeven uit het *Armstrong*-kanon van 43 cM. — Rumenië: Vergelijkende schietproeven tegen pantserkoepels. — Rusland: Plan tot het maken van een groote oorlogshaven te Windau. Productie van de artillerie-werkplaatsen. De voorraad wapenen bij de troepen. Bestelling van pantserprojectielen te St. Chamond. — Zwitserland: Rijproeven met projectielen van schokbuizen. (Rev. d'A., Mars.)

Verscheidenheden. De electriche accumulatoren. (Mitth. A. u. G., Heft 2.)

Verscheidenheden. Rusland: Geleibanden voor de projectielen, mod. 1877. Granaatkartetsen voor kanonnen van 20 cM. De buis *Filimonow* ingevoerd voor de granaten van nieuwere constructie. Tijdbuizen mod. 1884. Verminderde ladingen voor het veldgeschut. Wijziging in de munitie-uitrusting der veldbatterijen. Wijziging in het aftrekken van het kustgeschut. Richten op onzichtbare doelen. Uitbreiding van de vestingartillerie. (Archiv, Band XCIII, Heft 2.)

Verscheidenheden. Duitschland: Schietproeven tegen luchtballons. Photographie instantané tot het oplossen van ballistische vraagstukken. — Frankrijk: Afschaffing van schoolbataljons. — Rusland: Luchtreis van St. Petersburg naar Nowgorod. — Vereenigde Staten: Proeven met het pneumatische kanon van ZALINSKY. (Schw. A. u. G., N° 2.)

Verscheidenheid. Levensbericht van den Luit.-Gen. Graaf v. WARTENSLEBEN. (Allg. M. Z., N° 10.)

Verscheidenheid. Levensbericht van den Pruisischen Generaal v. COLOMB en van den Amerikaanschen Generaal HANCOCK. (Allg. M. Z., N° 13.)

WILHELM VON TÜMLING. Uittreksel uit een niet in den handel voorkomend levensbericht aangaande dezen in 1884 gestorven generaal der cavalerie. (Wordt vervolgd.) (Allg. M. Z., N° 14—15.)

Verscheidenheid. Levensbericht van den Pruisischen Generaal v. BOYEN. (Allg. M. Z., N° 15.)